ידען, געדענקט די רדיפות אויף אייערע ברידער אין דייטשלאנד

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
NAJER FOLKSBLAT פרייז 30 גראשען

(ציהונג פון דער מלוכה־לאטעריע — זעה זייט 4)

הײַנט 20 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 145 | Łódź, Piętek, 22 czerwca 1934 r. | צוועלפטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג, ט׳ תמוז תרצ״ד | № 145

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

העלענאוו
צופאהר־טראמוואי נומר 4 און 8.

מאנטאג, דעם 25 יוני, פינקטליך 9 אווענט וועט פארקומען

א גראנדיעזער קאנצערט

פון וועלטבעריהמטען אויבער־קאנטאר פון ווארשעווער סינאגאגע

משה קוסעוויצקי

נאכ׳ן ערפאלגרייכען טורנע איבער ארץ־ישראל.
אין פראגראם: תפילות, פאלקסלידער פון „ארץ־ישראל״ אויך אפערן־אריעס. פון 6 א זינגער שפילט דער סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון בעוואוסטען דירעגענט ס. פיעטרושקא ספעציעל יודישע מוזיק.

ביים קלאוויר: פר. ליכטערמאן־דאווידאוויטש, ווארשא. ▬ איינטריט 1.09 זל., פאר שילער און קינדער 54 גר. ▬ בילעטען צו בעקומען אין דער טערקישער קאנדיטאריי עק פעטריקאווער און פאלודניאווא אויך אין קאסע פון העלענאוו. ▬ פעראיינען קענען געניסען נור איז פארפערקויף אין דער טערקישער קאנדיטאריי אולגאווע בילעטען.

העלענאוו
צופאהר־טראמוואי נומר 4 און 8.

די לייטונג

פון די ערשטע ארטאדאקסישע לערן־ און ערציהונגס־אנשטאלטען

„דרכי נעם"

פון גרשון אלי׳ ליסס

אין לאדז קילינסקיעגא 50, טעל. 215-26, אל. I מאי 20, טעל. 200-43 ‖ אין ווארשא שוו. יערסקא 34, טעל. 11-15-98

מאכט בעקאנט, אז צום נייעם שול־יאהר 1934—35 ווערען אונזערע חנוך־מוסדות רעארגאניזירט און פערגרעסערט. הן אין די למודי קדש הן אין די למודי חול זועכענדיג זיך צו די פארשריטען פון נייעם שול־געזעץ.
אין די העכערע קלאסען ווערט אנשטאט לשון אייגעפיהרט דער אונטעררייכט פון ענגליש.
איינשרייבונגען פון תלמידים ווערען אנגענומען טעגליך פון 9—2 און פון 4—6 אין די קאנצעלאריעס ביי אונזערע לערן־אנשטאלטען.

די הנהלה.

אחרי מחלה כבדה וממושכה שבק חיים לכל חי

ב״ע

ישכר סענדר קאראפקא

(ב״ר משה הלוי ז״ל)

בשנת 84 לימי חייו.

הלויתו למנוחת עולמים תהי׳ היום ביום ו׳ ט׳ תמוז תרצ״ד בשעה 12 בצהרים מבית האבל נאראטאוויטשא 32.

השרויים בצער עמוק:

בנו, בנותיו, כלתו, חתניו, נכדיו ונינים.

בצער גדול אנו מודיעים שאתמול ביום ה׳ ח׳ תמוז תרצ״ד שבק חיים לכל חי האיש החסיד והישר באדם י״א שר״ב דפה

נ״ע משה ב״ר משה ז״ל פאלאקאווסקי

(הנקרא ר׳ משה סטערצעווער)

ש״ץ דביה״כ דווילקה

ומבקשים את כל מתפללים ביהכ״נ לחלק לו הכבוד האחרון.
הלוי׳ תהי׳ היום ביום ו׳ ט׳ תמוז תרצ״ד בשעה 1 אחה״צ מבית האבל זשעראמסקי (פיינסקא) 18.

ועד ביהכ״נ ווילקה זאכאדניא 56.

דעם עכטען גוטען כשר׳ן בילינען

יין־קידוש

ווי אויך אריגינעלע רויטוויינען אין בעסטער קוואליטעט
צו זעהר צוגענגליכע פרייזען

ספעציעל פיר מאגען און צוקער־ליידענדע בעקומט מען אין דעם בעקאנטען וויין־געשעפט פון

ע. שיקיער

— אינהאבער: —
ישראל שיקיער

לאדז, 1 פולנאצנא 1, טעלעפאן 107-84.

דאנקזאגונג

מיר דאנקען דעם

פענסיאנאט בעסעראווא

אין קאלומנא

וואס געפינט זיך אין דער פארנעהמסטער געגענד נאהענט פון באן־הויף און אויך מיט אלע בעקוועמ־ליכקייטען איינגעריכטעט. פאר איהר גוטער בעדינונג און געשמאקפולע שפייזען. בעזונדערס דאנקען מיר פאר איהרע לייסטונגען לטובת דעם לאדזער „בית מחסה לזקנים".

ב. א. גליססמאן און פרוי

דער ניי־ערעפענטער מאדערנער

פענסיאנאט

„NOWA ŁODZIANKA"

א. נ.

אין גלאוונא נאווי־אטוואצק

אין בעסערם וויללע — (לייטונג פון ה׳ פעפער)
מאכט בעקאנט, אז ס׳ווערט גערעכענט
א רעסלאמע־פרייז 5 זלאטעס טעגליך

ערשטקלאסיגע כשרע קוך. — די ווילע געפינט זיך אין וואלד. בעווצט פראכטיגע צימערן, לויפענד וואסער, טעניס־פלאץ פלאושע, ראדיא, טעגליך ספיף א קלאק. ווי אויך דאנסינג מיט קלאוויר־בעגלייטונג. מאלירע בעהאנדלונג. קומט און איבערצייגט אייך.

דער

פאביאניצער רבי שליט״א

לאדז, שרודמיעסקא 44
איז דעם זומער

בישט פערריזט.

לרגלי מלאות חמשים שנה
לידידי הנכבד והנעלה, ציר להסיים ראש הקהל דעירינו

ר׳

ליביל מינצבערג נ״י

הנני מברך אותו בחיים ובברכה והצלחה ויזכה לראות בבנין ירושלים ב״ב.

ידידו

יהושע בלאשטיין

פאר גאלד,

ביזשוטעריע

און לאמבארד־סוויטעס
צאהלט די העכסטע פרייזען

אליזאר פיאלקא

פיעטריקאווער 7.

פענסיאנאט „וויינגאט"

קאלומנא

מאכט בעקאנט, אז דער פענסיאנאט האט זיך איבערגעטראגען אין איינע פון די שענסטע ווילעס פון קאלומנע אויף דער לודזקא גאס, 3 מינוט נאנג פון דער באהן. גרויסע זוניגע צימערן מיט ערשטקלאסיגע איינארדנונגען, פרעכטיגער וואלד, זונען־טעראסע. פערגלאזטע ווערענדעם ראדיא

געשמאקפולע קוך ● שטרענג כשר

פינקטליכע און רעעלע בעהאנדלונג.
מעסיגע פרייזען. אויפ׳ן פערלאנג דיעטישע קוך.
צו ווענדען זיך שריפטליך אויף פאלגענדען אדרעס:

Pensjonat „Wajngott" Kolumna ul. Łódzka

אינפארמאציעס אין לאדז ביי ר׳ חיים ווערדיגער, אגרעדאווע 5, טעל. 215-24

Komitet Targów Północnych organizuje

I-sze OGÓLNOPOLSKIE TARGI FUTRZARSKIE

w Wilnie

w czasie od 18.VIII do 9.IX 1934

דער פוטער־יריד וועט בעשטיין פון פאלגענדע אפטיילונגען:

1) פוטער־חיות געהאדעוועטע אין פוילן, 2) שעפסן־צוגלט (בעזונדערס שעפסן פאר קאזשוכעס, 3) פוטער־רוי־מאטעריאל, 4) פוטער־פעל, 5) פוטער־קאנפעקציאן און גאלאנטעריי, 6) גארבעריי־אינדוסטריע, 7) לעדער־קאנפעקציע און גאלאנטעריי, 8) אונטערארבעטענע פון שעפסן, 9) אנדערע געבען־ארטיקלען. 10) מאשינען, מכשירים און געצייג־ארטיקלען, וואס ווערען בענוצט אין פוטער־ און גארבעריי־אינדוסטרי.

פאר דער דירעקציע פון יריד זענען אנערקענט געווארן קאנצעסיעס, די אויסשטעלער וועלען קענען געניסען פון די צאל־פרייע טראנזיט־סקלאדען. — מעלדען זיך

Wilno, Targi Północne, ogród po Bernardyński.

וויכטיג פאַר עולים קיין ארץ-ישראל!

די עקספּעדיציאָנס-פירמע „POLTRANS„ לאָדז, נאַרוטאָוויטשאַ 27

מאַכט בעקאַנט, אַז פון היינט-אָן שטעהט די פירמע אין

אַ דירעקטער פערבינדונג מיט ארץ-ישראל!

בעזיצט דאָרט אַ שטענדיגען פּערטרעטער, וועלכער גיט דעם עולה אויפ'ן אָרט אַלע נויטיגע אינפאָרמאַציעס, נעמט אָפּ באַגאַזש, בעזאָרגט איהם אַהיים און ערלעדיגט אַלע נויטיגע פאָרמאַליטעטען.

אונזער פירמע אין ארץ-ישראל איז: „TILL„ תל-אביב, רחוב הרצל 13. פּערטרעטער: נ. אָרעלבערג

די לאָדזער עולים, וואָס ווילען, אַז זייערע באַגאַזשען זאָלען אָנקומען שנעל אין בעסטען אָרדנונג, זאָלען זיך ווענדען דירעקט צו דער אין לאָדז בעקאַנטער עקספּעדיציאָנס-פירמע

Biuro Transportowe „POLTRANS"
w Łodzi, ul. Narutowicza 27, tel. 155-27.

בעמ.: מיר נעמען אָן זאַמעל-לאַדונגען אויך: וואַרשאַ, ווילנאַ, קראָקאָ, ראָוונאָ, ביאַליסטאָק און לובלין.

א קינדער ערציער
— אויף —
אַ קינדער-קאָלאָניע איז נוימין
קלינגען 178-14.

וויכטיג פאַר דאַמען
נאָר 2 זל. ווערען פאַר איבערגע-מאַכט די עלטעסטע
היטען
אויף גאַנץ נייע און אויף נייע היטען צו 3.50
געדענקט די אַדרעס
Modystka „TOLA"
23 Zawadzka 23

די נייעסטע זומער-שיך מאָדעלען

ווי אויך פלעטשאַנקעס

איז אַ רייכען אויסוואַהל. בעקומט איהר נאָר אין דער פירמע

A. Ogórek

ŁÓDŹ, ZAWADZKA 11.

מודעה. ברוך-קראַנקע! קריפּעל!

ליידענדע אויף פערשידענע ביין-פערקרי-מונגען פון גוף (הויקערס)!

נאָך לאָדז איז געקומען צום ערשטען מאָל דער אמת'ער וועלט-בעריהמטער ספּעציאַליסט

Ortoped Natan Rapaport

פון ווינען מיט לאַנגיאָהריגער פּראַקטיק און נעמט אָן פון 9 פריה ביז 1 בייטאָג און פון 3 ביז 7 אָוענד

אין לאָדז, פּילסודסקיעגאָ № 23

(פריהער וסכאָדניאַ 23)

ברוך-ליידענדע! איהר קענט געזונד ווערן און בלוטיגע אָפּעראַציעס! ראַטעוועט אייער געזונד כל-זמן ס'איז נאָך צייט, ווייל דער ברוך ווערט גרויס ווי אַ מענשען-קאָפּ, די קישקעס ווערען פערדרעהט און מ'קען בראַנדיג ווערען.

א הילף און א רפואה! דורך מיין מעטאָדע ערפונדענע ספּעציעלע הייל-באַנדאַזשען, וועלכע האַלטען צו די גרעסטע פערנאַכלעסיגטע ברוכען און בעזייטיגען ראַדיקאַל מיט גאַראַנטיע ביי אָנפאַנגס-ברוכען. מיין ספּעציאַליטעט איז אויך: הייל-אַפּאַראַטען נאָך דעם סיסטעם פון פּראָפעסאָר ד״ר האָפפאַ, ד״ר העססינג און קאָללאַט. געגען אַלערליי פערקריפּלונגען, פערקרימטע פיס ווי אויך שמערצענדע פלאַך-פיס, פאַר אַמפּוטירטע אינוואַלידען אַמעריקאַנישע קונסט-פיס (סאָלאָן-אַרביים).

פאַר דאַמען נאָך אָפּעראַציעס קינסטליכע ברוסטען.

ביים אַראָפּלאָזען זיך פון מאָגען, קישקעס און געבירס-מוטער, עמפּפעהל איך ספּעציעלע הייל-באַנדאַזשען לויט דעם סיסטעם פון פּראָפ. ד״ר גלענאַרד.

געדענקט די אַדרעס:

אָרטאָפּעדישע אַנשטאַלט 23 פּילסודסקיעגאָ 23.

די אַלטשטאַטישע „גמ״ח-קאַסע"

מאַכט בעקאַנט, אַז זונטאָג דעם 24 יוני ד.י. 3 נאָכמ. צום 1-טען טערמין און 7 אָוענד צום 2-טען טערמין ביי יעדער צאָהל מיטגלידער קומט פאָר אין לאָקאַל פון „תומכי-עניים" זשידאָווסקאַ 19 — די

אַלגעמיינע פערזאַמלונג

מיט פאָלגענדע טאָג-אָרדנונג:

1) וואַהלען פון אַ פאָרזיצער און ביזיצער
2) וואַהלען פון אַ פערוואַלטונג
3) פרייע פאָרשלאָגען

די פערוואַלטונג.

לאָדז! — וואַרשאַ! — לאָדז!

האַלאָ. לאָדזער יודען!

ווען איהר פאָהרט קיין וואַרשאַ און איהר ווילט פערברענגען עטליכע אַנגענעהמע שעה'ן אין דער געזעלשאַפט פון ליטעראַטען, זשורנאַליסטען, אַרטיסטען, קינסטלער, — דאַן געדענקט: געהט אין

באַר „צענטראַל" לעשנאָ 2

(אינה. איזאַק גערטנער).

ערסטער און איינציגער יודישער באַר-רעסטאָראַן אין וואַרשאַ פון דער יודישער אינטעליגענץ און סוחרים-וועלט; געשמאַקהאַפטע שפּייזען צו די ביליגסטע פּרייזען.

געשמאַקע מיטאָגען צו 1.50 זל.

אין אָוונט-ברוים יעדען אָוונט קאָנצערט און דאַנסינג מיט אַ ערשטקלאַסיגען דזשאַז-אָרקעסטער קאַבאַרעט-פּראָגראַם מיטן אָנטייל פון די בעסטע פּוילישע און יודישע אַרטיסטען. איר פאָהרט קיין וואַרשאַ? געדענקט: געדענקט BAR „CENTRAL". LESZNA 2 בעסטע טראַמווי-פערבינדונג. לעשנאָ 2 איז נעבען די גאַסען: רימאַרסקאַ, פּשעיאַזד, טלאָמאַצקע, נאַלעווקאַ.

מעטאַל-בעטען
מאַטראַצען אַלער אַרט
קינדער-וועגעלעך

אין אַ רייכען אויסוואַהל.

ווישימאַטשטעס, אייז-קאַסטענס, פעלד-בעטען פאַטענט „Perfekt" א.ד.גל. קויפט מען אַמביליגסטען אין דער עלטסטער און רעעלסטער פירמע

J. B. WOŁKOWYSKI

עקזיסטירט פון יאָהר 1896
פאַבריקס-לאַגער:

לאָדז, נאַרוטאָוויטשאַ 11

טעל. 137-70
געדענקט דעם אַדרעס!
אויף זומערוואוינונגען ווערען אויסגעבאָרגט בעטען

די וועלט-בעריהמטעסטע דאָקטוירים האָבען פעסטגעשטעלט, אַז 75% קראַנקהייטען אַנטשטייען צוליב אָבסטרוקציע.

אַ קראַנקער מאָגען איז די וויכטיקסטע סיבה פון אַנטשטיין פון קראַנקהייטען, — פאַראומרייניקט דאָס בלוט און שאַפט אַ שלעכטע שטאָף-וועקסלונג.

ZIOŁA Z GÓR HARCU

D-ra LAUERA

ווי עס האָבען פעסטגעשטעלט די גרעסטע דאָקטוירים, זענען אַן אידעאַל מיטל פאַר געזונט מאַכען דעם מאָגען, באַזייטיקען אָבסטרוקציע, זענען אַ לייכט רייניקונגס-מיטל. פאַרלייכטערן די אויפגאַבע פון די פאַרדייאונגס-אָרגאַנען, פאַרשטאַרקן דעם אָרגאַניזם און וועקן דעם אַפּעטיט.

ZIOŁA Z GÓR HARCU D-ra LAUERA באַזייטיקן די ליידן פון לעבער, נירן, גאַלשטיינער, העמאָרוידן-ליידן, רעומאַטיזם, און אַרטעריעס.

די פּרייז פון אַ שאַכטל 1.50 זל.;
אַ דאָפּעלט-שאַכטל 2.50 זל.
צו בעקומען אין אַפּטייקן און אַפּטייק-סקלאַדן.

אַגראָנאָמישע קורסען

ביים אינטערנאַט פאַר יודישע קינדער אין פאַרמע אין העלענובעק (גמינע ראַדאָגאָשטש)

ביוראָ: לאָדז, קילינסקי-גאַס 105, טעל. 112-50

די אָנפיהרונג פון די אַגראָנאָמישע קורסען טיילט מיט, דאָס ס'ווערען אָנגענומען ניי׳ע שילער און שילערינס. די טעאָרעטישע ווי אויך די פּראַקטישע למודים הויבען זיך אָן ד. 1. יולי ד.י. (1/VII—34)

איינשרייבונגען נעמט אָן און ערטיילט אַלערליי אינפאָרמאַציעס די קאַנצעלאַריע:

לאָדז, קילינסקי-גאַס 105, טעל. 112-50 אין די ביוראָ-שטונדען

אַכטונג, חברים דראָזשקאָזשעס!

דערמיט מאַכען מיר בעקאַנט, אַז פרייטאָג ד. 29-טען ד. ח. קומט פאָר אין פּאַרק פּאָניאַטאָווסקי

אַ קאָנקורס אויף דראָשקע-פערד

ווי עס וועלן געטיילט ווערן פּרעמיעס און אויסצייכנונגען אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם קאָנקורס, ווערט איהר אויפגעפאָדערט אין אייער אייגענעם אינטערעס זיך צו מעלדען אין אונזער צענטראַלע ביז דאָנערשטאָג דעם 28 ד. מ. ווי עס וועלן אייך געגעבען ווערן גענויע אינפאָרמאַציעס.

מיט אַכטונג די פערוואַלטונג פון צענטראַלן ראַד-פערקער-פאַריין פּילסודסקיעגאָ 43

גרויבינגע פון ווייס גלאָז

סלאָיען און ביטלען

צו בעקומען פון דער הוטע

„Skierniewice"

צו פאַבריקס-פרייזען
אין פאַבריקס-לאַגער

לאָדז, פּיעטריקאָווער 64
אָדער שיענקיעוויטשאַ 9

טעל. 123-24

שפּאָרט געלד

דורך קויפען רעעלע סחורה צו די ביליגסטע פרייזען

לאָזט זיך נור ביי דער פירמע

„באַרוויך"

לאָדז, נאַוואָמיעסקאַ 30 טעל. 210-58

וועלכע איז די איינציגע

ביליגע און רעעלע קוועלע

פון גוטען קידוש-וויין

ביז די געשמאַקסטע פּאַלעסטינער, אונגאַרווייגען, ווי אויך אַלע סאָרטען

ליקער, בראַנפען'ס און מעהר.

הסתדרות מזרחי בלודז.

ביום ג', י״ג תמוז 27/6 בשעה 8.30 בערב תתקיים באולם המזרחי וולצ׳נסקא 63

האספה הכללית השנתית

סדר היום:

א) פתיחת
ב) בחירת נשיאות
ג) דו״ח
ד) עבודתנו להבא—הרצאות הד״ר פלדמן
ה) בחירות
ו) וכוחים

זכות ההשתתפות לחברים בעלי כרטיס - חבר הסיכוי. כרטיס-חבר אפשר להשיג בהמזכירות עד יום ג' הבע״ל.

מזל-טוב!

און פיל גוטס ווינשען מיר אונזער פערוואַלטונגס און עהרען-מיטגליד ה' נתן פערסיץ און פרוי צו דער חתונה פון זייער געשעצטע טאָכטער פרל.

בתיה בערטא מיט ה' שבח גאָלדשטייך

און דעם יונגען פּאָר אַ גליקליכע צוקונפט.

די פערוואַלטונג פון „גמילת חסדים" גלובנאַ 62

מזל-טוב!

אַ הערצליכען מזל טוב ווינשען מיר אונזער געעהרטען פערוואַל-טונגס-מיטגליד און מיטגרינדער פון „מחזיקי חולים" ה' נתן פערסיץ און פרוי צו דער חתונה פון זייער ווערטע טאָכטער פרל.

בתיה בערטא
מיט ה'
שבח גאָלדשטייך

איהר זאָלט האָבען פון זיי פיל נחת און דאָס יונגע פּאָר אַ גליק-ליך צוזאַמענלעבען.

די פערוואַלטונג פון „מחזיקי חולים" קילינסקי 120
די פערוואַלטונג פון די פרויען און נאַהרונגס-סעקציע

מודעה

די כעלמער חסידים פיהרען אַ ספר א״יה דאַנערשטאָג, פרשת בלק מיט דער בעטייליגונג פון הרב ר' משה לייבעלע מ'כעלים, בן בנו של הרב המגיד מ'טרוסק. דער רבי שליט״א וועט זיין אין לאָדז נישט מעהר ווי ביז דינסטאָג, פ. פנחס, און וועט איינשטיין צעגעלניאַנאַ 4, רעכטע אָפיצינע. I שטאָק, ביי גראָבשטאָק.

Z intencji zaręczyn naszej najukochańszej siostry

Dorki Hecht

z p. Ignaszem Froglem

Najserdeczniejszą wiązankę życzeń składają

Abram Hecht
Genia Hechtówna
i Rodzeństwo Stopniccy

פיל מזל און גליקליכע צוקונפט צו דער האָכצייט פון אונזער ליבע טאָכטער און שוועסטער

מאַלאַ
מיט ה' יאַקוב ווײַדלער

ווינשען מוטער און געשוויסטער קליינמאַן

א פריילעכע און אַנגענעהמע ערהאָלונג

מיט פיינער קאָסט, קענט איהר האָבען אין ערשטקלאַסיגען

PENSJONAT

„ADRJA"

אין קאָלומנע. ŻELAZOWEJ 18 טעל. – Pałacowa 9/11

צוגענגליכע פרייזען! כשר'ע קוך!

וואַרשעווער זויש

פּענסיאָנאַט „Dobrzyńska"

וויללאַ „STYLOWA"

אין אַ טרוקענע און וואַלדיגע געגענד. גרויסע זוניגע צימערן, ראַדיאָ-קאָנצערט, כשר'ע קיך אויפ'ן פּערלאַנג דיעטישע. דויפּענד וואַסער און פריזשע. רעקלאַמע-פּרייז

5 זל. טעגליך 5

אינפאָרמאַציעס אין לאָדז ביי זאָנענבערג, פּילסודסקיעגאָ 52. טעל. 106-28.

בריליאַנטען, גאָלד,

זילבער, פּערשיד. ביזשוטעריע, לאָמ-באַרד-קוויטען קויפט און צאָהלט די העכסטע פּרייזען

Magazyn jubilerski **M. H. Lissak, Piotrkoska 5**

אכטונג! וויכטיג פאַר אַבריינזנדע אויף זומער-וואוינונגען

ווער עס וויל גוט פערזיכערן די טיר, זאָל זיך איילען אין די שלאָסערײ-ווערקשטעל

R. ROLOF i Syn Kilińskiego 78

נאָך אַ 6 צוכהאַלטראָווען קאָמבינאַציאָנס-שלאָס.

סענסאַציע אויפ'ן ביכער-מאַרק!

די טעג איז ערשינען דאָס בוך

„פּאָלישע חרפּה"

ד״ר מעד. ה. רוזשאַנער.

וואָס יעדער דערוואַקסענער דאַרף וויסען וועגען ווענערישע קראַנקהייטען

צו בעקומען ביי אַלע ציימונגס-פערקויפער.

פּרייז 2 זלאָטים.

פאן פאפען ווערט געשטיצט פון פרעזידענט הינדענבורג אין זיין קאמף מיט'ן קאנצלער היטלער

ניו־יארק, 21 (יט"א טעלעגראפיש)
דער „טיימס" טיילט מיט פון בערלין, אז אין דעם קאמף צווישען פאן פאפען מיט היטלער'ן, ווערט פאפען געשטיצט פון הינדענבורג'ן.

ראיאן - צוזאמענפאהר פון „התאחדות" אין שלעזיען

קרולעווסקא הוטא, (יט"א) די טעג איז דא פארגעקומען א ראיאן־צוזאמענפאהר פון דער ציוניסטישער ארבייטס־פארטיי „התאחדות" אין שלעזיען. אין צוזאמענפאהר האבען זיך בעטייליגט א'ערך 100 מאן. רעפעראטן וועגען דער לאגע אין ציוניזם און ארבייטענדען א"י און אין דער „התאחדות"־בעוועגונג האבען געהאלטן אליעזר האדעס (לאדז) דר. דוד בעזען (קראקע) ווייבוויב קרול. הוטא) און אסקאר הירשמאן (טארנאווסקא גורא.)

נאך אנ'אויספיהרליכער דיסקוסיע, אין וועלכער עס איז פעסטגעשטעלט געווארען דער וואוקס פון דער התאחדות־פארטיי אין מערב־גאליציען און שלעזיען, זענען אנגעצייכנט געווארען די ריכטליניען פאר דער וויי‌טערדיגער ארבייט.

וויי‌טערדיגע ענערגישע אויספארשונג ארום מארד פון מיניסטער פיעראצקי

ווארשא, 21 (טעלעפאניש)
דער ווארשאווער „טשערוואני קוריער" שרייבענדיג וועגען דער אויספארשונג ארום מארד פון איגערן־מיניסטער פיעראצקי, גיט איבער אז „דער מארד גופא איז געווען צוגעגרייט און ארגאניזירט, אין דעם ליגט נישט קיין שום ספק. דער מערדער האט געמוזט האבען שותפים. עס איז למשל ריכטיג די מיינונג, אז איינער פון די שותפים האט זיך געמוזט געפונען צווישען דעם המון מענשען, וועלכע זענען געשטאנען ביים עק שטשיגלע גאס. דער זעלבער האט דאס אריינגעפיהרט אין טעות דעם פאליציאנט אגוויי־זענדיג אויף דער וואנד פון אנשטאלט „היי‌ליגער קאזשימיערזש" – „ער איז דארט ענטלאפען..."

אין דער הייסער מינוט האט דער פאליציאנט געגלויבט דער דאזיגער אנווייזונג, הגם עס איז נישט מעגליך געווען אריבערצושפרינגען איבער אזא הויכער מויער בעת'ן ענטלויפען.

מיר קאנען נאר פעסטשטעלען, אז די אויספארשונגס־אקציע רוקט זיך ווייטער, ווער ווייסט צי עס געפינט זיך שוין נישט צווישען די ארעסטירטע, דער מערדער אדער זיינע נאהענטע שותפים.

די זעלבע צייטונג בעדעכטיגט אויף די טאקטיק פון דער אויספארשונג־מאכט, צו האלטען פולשטענדיג בסוד דעם ביזאיצטיגען גאנג פון דער אויספארשונג, אזוי לאנג ווי די אויספארשונג איז נישט פערענדיגט.

די אראבישע נאצי־בעוועגונג אין א"י
פון וואנען שטאמט דאס געלד?

ירושלים, (יט"א) די ארץ־ישראל־רעגי־רונג האט איצט געמאכט דעם ערשטען שריט אויסצופארשען די נאצי־בעוועגונג, וואס פערשפרייט זיך צווישען די אראבער, ווי אויך די קוועלען, פון וועלכע זי ווערט סובסידירט.

די רעגירונג האט זיך געווענדעט צו דער אראבישער אויסגעשפראכען־היטלעריסטישער טעג־ליכער צייטונג „אל דיפא" וועגען אויפקלערונגען איבער אנ'אויפרוף צו דער אראבישער יוגענד, וואס די צייטונג האט אבגעדרוקט אונטער היט־לערס נאמען. אלס ענטפער אויף דער אנפראגע פון דער רעגירונג האט די צייטונג פערעפענטליכט אנ'ערקלערונג, אז דער אויפרוף שטאמט נישט פון היטלערן, נאר אז ער איז געדרוקט געווארען „אלס ביישפיל וואס היטלער וואלט געזאגט, ווען ער זאל רעדען צו דער אראבישער יוגענד".

די טעג האט אנגעהויבען ערשיינען א נייע אראביש וואכענבלאט געווידמעט דער פערשפריי־טונג פון נאציזם צווישען דער אראבישער יוגענד. דאס וואכענבלאט טראגט דעם נאמען „על שאבאב" („די יוגענד").

די „אראב פעדערייש‌אן", אנ'אראביש ווא־כענבלאט אויף ענגליש, לייקענט, אז די נאציאנא־ליסטישע בעוועגונג צווישען דער אראבישער יוגענט זאל סובסידירט ווערען פון דייטשלאנד אדער פון אנדערע אויסלענדישע רעגירונגען.

דער חורבן פון טבריה
200 יודישע משפחות האבען נישט קיין הילף. — די טעטיגקייט פון ועד־הלאומי. — וואס טהוט די רעגירונג?

ירושלים (יט"א) א דעלעגאציע פון געליטענע יודישע און אראבישע סוחרים אין טבריה האט זיך פארגעשטעלט דער רעגירונג און פער־לאנגט הילף פאר דער בעפעלקערונג, וואס האט געליטען פון דער פערפלייצונג. די דעלעגאציע האט געפאדערט, אז די רעגירונג זאל שוין איצט ארויס־געבען די געליטענע סוחרים ספעציעלע הלוואות, כדי די שטאט זאל קענען צוריק אויפגעלעבט ווערן.

דער ועד־הלאומי האט ארויסגעלאזט א הארצ־רייסענדען אפעל, רופענדיג אלע גרעסערע קהלות אין א"י צו בעשטימען א ספעציעלע שטייער לטובת די יודיש געליטענע אין טבריה. די ספעציעלע אויספארשונגס־קאמיסיע, וואס דער ועד־הלאומי האט געשיקט קיין טבריה, האט פעסטגעשטעלט, אז העכער 200 יודישע פאמיליעס האבען געליטען פון דער פערפלייצונג און בויטיגען זיך באך ביז היינטיגען טאג אין הילף. דער גרעסטער טייל פון די געליטענע זענען בעלי־מלאכות און קליינע סוחרים.

יט"א ווערט אינפארמירט, אז די עטשפרעכע דע אמטען פון דער א"י־רעגירונג ארבייטען איצט אויס א פלאן וועגען אבבויען די חרוב־געווארע'ע הייזער. דער ועד־הלאומי פיהרט מיט דער רעגירונג פערהאנדלונגען אין דער דאזיגער פראגע. דער ועד־הלאומי האלט אבער, אז עס מוזען געשאפען ווערען אויך אנדערע הילפס־מיטלען און אין ערשטער רייה די שאפונג פון א פאנד אויף קלענערע הלוואות, מיט וועלכע די געליטענע זאלען האבען די מעגליכ־קייט צוריק אויפצושטעלען זייערע קליינע ווארשטאטען און געשעפטען.

די א"י־ווירטשאפט איזליכט פון א רעגירונגס־בעריכט
פערהעלטניש פון עקספארט צום אימפארט ווי איינס צו זעקס

ירושלים. (יט"א) לויט אנ'אפיציעלען בעריכט פאר דעם יאהר 1933 פון האנדעלס־דעפארטאמענט פון דער א"י־רעגירונג, איז אין בעריכטס־יאהר דער אויסלענדישער אימפארט קיין א"י געשטיגען פון קארגע אכט אויף העכער עלף מיליאן פונט. די פערהעלטניש פון עקספארט צום אימפארט איז ווי איינס צו זעקס. אין 1933 האט די א"י־רעגירונג פון צאל־שטייערן געהאט העכער צוויי מיליאן פונט הכנסה.

דער בעריכט ענטהאלט א זעהר אינטערע־סאנטע סטאטיסטיק וועגען די גרויסע יודישע אינ־וועסטיציעס אין לאנד. העכער פינף און א האלב מיליאן פונט זענען אין 1933 אינוועסטירט געווא־רען בלויז אין הייזער־בוי.

„דאס איז פונקט דאפעלט ווי אין פאריגען יאהר. דער באדען־שטח פון פרדסים האט זיך אין משך פון יאהר פערגרעסערט ביז 175,000 דונאם, 89 נייע אונטערנעמונגען מיט א קאפיטאל פון העכער א האלבען מיליאן פונט זענען גע־גרינדעט געווארען אין משך פון בעריכטס־יאהר, 15 געזעלשאפטען האבען פערגרעסערט זייערע קאפיטאלען פון 87.000 אויף 180.000 פונט.

אין רעגירונגס־בעריכט ווערען שטארק גע־לויבט די עולים פון דייטשלאנד. עס ווערט אונ־טערשטראכען, אז זיי האבען פיל מיטגעהאלפען צו ענטוויקלען די קלענערע אינדוסטריע אין א"י.

די ביינער־רעשטלעך פון ד"ר לעא פינסקער וועלען קומען צו קבורה אויפ'ן הר־הצופים

ירושלים, (י.ט.א.) י.ט.א. דערוויסט זיך, אז די רעשטלעך פון ד"ר לעאן פינסקער, דעם אויטאר פון „אויטאעמאנציפאציע" און פארגעהער פון מאדערנעם ציוניזם, וועלען קומען צו קבורה אויפ'ן הר־הצופים, אויף דעם שטח פון דער העברעאישער אוניווערזיטעט.

אנ'ענטשפרעכענד ארט פאר'ן קבר פון ד"ר פינסקער איז אויסגעקליבען געווארען דורך מ. מ. אוסישקין און י. ל. מאגנעס.

ד"ר פינסקער איז געשטארבען אין 1891 אין אדעס, זיינע ביינער־רעשטלעך זענען אויסגע־גראבען געווארען בסוד פון אדעסער בית־עולם און געבראכט געווארען מיט א חודש צוריק קיין ארץ־ישראל.

ארום דעם סטאווסקי־פראצעס

ירושלים (יט"א) דער צענטראל־קאמיטעט פון דער „יודענשטאטס־פארטיי" האט זיך געווענדעט צו מאיר דיזענגאף — אלס בירגערמייסטער פון דער שטאט, און וועלכער ד"ר ארלאזאראוו איז ערמארדעט געווארען — ער זאל אויפנעמען די איניציאַ־טיוו צו שאפען א קאמיסיע פון יודישע פיהרער פון אויסלאנד, וואס זאלען אויספארשען דעם אמת וועגען סטאווסקי־פראצעס.

אין דער ווענדונג צו מאיר דיזענגאף ווערט געזאגט צווי. אגב., אז „די וועלדע אטמאספער, וואס ענטוויקעלט זיך אין ישוב צוליב'ן ארלאזאראוו־פראצעס, וועלכער פערסמט דאס יודישע לעבען אין א"י שוין העכער א יאהר צייט, שטעלט אין גרויס סכנה די מעגליכקייטען פון ווייטערער ארבייט.

צוליב דער אונגעוועהנליך געשפאנטער אטמאס־ספער, וואס האט זיך געשאפען אין דער יודישער עפענטליכקייט און בעזונדערס אין דער העברעאישער פרעסע נאך דעם אורטייל אין סטאווסקי־פראצעס, האט דער „דואר־היום" פערעפענטליכט א ווענ־דונג צו די יודישע זשורנאליסטען, אז זיי זאלען פערשטעהען די פעראנטווארטליכקייט, וואס זיי טראַ־גען און זאלען אויפהערען צו רייצען די אזוי אויך צוהיצטע געמיטער. אין דער ווענדונג ווערט אונטער־געשטראכען, אז די יודישע געשיכטע געדענקט נישט אזעלכע בילדער, קריגערישע צייטען ווי די איצטיגע אין א"י, וואס שטעלען אין געפאהר דעם גאנצען ישוב.

אין יודישע קרייזען אינפארמירט מען דער יט"א, אז סטאווסקיס גורל וועט מוזען ענטשיידען ווערען בלויז אין א"י, ווייל עס וועט נישט זיין קיין מעגליכקייט צו קענען ווענטועל אפעלירען צום ענגלישען קרוין־געריכט. דער סטאווסקי – פראצעס ווערט בעטראכט דורך דער געריכטס־מאכט אלס קרימינאלער, און קרימינעלע פראצעסען האבען נישט קיין אפעלאציע אין ענגלאנד. דאס לעצטע ווארט קען האבען בלויז דער הויך־קאמיסאר, וועלכער וועט האבען דאס רעכט סטאווסקין צו בעגנעדיגען, אויב דאס אפעלאציאנס־געריכט וועט נישט ענדערן דעם אורטייל פון דער ערשטער אינסטאנץ.

ווי יט"א האט שוין מיטגעטיילט, וועט דער אפעלאציאנס־פראצעס וואהרשיינליך פארקומען ארום העלפט יולי. דע־ווייל ווערען אלע וויכטיגע דאקו־מענטען פון סטאווסקי־פראצעס איבערזעצט אויף אראביש, כדי די אראבישע מיטגלידער פון אפע־לאציאנס־געריכט זאלען האבען א גענויע פאר־שטעלונג וועגען אלע איינצעלהייטען. פון משפט.

ווי עס ווערט איבערגעגעבן, פיהלט זיך סטאוו־סקי אין תפיסה זעהר דעפרימירט. זיין מוטער און די פארט־ידיגער ווערען צו איהם רעגעלמעסיג צו־געלאזען, זיי בעמיהען זיך איהם צוצוגעבען מוט, אז דער פסק־דין וועט נאך געענדערט ווערען. ווי זיי גיבען אבער איבער, האבען נישט די דאזיגע טרייסט־ווערטער דעם געהעריגען איינפלוס אויפ'ן פערמשפט'ן.

די אראבישע פרעסע פערהאלט זיך אין אלגע־מיין קארעקט צום ענין סטאווסקי. די אראבישע בלעטער האבען אהן קאמענטארען בלויז געבראכט דעם טרוקענעם בעריכט וועגען אורטייל.

קינא „ROXY"
20 נאַרוטאוויטשא 20.
היינט און פאלגענדע טעג!
Dolores del Rio
אין רייצענדען פילם, געפלאכטען מיט דעם שענסטען ראמאנטיזם א. נ.
„פלאם"
רעאליזאציע פון Herbert Brenon
אויסערן פראגראם:
די נייעסטע אקטואליטעטען
אנהויב פון די סעאנסען 4 נאכמיטאג, שבת און זונטאג 12 בייטאג.
פרייזען פון די פלעצער:
2.20 זל. 1.60 זל. 1.09 זל.
אויף פריהמארגען־פארשטעלונגען און אויף די ערשטע סעאנסען זענען די פרייזען פערקלענערט.

Dr. med. Trepman
צעגעלניאנא 4, טעל. 216־90
ספעצ. פאר סיפיליס, טריפער און הויט־קראנקהייטען. בעהאנדלונג פון מענערשוואכע אויך אלע ארט אנאליזן נעהמט אן פון 8—12 און פון 5—9 אוו. זונטאג און יום־טוב פון 8—1. בעזונדערע ווארטע־זאל פאר פרויען

CASINO
היינט גרויסע פרעמיערע!
דער בעריהמטער עקראן־שטערן פון דער גאנצער וועלט די ערשטע אריגינ. פלאטינאווע בלאנדינקע
JEAN HARLOW
אין דער ראלע פונ'ם מאדעל מיט לייכטע זיטען
און CLARK GABLE
אין מעכטיגען ליבעס־פילם א. נ.
Platynowa Blondynka
רעזשי: Victor Fleming
אנהויב 4 נאכמיטאג.
שבת און זונטאג – 12 א זייגער בייטאג
פערקלענערטע פרייזן פון 1.09 זל.
אויסערן פראגראם

בעפאר איהר פאהרט אויף ערהאלונג
קויפט איין די נייעסטע פערפומען, ערשטקלאסיגע פודערן, טואלעט־זייפען, זאווי אלערארט מאדערנסטע קאסמעטיק צו פאבריקס־פרייזען,
אין דער בעקאנטער און רענאמירטער פערפומעריע
J. Drukier
5 ZAWADZKA 5
Telofon 175-92.
הערט און רעטייל!
רעיעלע און סאלידע בעהאנדלונג!

פראנצויזישע נאטע צו ענגלאנד
וועגען דער ים=קאנפערענץ

לאנדאן 21 (ספ. טעל.)
די פראנצויזישע רעגירונג האט צוגעשיקט צו דער ענגלישער רעגירונג א נאטע אין וועלכע זי דריקט אויס די גריטקייט זיך צו בעטייליגען אין די הכנות צו דער ים=קאנפערענץ, נאר מיט געוויסע בעווארענישען.

אין דער נאטע רעכענט די פראנצויזישע רעגירונג אויס א רייה בעדינגונגען, וואס זי שטעלט ארויס, דערונטער אויך, אז מען זאל צולאזען צו דער דאזיגער קאנפערענץ אויך די סאוויעטען.

מיניסטער בארטו אין בוקארעשט

בוקארעשט, 21 (ספ. טעל.)
דער פראנצויזישער אויסערן=מיניסטער בארטו איז אין בוקארעשט אויפגענומען געווארן זעהר פייערליך.

נאך די וויזיטען ביים רומענישען פרעמיער טאטארעסקו און אויסערן-מיניסטער טיטולעסקא, איז ער אויפגענומען געווארן אויף א אודיענץ ביים רומענישען קעניג.

שוידערליך געלינטשט א נעגער

ניו-יארק, 21 (ספ. טעל.)
אין דער שטאט קירביוויל, אין שטאאט טעקסאס האט מען בעזעהן א נעגער אין דער געזעלשאפט פון א יונג ווייס מיידעל. א המון פון העכער 200 פערזאן האט ארויסגעריסען דעם נעגער פון די פאליציי-אישע הענד און אויסגעפיהרט איבער איהם א זעלבסט=געריכט.

דעם נעגער האט מען אויסגעהאנגען אויף א בוים אין גאס. נאכדעם האט מען אין דעם הענגענדיגען טויטען קערפער אריינגעשאסען 20 קוילען. שפעטער האט מען דעם טויטען קערפער פאר-פעסטיגט מיט א שנור צו אן'אויטא- וועלכער האט דעם קערפער געשלעפט איבער דער גאס.

ענגלאנד'ס תשובה=נאטע צו דייטשלאנד

לאנדאן, 21 (ספ. טעל.)
די ענגלישע נאטע אלס תשובה אויף דער דייטשער נאטע וועגען אפשטעלען, דורך די דייט=שען, דאס צאהלען די טראנספער-הלוואה פון דאי-וויס'ן און יאנג'ן, איז איבערגעגעבען געווארן אין דער דייטשער אמבאסאדע אין לאנדאן.

אמעריקא פיהרט איין די זילבער=וואלוטע

וואשינגטאן, 21 (ספ. טעל.)
דער מלוכה-סעקרעטאר אין פינאנץ-דעפאר-טאמענט האט ערקלערט, אז די רעגירונג האט געכטען אנגעהויבען איינקויפען זילבער אין הסכם מיטן געזעץ, וואס זעהט פאר, אז זילבער וועט בעטרעפען 25 פראצענט דעקונג פון דער אמע-ריקאנער וואלוטע.

מארגענטאו האט פעסטגעשטעלט, אז די רע-גירונג, שטרעבענדיג צו אן'אויסנערעכענטע פרייזן-העכערונג פון זילבער, וויל אבער נישט דערלאזען צו שפעקולאציעס.

די ארבייטס=קאנפערענץ
פראגע וועגען דער קויהלען-פראדוקציע

גענף, 21. (ספ. טעל.) זונטאג וועט פאר-קומען א קאנפערענץ פון פערטרעטער פון די בערג=ארבייטער-ארגאניזאציעס, כדי פעסטצושטע-לען די שטעלונג אויף דער קאנפערענץ אין דער פראגע פון ראטיפיצירען די קאנווענץ בנוגע דער ארבייטסצייט אין די קויהלען=גרובען. די דאזיגע קאנפערענץ וועט פארקומען דעם 26. ה. ח.

דער פארשטעהער פון די פוילישע בערג-ארבייטער סטאנטשיק וועט, אויף דער זעלבער קאנפערענץ, ארויסטרעטען מיט א פארשלאג, אז די עקזעקוטיווע פון בערג-ארבייטער אינטערנא-ציאנאל, זאל וואס גיכער צונויפרופען א קאנפע=רענץ פאר די לענדער, וועלכע פראדוצירען קויהלען, אדורכצופיהרען אן'אינטערנאציאנאלע פערשטענ-דיגונג בנוגע דאס איינטיילען די קויהלען-מערק און פעסטשטעלען די פרייזען.

אנשטאט 1500 שטודירען היינט אין בערלין בלויז 200 יודען

בערלין, (י.ט.א.) פון א נישט-אפיציעלען בעריכט איז צו זעהען, אז די צאהל יודישע סטו=דענטען אין בערלין האט זיך פערקלענערט ביז אן'אומבעדייטענדער ציפער. די דאזיגע צאהל ווערט געשאצט אויף אנ'ערך 200, נישט אריינרעכענדיג די אנ'ערך 100 סטודענטען פון אינסטיטוט פאר דער וויסענשאפט פון יודענטום. (פריהער האבען אין בערלין שטודירט נישט ווייניגער ווי 1500 יודען). קיין אפיציעלע ציפערן זענען נאך נישטא. נאטירליכערוויז איז צומשטארקסטען בעפאלען די צאהל יודישע סטודענטען פון יורי' און מעדיצין. מען דארף משער זיין, אז אין די אוניווערזיטעטס-שטעט אויף דער פראווינץ איז די צאהל יודישע אקאדעמיקער געפאלען נאך שטארקער.

Dr. med.
L. Berman
צעגעלביאנא 15, טעל. 149-07
ספעציאל-ארצט פאר הויט- און געשלעכטס-קראנקהייטען, מענער- שוואכע-בעהאנד-לונג און סעקסועלע בעראטונג.
עלעקטראליזען.
נעמט אן פון 8—11 און 4—8 אוו. זונטאג פון 9—1 בייטאג
פאר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פרייזען.

DR. MED. H. LUBICZ
פאר הויט, ווענערישע און געשלעכטס-קראנק.
צעגעלניאנא 7 (פריהער 43), טעל. 141-32
עמפפאנגס-שטונדען 8–10, 12–2, און 5–8 זונטאג
און יו"ט 9–1. פאר דאמען בעזונדערער ווארטע-זאל.

ציהונג פון דער מלוכה=לאטעריע
1=טע קלאס — 3=טער טאג

2,000 zł. — 29130
1.000 zł. — 27447 64369 112545
500 zł. — 36390 75881 76659 161855
400 zł. — 79960 83054 111979 116141 159181
200 zł. — 7238 39887 44118 47169 65999 82636 102468 108238 109152 132742 133473 148401 150174 153140 163252.
150 zł. 714 3391 10389 28551 34918 59830 66928 67030 76140 81066 82256 86064 88890 102255 104649 109901 114403 116790 118002 126882 133173 134597 147639 154801 156749 163461 163553 169448 169650.

Po 100 zł na N-ry:

82 96 171 237 339 680 895 953 1265 98 648 985 2014 30 84 164 94 223 32 331 451 81 96 753 859 3182 247 368 671 717 937 73 4032 229 31 304 529 650 798 834 39 84 945 5119 307 456 520 639 740 91 94 936 6065 200 95 394 704 79 821 36 902 22 53 7120 264 441 68 517 675 8116 98 387 433 544 919 90111 322 692 941 54 10023 196 249 302 41 426 598 652 834 11138 58 375 672 781 875 85 12093 148 214 66 345 582 85 92 643 840 46 925 13048 56 61 211 354 526 35 71 692 923 14156 202 28 432 502 649 981 83 15317 66 468 543 875 952 95 16028 434 604 755 954 63 92 17285 334 947 18143 98 433 556 993 19134 430 600 39 710 972 20085 174 208 333 434 76 455 746 978 87 21089. 108 65 7483 254 602 876 942 22004 140 205 323 516 605 93 856 57 929 23082 246 460 656 757 903 24167 227 403 74 756 866 76 25090 239 486 584 767 803 5 916 26011 25 83 95 779 27282 339 76 857 981 28127 343 569 80 82 673 859 967 29089 101 231 634 55 767 868 908 30293 416 520 53 713 969 95 31050 110 21 282 388 539 59 822 33 76 95 989 32055 175 82 645 830 92 33032 85 148 253 634 56 706 27 92 817 934 40 34013 44 72 258 66 82 529 829 57 952 35189 276 339 46 502 43 602 738 991 36004 73 443 611 35 37088 131 46 200 401 500 701 13 43 90 854

38227 71 77 347 503 77 80 648 92 821 79 987 39078 115 258 80 334 481 564 60377 72985067925 40047 29 356 78 87 454 700 850 41161 80 219 53 88 701 837 922 42 42134 224 458 633 774 43139 573 655 814 44578 803 58 991 45491 525 602 17 713 33 825 942 87 46147 365 404 647 761 69 929 47012 181 285 479 854 912 44 48083 123 201 305 17 49197 200 348 63 423 520 36 691 705 78 50072 98 233 689 51029 147 329 98 413 626 709 17 69 849 52004 51 113 323 417 513 83 693 752 842 972 53283 493 522 53 665 910 54031 313 500 7 32 678 767 816 993 97 55182 309 578 617 60 62 900 70 56223 414 17 806 27 93 57040 212 356 470 541 669 74 855 95 943 69 58916 275 537 40 642 76 87 59144 279 706 79 920 74 60208 43 301 491 646 60 810 61102 207 22 515 28 603 38 86 746 868 926 62014 119 80 94 671 63079 549 62 78 600 52 64022 39 297 389 405 557 663 809 65003 290 596 748 55 923 66031 57 119 82 282 316 31 98 404 69 508 665 746 77 875 963 67315 70 429 650 780 96683 68031 156 739 74 69109 16 348 63 423 25 79 93 587 688 815 912 70011 60 86 229 345 89 418 19 500 37 617 82 71059 250 351 731 72177 350 417 592 630 34 921 73000 118 204 74 331 623 702 996 74018 50 128 70 248 651 99 714 20 75066 75 105 393 618 766 827 69 999.

76447 528 626 705 838 92 915 77034 110 15 451 580 868 78015 191 279 325 409 23 41 60 544 619 731 33 97 819 59 939 72 79034 111 256 69 318 88 672 796 989 80143 218 95 461 554 620 841 84 81045 64 320 89 562 798 82194 260 71 327 33 91 593 719 93 83070 175 262 360 498 610 710 84146 253 60 83 348 454 631 36 742 56 933 85100 211 23 31 330 566 75 82 697 713 86019 81 105 54 457 71 530 37 686 720 78 87259 95 326 403769 996 88034 58 63 110 405 39 97 760 836 930 69 75 89189 224 344 82 450 65 97 510 675 783 804 90277 429 589 604 31 39 899 967 91075 142 257 300 516 823 963 97 92082 158 206 47 314 456 637 751 93054 71 79 172 367 83 460 527 694 729 87 94109 57 345 63 417 505 736 97 801 82 932 95193 257 425 500 4 656 759 96018 29 65 91 100 50 393 531 607 727 74 90 825 98 966 97150 257 427 527 92 882 936 37 98109 457 673 892 99067 287 617 94 721 936 74 100064 131 222 452 512 730 885 90 95 101243 369 92 604 821 26 975 91 102110 59 301 44 79 455 80 663 700 932 103077 111 276 389 632 104382 410 65 812 16 105182 541 706 877 972 106436 45 70 87 521 644 96 107009 32 152 209 359 447 769 78 841 108039 67 117 27 309 44 619 62 96 779 865 78 109213 371 474 875 918 84 110008 125 485 531 807 905 111210 46 345 744 79 815 112087 235 399 44 82 504 611 60 804 98 949 77 113058 160 216 42 368 400 32 530 687 728 893.

114164 233 388 462 554 634 741 65 69 858 990 115028 314 523 83 741 834 74 78 116093 202 387 498 504 647 750 869 117136 93 227 380 540 745 833 88 118260 372 738 821 119011 121 335 37 450 667 984 120011 27 41 114 310 29 571 729 945 121026 27 40 75 414 27 511 70 661 914 96 122346 544 647 765 887 945 64 123053 129 436 526 52 674 834 36 76 77 124011 27 91 116 54 262 356 439 628 830 953 59 125003 147 82 588 759 126444 765 958 127205 16 48 759 957 128023 69 95 143 76 530 37 692 824 39 83 911 29 43 84 129437 513 671 94 700 78 87 873 85 99 903 73 130340 454 720 814 131039 93 297 340 403 5 76 558 691 735 37 863 132046 589 69 713 37 90 830 954 133025 80 93 12 204 51 500 639 77 44 879 941 68 134012 312 36 72 501 604 28 728 875 910 74 135178 291 93 504 79 779 807 914 76 89 136042 192 706 137206 42 77 343 551 623 739 914 20 98 138064 111 233 313 423 511 60 630 33 58 61 721 823 932 42 139074 88 167 217 56 324 607 11 54 92 912 36 77 140076 224 29 34 321 26 80 562 663 720 90 920 60 1141023 60 214 345 94 638 45 77 806 142079 569 74 615 49 732 72 821 91 910 143043 194 298 568 758 83 144092 121 261 347 409 564 145052 62 124 70 509 78 684 700 965 83 87 92 146005 17 78 124 273 98 470 552 609 926 14710 71 316 480 624 94 928 61 77 148149 82 380 446 63 605 929 39 68 149171 73 726 809 150191 233 389 469 553 731 844 151250 92 427 545 75 76 636 59 91 832.

152019 192 95 274 335 422 767 85 99 856 969 153025 76 308 417 530 674 154464 601 891 155128 80 483 597 658 705 81 932 156029 161 399 562 764 806 88 157010 83 90 202 54 84 464 617 54 76 812 71 158083 240 48 356 500 27 643 763 74 91 801 62 159029 191 330 452 558 67 752 71 99 877 949 71 85 160164 208 20 22 48 74 676 725 77 833 161003 44 89 300 76 474 536 714 52 90 860 162065 100 430 645 976 163043 70 121 247 90 324 72 75 425 512 640 98 721 73 164116 211 86 332 35 74 459 692 769 812 165162 89 490 562 627 58 745 802 78 87 166017 88 291 339 45 630 167141 92 405 53 761 802 38 168043 125 233 307 637 58 815 26 34 169120 37 235 87 532 47 79 936 48 65

CIĄGNIENIE DRUGIE.

Po 100 zł. na N-ry:

91 110 61 324 483 560 726 836 1159 213 357 430 879 2623 3444 806 961 62 4583 613 867 81 936 5058 182 6961 7269 636 51 955 8731 935 9098 431 61 808 10530 730 38 965 11033 203 359 684 89 12190 397 659 71 827 975 90 13426 14126 820 15559 620 963 98 16004 162 17060 244 97 707 18343 437 519 688 877 930 19137 264 788 942 20871 82 21229 555 711 909 23139 97 24211 69 481 629 903 25033 176 662 746 847 26037 189 428 654 721 963 27058 301 522 29 869 914 51 77 28611 21 91 29029 335 667 96 904 30410 31014 176 252 367 538 621 950 32124 247 399 474 623 742 913 33691 913 34574 35045 215 473 36170 332 78 537 947 7176 833.

38189 220 311 39167 695 971 76 92 40147 98 234 36 618 741 846 977 41719 42147 77 214 379 420 718 43860 44197 557 74 864 45115 335 621 734 82 910 6750 85 47044 70 113 33 640 715 48010 403 77 761 803 6 49092 710 857 996 50445 90 96 807 91 51453 76 615 55 771 913 52445 599 53083 323 817 924 33 54393 676 92 876 907 55527 86 637 58 56179 311 59 420 51 559 57171 460 682 58257 358 592 756 59096 125 211 365 465 836 59 60577 693 804 15 965 61381 98 501 801 62068 235 304 63095 229 584 895 65111 300 51 475 66859 975 67116 269 917 45 68507 69080 203 418 676 841 70282 71143 710 72023 235 908 73054 303 750 89 812 74255 320 468 913 75066 102 277 304 406 685 985.

76012 285 910 77290 507 774 78702 79040 769 890 99 80777 95 81346 500 35 963 82204 510 746 990 83015 89 284 395 414 33 84194 282 506 85146 440 47 507 965 86525 52 67 865 87015 51 336 749 89307 692 90300 810 19 92090 534 793 93173 488 599 633 760 73 919 94203 21 318 434 669 860 77 95111 423 515 894 96080 836 81 97025 126 51 436 80 650 60 867 98005 349 99799 839 947 100117 85 330 530 640 720 101340 758 78 102313 982 10325 428 56 714 895 993 14332 502 94 105245 357 420 699 954 106091 114 53 75 373 98 523 60 819 33 107074 327 108109 42 109111 455 513 659 776 930 110294 111877 936 112045 271 329 63 463 573 868 950 113407 31 86 525 713 925.

114204 115539 73 116025 294 328 90 998 117345 473 707 118020 229 352 774 925 26 76 119123 265 307 27 925 120055 200 99 544 69 121351 983 99 122201 444 85 538 47 637 742 123131 62 422 564 822 124194 501 19 905 14 125885 126546 711 75 839 127208 357 798 868 128167 726 129406 571 621 130428 131051 132337 538 133322 591 711 134137 359 594 135079 550 73 688 749 99 932 4 55 80 16016 262 90 508 624 84 746 137139 88 862 138226 384 517 754 928 139476 718 43 858 140227 344 448 80 88 689 141240 323 582 872 0 939 142102 33 971 143497 557 632 727 900 7 53 144226 357 886 905 145039 202 345 926 146297 599 612 887 147141 512 791 859 148861 149970 79 15001219 0 99 470 515 645 850 151338 87 970

52055 513 662 153378 430 991 154063 127 366 507 156159 354 629 36 761 957 157279 533 81 671 809 94 158064 443 159382 802 160166 227 387 558 70 92 97 161149 87 971 162016 206 610 710 38 70 810 163919 64069 70 839 76 165208 166301 461 698 167018 123 500 78 726 926 40 168323 466 613 804 169354 560 659.

CIĄGNIENIE TRZECIE.

10,000 zł. — 33468
5.000 zł. 66640
2.000 zł. — 36380 74120 123609
1.000 zł. — 568 97368
500 zł. — 723 65017 125401 164980
400 zł. — 100 45033 78975 83157 95043 95145 92689 130050 137365
200 zł. — 2020 26111 44298 45359 50830 69435 82748 85914 97485 103075 106680 117550 124192 120327 132071 133046 140871
150 zł. — 2970 4372 5501 10355 12354 18369 24361 25014 28929 32126 41024 44489 45828 47282 58333 58093 59604 57445 65345 67935 70490 75169 76045 79300 85236 89377 98571 99447 124781 127267 128493 132199 133446 136741 137231 140383 141830 143190 144249 144544 149600 158608 168503.

Po 100 zł. na N-ry:

831 50 1082 291 620 790 95 2260 521 79 606 78 740 89 803 3090 159 354 474 559 698 730 4244 307 518 764 812 5046 430 535 747 6096 298 763 69 818 89 7011 416 721 858 93 932 8129 271 621 52 746 9180 444 550 93 624 39 932 51 10059 223 82 403 743 11008 47 373 503 64 647 12145 427 82 522 868 903 13265 67 482 595 759 853 14154 297 522 666 957 15560 612 13 866 987 16309 593 666 17181 258 344 590 796 18558 747 844 938 19140 576 825 20092 105 437 547 68 642 929 21045 296 435 551 713 22067 137 218 71 312 675 23109 326 505 711 835 24127 664 81 25464 500 942 26105 38 889 27042 292 473 688 28116 337 29039 289 339 845 30337 797 818 49 31084 268 729 825 32177 213 990 33144 211 60 370 34128 68 483 795 937 35163 81 227 91 728 924 36026 238 39 367 495 696 37124 379.

38067 322 632 39587 704 92 842 970 40193 492 41257 450 61 507 28 664 715 812 42628 43395 553 755 44742 45040 366 837 84 46070 128 86 840 47156 972 85 48304 753 827 93 49334 575 98 623 59 50119 368 528 58 843 51273 311 557 608 744 806 52374 543 787 53281 462 632 77 89 54489 591 793 55002 947 56127 600 1 57871 58041 988 59335 493 512 618 984 60206 510 21 61162 235 521 684 8989 62069 112 344 532 34 715 63010 41 104 64 351 527 604 838 64050 195 454 98 65112 17 509 66297 659 95 729 903 67236 64 354 67 501 36 614 68082 69032 108 59 93 546 70557 746 71022 253 939 72669 856 73201 472 510 74023 25 135 343 75185 337 87 514 71 867 954.

76154 350 520 919 45 77066 470 770 78143 524 800 79956 80076 246 71 590 885 81409 506 16 945 82181 249 301 816 71 83129 252 54 315 422 530 683 864 81156 269 676 85314 514 28 90 749 814 86308 545 668 959 87012 118 33 69 342 89 539 813 16 38 41 954 88474 521 703 89364 496 512 878 90018 175 302 449 91039 109 261 371 798 92063 81 112 239 324 434 54 555 651 757 883 93350 95164 230 437 703 92 824 909 96241 827 960 97007 201 39 330 463 540 760 861 91 98539 99008 256 527 606 100005 83 194 302 557 754 95 101115 348 419 35 50 102269 350 497 538 73 906 103097 465 710 822 909 104092 253 613 105265 457 87 665 704 861 106033 526 777 107107 23 517 724 911 108181 84 408 644 109194 233 79 523 611 111265 483 112014 362 404 523 31 113032 156 325.

114026 211 904 31 115017 416 90 556 731 87 116062 82 464 69 538 72 689 737 117236 505 730 873 118142 52 644 893 973 119044 289 611 120052 338 444 572 973 121126 225 516 837 122022 141 328 530 785 23001 741 971 124437 523 794 125099 153 477 126495 620 815 50 59 127374 430 31 81 530 670 799 128110 259 544 928 129167 77 93 379 427 681 130001 358 485 749 131180 92 287 579 63 564 93 98 776 820 50 908 132023 707 819 133287 134015 391 850 136048 131 294 562 810 70 137055 413 649 66 138015 24 99 318 485 543 80 771 946 139003 267 345 140023 217 96 508 29 77 718 141260 381 142075 556 68 792 890 143008 168 208 301 454 603 144137 541 633 868 145078 238 326 447 814 146126 23 700 147342 43 598 672 93 844 148290 574 607 24 26 875 149017 244 329 516 615 912 150025 151011 210 564 92 758 88 924

152026 77 585 153111 349 635 49 768 807 99 154007 83 233 40 832 55028 157 209 480 627 782 805 24 29 156016 100 420 23 622 754 157390 872 158707 880 928 159004 277 300 882 923 160112 394 422 542 93 719 843 975 161243 605 8 10 809 162007 404 518 846 935 163566 803 6 70 71 164005 423 165023 61 352 412 503 166033 398 612 999 167119 697 890 916 168046 461 65 668 795 169022 293 318 439 93 45.

די נאכט = פאגאטאוויע מוז עקזיסטירען!

(צום אפצייכענס-טאג פון „ליבת-הצדק")

חשובע רעדאקציע מיט בעטען א צוזודריקען אין אייער ח' צייטונג פאלגענדען אויפרוף פאר וועלכען מיר דאנקען פאראויס.

זעהר אפט בעווייזען זיך אויף די שפאלטען פון „נייעם פאלקסבלאט" נאטיצען, בעריכטען און ארטיקלען וועגען „ליבת הצדק" ד. ה. וועגען דער וויכטיגקייט פון דער נאכט-פאגאטאוויע א דאנק וואס די בעפעלקערונג האט די געלעגענהייט בעהנטער זיך צו בעקענען מיט דער טעטיגקייט פון דער נאכט-פאגאטאוויע, וועלכע ברענגט אזוי פיל נוצען סיי דער יודישער און סיי דער נישט-יודישער בעפעלקערונג.

בכדי אבער צו בעקומען א גענויען בעגריף, וואס ס'בעדייט די נאכט-פאגאטאוויע און וואס פאר א נוצען זי ברענגט דער לאדזשער בעפעלקערונג, דארף מען זיך נעהנטער בעקענען אויפ'ן ארט, מיט וואס פאר א מסירות הנפש ס'ארבייטען די נאכט-דיזשורנעס, די דאקטוירים און נאך מעהר א טייל פון דער פערוואלטונג, וועלכע האט אויף זיך גענומען די גרויסע פעראנטווארטליכקייט צו פיהרען דעם דאזיגען אפאראט. עס איז נישטא די נאכט, אז די נאכט-פאגאטאוויע זאל נישט אפראטעווען עטליכע מענשען. א מאל איז די נאכט-פאגאטאוויע געווען א נויטווענדיגקייט פאר די ארימע קלאסען, אמאל, האט מען דעם אויטא געזעהן נאר אויף די באלוטער גאסלען, - היינט, ליידער, זעהט מען דעם אויטא אין „צענטער שטאט". די פאגאטאוויע ווערט באנאכט-ביי-נאכט אלארמירט פון בכבודע, געוועזענע פערמעגליכע יודען, וועלכע האבען נישט די מעגליכקייט צו צאלען פאר'ן דאקטאר און פאר דער אפטייק. ס'איז געגאנגען א קוק-צו-טאן אין מעלדונגס-בוך און מ'וועט זיך איבערצייגען ווי ווייט נויטווענדיג די נאכט-פאגאטאוויע איז פאר דער לאדזשער יודישער, און נישט-יודישער בעפעלקערונג, ווי מיר האבען שוין בעמערקט, האבען מיר פיל צו פערדאנקען דעם „נייעם פאלקסבלאט" פאר דער ברייטער אונטערשטיצונג. א דאנק וועלכען ס'איז בייזאמען מיט דער פערוואלטונג געלונגען צו סאנירען די טעטיגקייט אזוי, אז ביים היינטיגען טאג פונקציאנירט די פאגאטאוויע נארמאל און איז טעטיג אהן איבערייס.

בכדי אבער צו שטארקען די מיטלען און צו זיכערען די ווייטערדיגע עקזיסטענץ, ארדענט די פערוואלטונג איין קומענדיגען דינסטאג, ד. 26-טען ד. ח. אנ'אפצייכונגס-טאג.

מיר אפעלירען דערום צו דער יודישער בעפעלקערונג מיט דעם הייסען אפעל:

אונטערשטיצט די נאכט-פאגאטאוויע ביי „ליבת הצדק" זאל יעדער שפענדען וויפיל איינער קאן! זאלען מיר אונטערהאלטען און זיכערען די ווייטערדיגע עקזיסטענץ פון דער וויכטיגער אינסטיטוציע!

מיט כבוד

יעקב שטערן

פרעזעס פון „ליבת-הצדק" אין לאדז.

פארק

„העלענאוו"

מארגען שבת, פון 5 נאכמיטאג ביז 12 ביינאכט

א גרויסער ארטיסטישער פעסטיוואל

3 פארשטעלונגען אין 1 אוונט 3

פאר 1 בילעט פאר 1 זלאטע, כמעט בחנם

אימפאזאנטער רעווי-פראגראם פון 20 אטראקציע-נומערן

מיט אנטייל פון די בעריהמטסטע און פאפולערסטע רעווי-סטאר

אלא לילית

אין איהר אויסערגעוועהנליכען גראנדיעזען רייכען פראגראם

אקאמפאנירט אנטאני מעלאדיסטא.

— פראגראם: —

1) 5 נאכמיטאג אויסערגעוועהנליכער סימפאנישער טריומף-קאנצערט

מיט אנטייל פון גאנצען לאדזער סימפאנישען ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון דיר. סעווערין פעטרושקא מיט א גאנץ נייעם פראגראם פון די שענסטע קאמפאזיציעס ווי אויך יודישע מוזיק.

2) 7 אוונט א דאנסינג טענץ אויף דער פרייער לופט (אויף א ספעצ. הילצערנע פארלאגע)

3) 9 אוונט א גרויסע פרייליכע סורפריז-רעווי

א קראנץ פון אטראקציעס און באלעט מיט אלא לילית אין דער שפיץ.

און דאס אלץ צוזאמען נור פאר 1 זל. א בילעט

בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון העלענאוו.

גענעראל-פערזאמלונג פון דער גמילת-חסדים-קאסע

ביי דער ווילקער-שוהל

די טעג איז פארגעקומען די יעהרליכע גענעראל-פערזאמלונג פון דער „גמילת-חסדים-קאסע ביי דער ווילקער שוהל", אונטערן פארזיץ פון ה. מרדכי ווארכיווקער. דער פארזיצענדער האט פארגעלייגט, אויפצושטעהן צום כבוד פון פערשטארבענעם גרינדער פון דער דערמאנטער אינסטיטוציע ה' דוד בערגער.

נאך דער פארגעקומענער דיסקוסיע, — האט סעקרעטאר הלל דאמבראווסקי פארגעלעזען דעם טעטיגקייטס-בעריכט פונם פארגאנגענעם יאהר, פון וועלכען ס'שטעלט זיך ארויס אז די קאסע האט פערטיילט 167 הלוואות אויף א סומע פון 32 טויזענד זל. דאס קאפיטאל פון דער קאסע האט זיך פערגרעסערט מיט 3,729 זל. אזוי אז צום ערשטען אפריל ד. י. האט עס בעטראגען 17,503 זל.

ס'זענען צום סוף געוועהלט געווארען אין דער פערוואלטונג די ה"ה: צדוק הערשענבערג, יעקב לעווי, אביגדור הערשענבערג, הירש זאקס, הלל דאמבראווסקי, יוסף צינגמאן, משה עפשטיין, יעקב ברוינער, ב. שווארץ, משה ציטער און שמעול לעווי. אלס פערטרעטער: אברהם ישעי' דזיאלאווסקי, נטע סריבניק, פ. ז. גליקסמאן און משה בערמאן. רעוויזיר-קאמיסיע: יעקב פעפער, שמואל האכענבערג און גבריאל רובין.

הארטנעקיגע פערשטאפונג

ווערט בעזייטיגט דורכ'ן בענוצען פון נאטירליכען ביטער-וואסער, אין דער פריה און אין אווענט א קליין גלאז

Franciszka Józefa

פרעגט דאקטוירים, צו בעקומען אין אפטייקען און סקלאדאפטעקעס.

באהן-הנחות פאר קריגס-אינוואלידען

(2) דער לאדזער אינוואלידען-פערבאנד האט אויסגעארבייט א ספעציעלען טעקסט, לויט וועלכען מלחמה-אינוואלידען וועלען בעקומען א 40-פראצענטיגע באהן-הנחה.

די נויטיגע בעשייניגונגען דערצו וועלען ארויסגעבען דער אינוואלידען-פערבאנד און די אינוואלידען-דעלעגיע.

שטרייק פון די שטאטישע פורמאנעס

האט אפגעשטעלט די סעזאן-ארבייטען

(2) בעכטען איז אויסגעבראכען א שטרייק פון די שטאטישע פוהרמאנעס, וואס זענען בעשעפטיגט ביי דער בוי-אבטיילונג פון דער לאדזשער שטאט-פערוואלטונג.

די פוהרמאנעס פערלאנגען א הוספה, ווייל די פערדינסט בסך הכל 20 זלאטעס א וואך

מחמת'ן שטרייק האבען זיך געמוזט אפשטעלען די סעזאן-ארבייטען.

פערזאמלונג פון גמילת חסדים

די טעג איז פארגעקומען די אלגעמיינע פערזאמלונג פון „גמילת חסדים" גלובנע 62, אלס פארזיצער איז געוועהלט געווארען ה' פישעל האלף. אלס אסעסארען ה"ה זיינוועל קאנסענס און יודעל גראסמאן, אלס סעקרעטאר ה' יוסף פריימאן, שמואל שמידסמאן גיט אב דעם טעטיגקייטס-בעריכט דער פעראיין האט אין משך פון יאהר 1933 פערטיילט 257 הלוואות אויף א סומע פון 31 טויזענד 100 זל. ה' שמואל הירש מייראוויטש גיט אב דעם בעריכט פון די רעוויזיר-קאמיסיע, צום סוף איז געוועהלט געווארען א פערוואלטונג: פרעזעס: שמואל שטרויסמאן, וויצע-פרעזעס: משה ווייבבערג, סעקרעטאר: בהן פערסיק, קאסיר — מרדכי מאסטבוים, יעקב טשאשנאק, קלמן אבוואלד, יעקב היללער, זעליג ראפוף, אליעזר קראוויעצקי. קאנדידאטען: וואלף סוסעק, פיוועקע קליין, פישעל הילער, יודעל גראסמאן, יעקב ווייבבלום. רעוויזיר-קאמיסיע: שמואל מייעראוויטש, יעקב פרידמאן, יוסף פריימאן. קאנדידאטען: חיים ווייצמאן, חיים הערשקאוויטש.

וועגען די וואהל-פראטעסטען

(א) לויט ווי מיר דערוויסען זיך, וועלען די וואהל-פראטעסטען בקרוב בעטראכט ווערען דורך א ספעציעלע קאמיסיע, וואס די וואיעוואדע וועט בעשטימען.

בפרט וועלען אויסגעארבייט ווערען די פארווארפען פון די וועהלער וועגען טעראריזירען זיי בעת'ן אפגעבען די שטימען.

אין פעראיין „עזרת אלמים"

איז פארגעקומען א לאטעריע און ס'האט געוואונען דער נומער 1487 ה' שניצער ליפאווע 31 אויף אנ'אויספלוג נאך נארוועגען און אויף די פיארדען.

RATUJCIE WŁOSY!—

używajcie znany balzam Mag. Paździerskiego. „MAG Nr. 1" usuwa radykalnie łupież, zapobiega wypadaniu włosów.

Cena zł. 3.—

„MAG Nr. 2" (nie farba) stopniowo przywraca siwym włosom pierwotny kolor.

Cena zł. 3.—

Sprzedaż w aptekach, drogerjach i perfumerjach.

W razie braku zwrócić się do hurtowni perfumeryjnej „Kosmos", Łódź, Piotrkowska 60.

Fabryka kosmetyczna „Pharmachemia" Bydgoszcz.

Dr. REICHER

פאלודניאווא 28, טעל. 93-201

ספעציאליסט

פאר מענער-שוואכע-בעהאנדלונג.

ספעציעלע בעראטונגען און פסיכא-אנאליזען

נעהמט אן פון 8–11 און פון 5–8 אווענד.

דער אריער-פאראגראף 141

ר. איזראעל

שפאנענדער ראמאן פון דער איצטיגער ווילדער צייט

— איך האב נישט קיין שום פעסטגעשטעלטע דאגמעס פארטייאישע אדער נישט פארטייאישע אין דאס האלט איך פאר א געוויסס אין מיין לעבען. איך קעמפף איצט אין עס נישט אין נאמען פון א וועלכע עס איז וועלט-אידעע אהער וועלכע ס'איז פרינציפען וואס מען ווייסט נישט צי זיי וועלען פערווירקליכט ווערען אדער נישט, נאר אין נאמען פון איינצעלנע מענשען וועלכע ווערען געפייניגט, בעליידיגט, דערנידעריגט, בעשמוצט, דערמאלט ווען זיי האבען זיך מיט גאר נישט פעשולדיגט, ווען זיי זענען נישט בעגאנגען קיין שום פערברעכען. אט אין נאמען פון די געפייניגטע און הילפלאזע פיהר איך מיין קאמף.

— א, פערשטעהט זיך, האט בעהמע געזאגט, אזוי מוזט איהר רעדען, אייער קאמף, און איך מוז זאגען אפילו שווערער קאמף, האט זיך ביז איצט אויסגעדריקט אין אראטעווען איין מענש, היינריך זאקס, אויב ס'זאל זיין אמת, אז ער לעבט און געפינט זיך דא מיט אייך. דאן האט איהר פשוט עקספראפרירט פופציג טויזענד מארק און געוויס מיט דער ערשטער קלאס דא אהערגעקומען, כדי צו געניסען פון לעבען און דאס רופט איהר אז קאמף און מקריב זיין זיך פאר יענעם. נישט אמת! ? איהר ווילט דערמיט אימפאנירען און ווייזען א העלד אבער ביי וועמען? ווער וועט אייך די דאזיגע העלדישקייט אנערקענען, געוויס מעהר קליינער ווי העלען האמערשטיין און היינריך זאקס, בו דאס וועט איהר אליין מודה זיין איז ווייניג אויף צו זיין א העלד און בעטראכטען דאס געוויסען, אויב מען איז א קעמפער און מען וויל עס אויסטון „פאר דער מענשהייט".

פריצי איז געווארען אויפגעקאכט, די חוצפה פון בעהמען האט איהם אויפגערודערט.

— אלץ ווייניגער העלד איז מען ווען מען פייניגט סאדיסטיש הילפלאזע מענשען. וועלכע האבען נישט קיין שום מעגליכקייט זיך אקעגענצושטעלען, געבונדענע מענשען וואס קענען זיך נישט ריהרען, אלס ווייניגער העלדענטאט ווייזט מען ארויס ווען מען גנבעט זיך אריין אין יענעמס פערמעגען, מען גנבעט אויף ליבקס און רעכטס, ווען דורך פראוואקאציעס מאכט מען אומגליקליך א גאנצן פאלק, און כדי צו פערדעקען די דאזיגע ברוטאלע נידערטרעכטיגקייטען האט מען אויסגעטראכט אן אזויגערופענע ראסען-טעאריע, וועלכע ווערט יעדען טאג אנדערש צוגעפאסט און אנדערש צוגעשניטען אזוי ווי ס'איז דער געברויך אין געגעבענעם מאמענט.

בעהמע האט זיך געפיהלט שטארק ביי זיך, ער האט גאר גארנישט מורא געהאט. דא וועט מען דאך איהם גאר נישט קענען טון, ער איז ביי זיך געווען אזוי זיכער, אז אויף די ריד פון פריצין האט ער נאר א מאך געגעבען מיט דער האנד און דערויף גארנישט געענטפערט.

רוביבאוו איז געווארען רויט און בלאס פאר כעס, ער האט זיך אויך אינגאנצען פערלוירען. ווייל די נקמה, וועלכע ער האט געוואלט בעהמען אין דעם פערשאלטענעם דייטש האט זיך נישט אויסגעדריקט אין קיין שום קאנקרעטע טאט. די הילפלאזיגקייט, אז מ'קען נישט לכל-הפחות צוגיין צום היטלעראוויץ און איהם אנכאפען אין פנים אריין, האט איהם שטארק אויפגערעגט, דאך האט ער זיך מיט אלע מיטלען צוריקגעהאלטען פון אן אויסברוך און געוואלט געלאסען און רוהיג א טראכט געבען וואס פאר אן עצה עס איז פאראן פאר דעם דאזיגען פער'חוצפה'טען דייטש, אנשטאט אן ענטפער פריצין, איז ווייזט אויס בעהמע אריבערגעגאנגען אין אפענזיווע און געזאגט:

— פריצי, מיר וועלען זיך בשום אופן נישט צופרעדען. אפשר ווען מיר וועלען זיך אמאל צוזאמטרעפען וועט מען זיין דערוויסען ווער ס'איז געווען גערעכט, איהר אדער איך און דעמאלט וועלען מיר דאך ווערען אויס שונאים. איצט זאגט מיר, פריצי, צי האט איהר בדעה מיר צו זאגען וואו ס'געפינט זיך דאס פריילין האמערשטיין, אדער וואו וואלט איך זיך געקענט מיט איהר בעגעגענען, איך האב אייך שוין בעטאנט אז פון דער דאזיגער בעגעגעניש איז אפהענגיג אז איך זאל אייך נישט איבערגעבען דעם ציל פון מיין קומען קיין פוילען.

פריצי איז צוליב דער דאזיגער חוצפה געווען גרייט זיך צו שטעלען אין אנ'אפענעם קאמף מיט בעהמען, דאס האט אבער נישט געהאט קיין שום צוועק און ס'וואלט נישט דערפיהרט צו קיין שום ציל. ער האט זיך דעריבער אפגעהאלטען דערפון און גערעכענט אז ס'וועט זיין גלייכער ווען ער וועט ווייטער אנהאלטען דעם קאנטאקט מיט בעהמען און איהם נישט אפלאזען פון אויג.

— דאס איז די זאך פון העלען האמערשטיין, זי איז נישט מעהר קיין קינד און זי קען און דארף שוין אליין דעצידירען וועגען איהר גורל. איבריגענס....

— איבריגענס, האט בעהמע איבערגעחזרט, האט געוויס דא צו זאגען א ווארט היינריך זאקס. ווען ער לעבט נאך, איך בין זיך מודה, אז ווען איך ווייס דאס וואלט איך מיין רייזע אנדערש איינגעארדענט. איך בין געווען זיכער, אז ער לעבט נישט מעהר.

— איך רעכען אויך אזוי, האט רוביבאוו אריינגערעדט, זעהענדיג ווי פריצי ווערט רויט פון כעס. איך רעכען אויך, אז היינריך זאקס וועט דעם האבען א ווארט צו זאגען. אזוי גוט ווי איהר האט געהאט א ווארט צו זאגען איז אייער פערפלוכטען, משוגע'ן געווארענעם היטלער-לאנד.

— בלייבט זעהר, איך בין אויך צו זיין דיספאזיציע און זאג ווידעראמאל צו, אז איך וועל זיך נישט פרובען געגענשטעלען געגען דער טעטיגקייט פון היינריך זאקס בנוגע מיר.

— העה רוביבאוו, טוט מיר א טובה און זאלט מיר נישט מאכען קיין אוואנטורעס אין אנ'עפענטליכען לאקאל ווייל די ארומיגע הויבען שוין אן אויפמערקזאם צו ווערען אויף אונזער געשפרעך אלפרעד בעהמע, איך וויל איבערגעבען דעם פריילין האמערשטיין אז איהר ווילט זיך מיט איהר בעגעגענען, אפשר וועט איהר אויפגעבען אייער אדרעס און מיר וועלען אייך מודיע זיין דעם בעשלוס פון פריילין האמערשטיין.

— די דאזיגע שליחות וועל איך אליין איבערנעהמען, האט רוביבאוו געזאגט, איך האב אויך מיין ציל דערביי.

בעהמע האט געשמייכעלט.

— מיר איז אלץ איינס, איהר אלע קענט טון וואס איהר ווילט פונקט אזוי ווי איהר זענט גערעכט ביי זיך, בין איך גערעכט ביי מיר. מיר וועלען זיך דאך איינער דעם אנדערען נישט איבערצייגען, אויב מיר וועלען זיך איבערצייגען דורך פיזישער געוואלד, איז פערפאלען, ווער ס'וועט זיין שטארקער.

פריצי האט זיך אויפגעשטעלט. האט בעהמען נישט דערלאנגט די האנד, דאסזעלבע האט אויך געטון רוביבאוו. און זיי זענען ביידע ארויס פון קאפע. ביידע האבען געשוויגען. קיינער האט נישט גערעדט קיין ווארט. ביידע זענען געווען פערטיפט אין זייערע געדאנקען, ביידע האבען געפיהלט, אז זיי האבען ביי דער איצטיגער בעגעגעניש מיט בעהמען געליטען א דורכפאל.

(פארטזעצונג קומט).

צום 125-טען יאהרטאג פון בערעק יאסעלעוויטש

דער קאמיטעט צו בויען א דענקמאל־שול א. נ. פון בערעק יאסעלעוויטש האט אונז צוגעשיקט פאל־גענדען אויפרוף מיט דער ביטע איהם צו פערעפענט־ליכען:

אין שטאט קאצק, לוקאווער פאוויאט, וואו אין יאהר 1809 איז אומגעקומען מיט'ן טויט פון א קעמפער, פאלק. בערעק יאסעלעוויטש, איז מיט 8 יאהר צוריק ענטשטאנען א בירגער־קאמיטעט אויף צו בעהרען דאס אנדענקען פונ'ם העלד דורך אויפבויען א לעבעדיגען שול־דענקמאל אויף זיין נאמען.

צום קאמיטעט, איבער וועלכען דער פראטעקטאראט האט איבערגענומען דער מארשאל פילסודסקי, — זענען אריין פארשטעהער פון דער ארטיגער מאכט און גייסטליכע אהן אונטערשיד פון רעליגיע. אלס עהרען מיטגלידער פון קאמיטעט זענען געווארען די אנגעזעהענסטע בירגער פון פוילען פון די צונויפגעזאמעלטע נדבות האט דער קאמיטעט געקויפט א געהעריגען פלאץ אין קאצק, פערלאסזוועט 22 טאן וואפנע און פערמאגט נאך 10 טויזענט זל. מזומן די קאסטאריס פון דער שול־דענקמאל בעטרעפט מעהר ווי 100 טויזענט זלאטעס.

אין יאהר 1933, לויט דער איניציאטיווע פון קאפ. ראאב מיליטערישער ראביגער פון ד. א. ק. 2 איז אבגעריכטעט געווארען אויפ'ן ארט דער ער־שטער גאטעס־דינסט אויפ'ן קבר פון העלד מיט אנטייל פון פארשטעהער פון מיליטער, אדמיניסטראציע און געזעלשאפט און א צאהל פון 10 טויזענד פערזאן.

היי־יאהר פאלט אויס דער 125 יאהר־טאג צייט עס איז אומגעקומען דער פולק. בע־יעק יאסע־לעוויטש. לויט דער איניציאטיווע פון דעם דאזיגען קאמיטעט זענען אבגעריכט געווארען גאטעס־דינסטען אויפ'ן גאנצען שטח פון ד. א. ק. 2 און ד. א. ק. 9. דעם 8־טען יולי וועט אבגעריכט ווערען א גאטעס דינסט אויפ'ן קבר פון העלד אין קאצק, גלייכצייטיג פראיעקטירט דער קאמיטעט, או ... זעלבען טאג זאל פארקומען ... אבצוזיכען דעם פלאץ און לייגען דעם גרונד־שטיין און דעם פונדאמענט פאר'ן שול־דענקמאל א. נ. פון בערעק יאסעלעוויטש אין קאצק.

מעלדענדיג וועגען דעם ווענדעט זיך דער בירגער קאמיטעט אין קאצק צו אלע בירגער אין גאנץ פוילען און לאדט די איין צו קומען דעם 8־טען יולי האלב 1 בייטאג קיין קאצק און אנטייל־צונעהמען אין דער פייערונג.

קא־פאראציעס און פערייבען, וועלכע האבען בדעה אנטיילצונעהמען אין דער פייערונג, ווע־רען געבעטען צו מעלדען וועגען דעם ביז דעם 1־טען יולי צום אויספיהר־קאמיטעט אין קאצק.

אונטערגעשריבען: פאר־זיצענדער מ. גורט־שינסקי און סעקרעטאר מ. סטעמפיען.

באנדיטען-אנפאל אויף א שאסיי

(2) אויף שאסיי לאסק—לוטאמירסק זענען 2 באנדיטען מיט רעוואלווערן באפאלען דעם דורכ גייענדען סטאניסלאוו פלוטשעניק פון לאסק, צוגע רויבט ביי איהם צוואנציג זלאטעס, און אויסטוען דיג איהם האלב־נאקעט. זענען זיי ענטלאפען. פאליציי האט פערפיהרט אנ'אויספארשונג, איז דערווייל ארעסטירט א געוויסען יוזעף זאק פון לוטאמירסק, וועלכען מען איז חושד אז ער האט געהאט א שייכות צו דעם רויב־אנפאל.

יעהרליכע גענעראל פערזאמלונג פון „בית־יתומים" (זגערזשער 40)

די ... אין אייגענעם לאקאל (זגערזשער 40) פארגעקומען די אלגעמיינע גענעראל פער־זאמלונג פון די מיטגלידער פון „בית־יתומים" (זגער־זשער 40).

אין דער אנוועזענהייט פון א גרעסערער צאהל מיטגלידער עפענט דער פרעזעס ה' מענדעל רייבענבאך די פערזאמלונג און בעעהרט מיט אויפ־שטעהען פון די ערטער דעם טראגיש־אומגעקומענעם אינער־מיניסטער בראניסלאוו פיעראצקי. אלס פאר־זיצענדע פון דער פערזאמלונג ווערט געוועהלט ה' מ. שעפיאציצקי, בייזיצענדע: ה' גאלדשטיין און פר. יאסקעוויטש. אלס סעקרעטאר ה' דאנ־בערגער.

נאך דעם קאסע־בעריכט, וואס גיט אפ דער פערוואלטונגס־סעקרעטאר, ה' דוד פוטערהענדלער נעמט א ווארט פרעזעס רייבענבאך, וועלכער גיט ... איבער דער אלגעמיינער טעטיגקייט ... ער אונטערשטרייכט ... אז א בישט קוקענדיג אויף ... "אט דאס די פער־וואלטונג געפיהרט א ברייטע טעטיגקייט, נאך דעם ווי ס'רעדן ... נאך אייניגע רעדנער, ווערט דער אבטרעטענדע פערוואלטונג און דעם פרעזעס ריי־בענבאך אויסגעדריקט א דאנק פאר איהר אינטע־סיווער טעטיגקייט.

די וואהלען פון דער ניער פערוואלטונג האבען געגעבען פאלגענדען רעזולטאט: מענדעל רייבענ־באך, דוד פוטערהענדלער, דר. איסמער, משה ווער־דיגער, שמואל פיימאן, יוסף האפשפיגעל, נתן גאל־דאך, הענטיסט ביימאן, משה אשער בעריש קליינ־בוים, פר. גערטנער אשער.

אין דער רעוויזיר־קאמיסיע: שלמה יאנוסא־וויטש, מאריע שטאמיצקי און גערטנער.

דאס פרעזידיום האט זיך קאנסטיטואירט אויף פאלגענדען אופן:

פרעזעס — מענדעל רייבענבאך, וויצע־פרעזע־סען — דר. איסמער, משה ווערדיגער, קאסירער — ה. אשער, סעקרעטאר — ד. פוטערהענדלער.

דער'הרג'עט געווארען אנ'ארבייטער

בעת אנ'איפרייס אין א שלאסעריי

(2) אין דער שלאסעריי אויף וואולטשאנסקא 139 האט בעכטען אויפגעריסען א קארביד־קעסעל. פונ'ם אויפרייס איז אויף טויט דער'הרג'עט געוואָרען דער 27־יעהריגער שלאסער־ארבייטער קאנסטאנטי קאוואלטשיק פון סקע־ניעוויצער גאס 9.

צוביסען פון הינט

(2) פאנאטאווקע האט בעכטען ערטיילט ערשטע הילף אין דריי פאלען פון צוביסע' ווערען דורך הינט:

דעם 70־יעהריגען שאול שורעק (פון קיליב־סקיעגא 92), דעם 10־יעהריגען אלאיזי קריזעל (פון לימאנאווסקיעגא 180), און א געוויסע' אנ־דזשעי סאוויצקי (11 ליסטאפאדא 55.) 5

די באלעבאטים פון די הינט האט פאליציי צו־גויפגעשטעלט פראטאקאלען.

בן-ציון וויטלערס גאסטראלען אין „פילהארמאניע"

אויף הייגט פרייטאג האט דער ארטיסט בנציון ווייטלער צוגעגרייט אלס פרעמיערע אנ'אפערעטע מיט א סך מוזיק „דער פריילכער אפיציר", איז די פארשטעלונגען נעמט אויך אנטייל די ספעציעל אנגאזשירטע בעוואוסטע פרימאדאנע פון ווארשא יוכבד זילבערג ווי אויך דער גאנצער פילהארמאניע אנסאמבל, פערגרעסערטער ארקעסטער, כאר און באלעט. די פיעסע ווערט געשפילט פרייטאג, שבת און זונטאג אווענט, שבת 4.15 ב"מ צו ביליגע פריי־זען. שבת 11,30 ווערט געשפילט „יאנקא ציגייבער".

ראטעוועט אייער געזונט!

קראנקע אויף רופטורען (בראך-קראנקהייטען)

ספעציעלע ארטאפעדישע הייל-גומי-באנדאזשען פון מיין מעטאדע העלפן ראדיקאל אונטער גאראנטיע אהן אפעראציעם פון אלע מינים בראך-קראנקהייטען (רופטורען) אפילו די עלטעסטע און געפעהרליכסטע ביי מענער, פרויען און קינדער.

דאס אראפלאזען זיך פון מאגען און קישקעס בעזייטיג איך דורך פערלעגען ספע־ציעלע-אינדיווידועל צוגעפאסטע בויך-באנדאזשען. אויף אויסגעקרימטע רוקען-ביין (הויקערס) ארטאפעדישע הייל-גארסעטן אויף ביינער-שווינדזוכט און אלע אנדערע פעהלערן ארטא־פעדישע הייל-אפאראטען אויף פלאטפוס.

פעציעלע איינלאגען לויט גיפס-מאדעלען, אויף זשילאקעס. — גומי-זאקן לויט מאס. קינסטליכע הענד און פיס

ספעציעלער אנשטאלט פאר הייל-ארטאפעדיע

Spec. Ortop. O. PETRYKIEWICZ אוים לעמבערג

לאדז, פיראמאוויטשא 9 (אלגינסקא)

(פראנט פארטער), טעל. 177-09 נאהנט פון לאדזער פאבריקס-באהנהויף

בעמערקונג: דאס ערשיינען פון די קראנקע איזאונבעדינגט נויטיג.

צאהלרייכע דאנקזאגונגען און דאנק-בריף.

(אין זגערזש אויף טלאמאצקא № 2 און № 4 אייגענע הייזער)

רעפרעזענטאנץ-טעאטער „ראזמאיטאשטשי" ציגעל-גאס 27 טעל. 112-25

היינט, פרייטאג, 9.30 אוונט

מארגען, שבת, 12 פריה

א גרויסע הנחה-פארשטעלונג

אלע בילעטען אין פארטער

נאר 1 זל. גאלעריע 45 גר.

מארגען, שבת, 4.30 נאכמיטאג

פאפולערע פארשטעלונג

צו זעהר ביליגע פרייזען

יעדער קאן מיטנעמען

א קינד בחנם

מארגען, שבת, 9.30 אוונט

גאסטשפילען פון

אלעקסאנדער גראנאך

פרעמיער פון ריינהארד-טעאטער און פון בערלינער שטאדט = טעאטער

צוזאמען מיט העלענא בארקאווסקא

די געלע לאטע!

אקטועלע צייט-פיעסע אין 4 אקטען פון ד"ר וואלף, אויטאר פון „ציאנקאלי".

„די געלע לאטע" איז ניי און אריגינעל אין יעדער הינזיכט, און וועט לאנג, לאנג בלייבען אין זכרון.

מיט'ן אנטייל פון די בעסטע ווארשעווער ארטיסטען לויט א. ב.:

הערבסט קארל, וויינשטאק שמחה, זילבערמאן לאלא, יאקובא־וויטש לאלא, לעמבערגער גרשון, ליכט דוד. נאטאן שמחה, נאטאן נעמי, נאטאן אידא, ספיוואק דוד. פרידעס עטיל, צווייליך ישעיה, ראטמאן מאשקא, רובין דארא, רייזער אנעטא, שאדאווסקי מרדכי.

נייע עפעקטפולע אויסשטאטונג פון באלעסלאוו קודעזווימש.

בילעטען צו בעקומען היינט פון 11 ביז 2 און פון 5 נאכמ., שבת א גאנצען טאג אין קאסע פון טעאטער.

מאטורע-עקזאמענס אין יודישע פרויען-גימנאזיום

אין יודישען פרויען-גימנאזיום, פיראמאווי־טשא 6, זענען שוין פארגעקומען מאטורא-עקזאמענס אונטערן פארזיץ פון דירעקטאר מ. בראנדשטעטער. מאטורא האבען בעקומען פאלגענדע אביטוריענטקעס: 1) אלט מרים, 2) ברלינסקי אסתר, 3) בוימק איטה, 4) בר רניה, 5) פייבלוביץ ארלה, 6) פינקעלשטיין לאה, 7) גלרנטר דינה, 8) גרינ־גלס רויזה, 9) הדס לאה, 10) קאפצובסקה בילה, 11) קרעניצער משה, 12) ניימן דברה, 13) אלשער שרה. 14) פיליצער שבע, 15) רוכמן נחה, 16) סולקעס גישה. 17) שלחוביץ נחה, 18) שמולקא־וויץ אידה, 19) שפירע דברה, שטיין גניה, 20) חורניצקה שרה.

ראדיא-פראגראם

פרייטאג, דעם 22-טען יוני 1934

6,35 גראמאפאן, 6,40 גימנאסטיק, 6,55 גראמאפאן, 7,05 ידיעות, 7,10 גראמאפאן, 7,20 הויזווירטשאפט, 7,25 פערשידענעס, 11,57 צייט־סיגנאל, 12,03 ידיעות, 12,05 פרעסע, 12.10 קאנצערט, 1 ידיעות, 1,05 גראמאפאן, 2 עקס־פארט, קאמוניקאט, 4 קאנצערט, 5 אודיציע פאר קראנקע, 5.30 גראמאפאן, 6 רעפארטאזש, 6,15 געזאנג-רעסיטאל, 6,45 רעפעראט 7 פערשי־דענעס. 7,15 מוזיק, 7,50 ספארט, 8,02 פאסט־קעסטעל, 8,12 סימפ. קאנצערט, 8,50 ידיעות, 9 טראנסמיסיע, פון גדיניע, 9,02 גראמאפאן, 9.12 צווייטער טייל פון סימפ. קאנצערט, 10 פעליעטאן, 10,15 מוזיק, 11 ידיעות, קאמוניקאטען.

פון אויסלאנד

8,45 מיילאנד — סימפ. קאנצערט, 8,45 רוים — אפערעטקע.

שבת, דעם 23-טען יוני

6.35 גראמאפאן, 6.90 גימנאסטיק, 6.55 גראמאפאן, 7.05 ידיעות, 7.10 גראמאפאן, 7.20 הויזווירטשאפט, 7.25 פערשידענעס, 11.57 צייט־סיגנאל, 12.03 ידיעות, 12.05 פרעסע, 12.10 גראמאפאן, 1 ידיעות, 1.05 קאנצערט, 2 עקספארט־קאמוניקאט, 4 פוילישע מוזיק, 5 אודיציע פאר קינדער, 5.25 גראמאפאן, 5.40 קאנצערט, 6 פעלי־יעטאן, 6.15 פארטעפיאן-קאנצערט, 6.45 שמועסען, 6 55 רעפערטואר פון די טעאטערן, קאמוניקאט פון לאדז. 7 פערשידענעס, 7.15 מוזיק, 7.50 ספארט, 8 02 שאפען-קאנצערט, 8.30 גראמאפאן, 8.40 קאנצערט, 9 טראנסמיסיע פון גדיניע, 9.02 ידיעות 9.12 מוזיק, 10 אקטועלע שמועסען, 10.10 קאנצערט, 11 ידיעות, קאמוניקאטען, 11 קאנצערט.

פון אויסלאנד

8 פאריז — קאמ. אפערע, 8 וויען — אפע־רעטקע, 8.10 מינכען — אפערעטקע, 8.15 לייפציג — אפערעטקע „באקאטשא", 8.45 בראטיסלאוו — א פערע „פענסיאנאט", 8.45 רוים — ראמאנ־טישע אפערע.

גרויסער קאנצערט פון וועלט-בעריהמטען אבערקאנטאר משה קוסעוויצקי אין העלענאוו

מאנטאג דעם 25 יוני 9 אווענד קומט פאר אין העלענאוו א גראנדיעזער קאנצערט פון בע־ליבטען אבערקאנטאר ה' משה קוסעוויצקי. דאס וועט זיין דער ערשטער קאנצערט נאך זיין ער־פאלגרייכען טורנעע אין ארץ־ישראל. אין פראגראם די בעסטע און שענסטע פערל פון זיין רייכען רעפערטואר. ס'איז צו האפען, אז דער קאנצערט וועט אדורך ווי שטענדיג מיט'ן גרעסטען ערפאלג.

פון דער לאדזער בערזע

באנק פאלסקי	—	—	—	84.00
3 פראצענטיגע	בודאוולאנע		—	43.75
4	„	דאלארובקא		— 53.50
7	„	סטאביליזאציע (אמ.)		66.13
5	„	ווארשאווער פ.-ב. 1934		56.03
5	„	לאדזער	„ „	49.63
ענגלישער פונט	—	—	—	26.70
דאלאר — אפיצ.	5.29	נישט אפיצ.	—	5.25
גאלד-דאלאר —	—	—	—	8.92
גאלד-רובל —	—	—	—	4.62
דייטשער מארק	—	—	—	1.85

מעלדונגען

מאנטאג, דעם 25.6 8,30 אווענד קומט פאר אין לאקאל פון „ברית הצעיר" 6-טער שערפיען 2 א גרויסער מיטינג א.ד.ט. „דער קאמף פאר דער יודישער מלוכה" (ד"ר אבא אחי מאיר — דער מערטירער פון יודישען פאלק) מיטן אנטייל פון די ח"ח אינזש. ד. עלפערן, י. נירנבערג, מגר, ט. בערקאל, אינזש. י. לובלינסקי, מ. קלינגבייל און ד"ר ג. עלפערן. פרייער איינגאנג פאר מיטגלידער און סימפאטיקער.
1596

דעם 23-טען יוני ד. י. 10 זייגער פריה קומט פאר אין ענגלישען זאל א פראלעטאריש־ליטעראריש-קינסטלערישען פריהמארגען, מיט אנ' אינהאלטסרייכען פראגראם.

הנחה-פארשטעלונג די געלע לאטע

מיטוואך דעם 27-טען 9,30 אווענד קומט פאר א הנחה-פארשטעלונג אין טעאטער ראזמאי־טאשטשי ציגעל גאס 27 פון „די געלע לאטע" מיט אלעקסאנדער גראנאך אין דער הויפטראל. בילעטען צום פרייז פון 54 גר. ביז 2 זל. שוין צו בעקומען אין דער באראכאוו ביבליאטעק אלפיא קאשטשושקי 9, יעדען טאג פון 1—10 פריה און פון 4 ביז 10 אווענד.

Dr. med.
JULJUSZ KOKOTEK
אינערליכע קראנקהייטען
אינפעקציאנס-קראנקהייטען (טיפוס, דיפטעריט, רויז, בלוט-פערגיפטונג א.ז.וו.)
CEGIELNIANA 7, tel. 163-90
נעמט אן פון 5 ביז 7 אווענד.

די שענסטע דרוק-ארבייט
ווערען אויסגעפירט
אין דער דרוקעריי

בראמבערג און בוים

פילסודסקיעגאַ 55 (פראָנט)

ווי צ.ב.ש. רעכנונגען, בריפבויגען, קוויטאריושען, שטרימפף-באַנדעראָלען, עטיקעטען, חתונה-קארטען, וויזיט-קארטען, א.א. פינקטליך און סאָליד אויסגעפירט.

ביטשריפט = בירא

פאר געריכטס- און אדמיניסטראציע-מאכט

B. Mann

האָט זיך איבערגעצויגן פון פעטריקאָווער 10

אויף פעטריקאָווער 82

פארטער, לינקע אפיצינע.

שוויטלעך
צו בעקומען
קערש,
סקוועראָווא 15

בילּיג און שעהן!!!

אהז שעדליכע מיטלז

וואשט, פארבט און פוצט אנצוגען, מאנטלען, קליידער, סוועטערס, קאפעלושען. אויך וועש און רעמט גארדינען

די יודישע

כעמישע וועשעריי און פארבעריי

„עריקא"

2 מלינארסקא 2 (ביים ראג בזשעזשינער).

פון 1.50 א פאר גארדינען, פון 4 זל. א פאלטא, פון 1.50 זל. א קלייד, פון 80 גר. ביז 1.20 זל. א סוועטער, 1.80 וואשען און פאסאנירען א קאפעלוש. 15 גר. א קראגען, פון 50 גר. א אויבערהעמד.

שניידער-רעפעראציעס און פארבעריי אויפן ארט

ס'איז געפונען געווארען א וועקסעל

אויף 100 זל. אויסשטעלער ש. ראָזענפעלד, ארדרע ס. מ. בארנשטיין. אפצונעמען אין אדמינ. געגען אנאנס-קאסטען

Poradnia WENEROLOGICZNA

הויט און ווענערישע קראנקהייטען

איז געוואָרען איבערטראגען

אויף 2 זשעלאזנא 2

(פיעטריקאָווער 47)

טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אָוועַנד, זונטאג און הגאות פון 9—2 מיטאג.

א וויזיט 3 זל.

פון 11—1 מיטאג און פון 3—4 נאכמ.

נעמט אן א פרוי-דאקטאר.

Dr. med. J. Bette

ספעציאליסט פאר אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען

Piotrkowska 6, tel. 144-95 טעל.

נעמט אן פון 8—11 פרי און פון 4—6 אָוו.

Dr. E. GUTMAN

קינדער-קראנקהייטען.

אָרדינירט טעגליך נאכמיטאג

אויף ווילשניאָווא-גורא

willa Inz. ROGOWSKIEGO

אין לאדז גדאנסקא 26 טעל. 17300

טעגליך פון 8 9 פריה און 2—3 נאכמיטאג.

אוירען, נאָז און האַלז קליניק

מיט בעטען פון Dr.

Z. Rakowski

פיעטריקאָווער 67. טעל. 127-81

נעהמט אן שטענדיגע קראנקע (צוועק אָפּעראַציע א. ז. וו.) ווי אויך אמבולאטארישע פון 11—2 און פון 5—8 אָוונט.

ספּאָט

i niemiłą jego woń

usuwa

SUDORYN

„AP. KOWALSKI" WARSZAWA

PROSZEK Z SITKIEM.

פון זאפארט

צו פערדינגען 2 בעזונדערע הויכע קעלער-שטובען פאסענד פאר פערשידענע פאבריקס-אויסארבייטונגען. צו ווענדען זיך צום ווירט בזשעזשינער גאס 10.

Mentopinol-Glob

א מיטעל געגען סוכאטעס, אסטמע און לײדען פון אָטעם-וועגען

„Uniwersal"

היילט רעומאטיזם און אלערליי נערווען-ווייטאגען.

„Hebrolin"

א מיטעל געגען ליִשאיעס, עגזעמע און הויט-שפּרינגען.

Bobo - Glob

פודער פאר קינדער.

Proszek „Glob"

בעוועמט קאָפּ-ווייטאג.

עמפפעהלט

Laboratorjum przy Aptece
Dr. Far. ST. TRAWKOWSKIEJ
w ŁODZI.

וועש-מאנגעל'ס

קאסטען - מאנגעלס און צימער - מאנגעלס מיט האנט- און קראפט-בעטריב (עלעקטרישע) נייעסטע קאנסטרוקציע פערקויפט די מאנגעל-פאבריק

„JUNIOR"

Łódź, Sędziowska 16.

(ביי זגערזשער 122) קאנקורענץ-פרייזען.

STARSZY FELCZER B. JOSKOWICZ

Północna 4, tel. 141-86.

שטעלט טעגליך פאהען מיט פרישע קראוויאנקע און גיט אויך ארויס בעשייניגונגען.

נעמט אן פון 8—11 פריה און פון 4—7 נאכמ.

Koncesjonowane Kursy Kroju i Szycia

A. ROGOZINSKI

Łódź, Piotrkowska 85, tel. 212-34

P. K. O. 690-27

ס'ווערען אנגענומען נייע שילער אויפ'ן ספעציעלען ענגלישען סיסטעם.

בעמערקונג: די אָווענד-קורסען קומען פאר צווישען 8—10 אָוו.

ווען ס'וועט זיך בילדען א גרופע פון 10 פערזאן, וועט דער האנאראר זיין מיט 20 פראצענט ביליגער.

איינשרייבונגען ווערען שוין אנגענומען פון 9 פריה ביז 8 אָוונד.

א גרויסער אויסוואהל פון פערים שטעמס אויף לאגער.

מיין שניידער-אטעליער איז ווייטער טעטיג און ס'ווערען אנגענומען זעמטליכע בעשטעלונגען צו זעהר מעסיגע פרייזען.

מיר פערטיגען אויס

אפצימארקען

פיר מאנופאקטור, שטרימף

לעדער

טריקאטאזשען און זיידען בראנדזשע

געצייכנטע עטיקעטען

פיר וועש, שאקאלאד

קראוואטען און פערפומעריע בראנזשע

גרויסער אויסוואל פון פערטיגע אבצימארקען

פאר שטרימף- מאנופאקטור

FABRYKA SUKNA BIELSKO · FABRYKA SUKNA EMES BIELSKO · FABRYKA WYR. WEŁNIANY ŁÓDŹ · FABRYKA WYR. SUKIENNYCH EBT TOMASZÓW · FABRYKA GARBARSKA W WARSZAWIE · Czysta Wełna · BIELSKO

WYTWÓRNIA ODBIJANEK i DRUKARNIA **I. M. STRYKOWSKI** PIOTRKOWSKA 35 TEL. 236-25.

ברוך-קראנקע!!!

ערשטע און איינציגע ארטאפעדישע הייל-אנשטאלט אין לאדז. פון דעם איז גאנץ פוילן בעריהמטען ספעציאליסט ארטאפעד דיר. י. ראפאפארט.

וועלכער עקזיסטירט 30 יאהר און איז געווארען אנערקענט פון פיל בעוואוסטע פראפעסארען.

ברוך-ליידענדע! פערלאזט נישט די קראנקהייט, ווייל דער ווינקעל-ברוך ווערט גרויס ווי א מענשען-קאפ, און עס פאלט ארײַן אין דעם בויך אַרײַן דער קראנקער אין א גרויסער סכנה. פון פערדרייען זיך די קישקעס קאן מען ווערען בראנדיג און שטארבליך. — ספעציעלע ארטאפעדישע גומי-האַל-באנדאזשען פון מיין ארטאפעד. דער הייל-אנשטאלט בעזייטיגען אהן שום אפעראציע, ראדיקאל שנעל און זיכער מיט דעם גרעסטען ערפאלג, די שווערסטע, נעפּעהרליכסטע און פערעלטערטסטע ליידענדע ברוכען ביי מענער, פרויען און קינדער. — ספעציעלע ארטאפעד. האַל-באנדאזשען פאר צוריקקומענדע ברוכען נאך אפעראציעס, ווי אויך ספעציעלע אינדיווידועלע צוגעפאסטע ארטאפעד. בויך-באנדאזשען געגען ארונטערלאזען זיך פון מאגען און קישקעס.

פאר קאליקעס, הויקערס און אלערארט פעהלער פון גוף!

אין מיין ארטאפעד. הייל-אנשטאלט ווערען אויסגעפערטיגט די הײלבארסטע און פון פיל פראפעסארען אנערקענטע מעטאדע ספעץ. ארטאפעד. האַל-גארסעטען פאר פערקרימונגען פון רוקען-ביין (Skrzywienie Kręgosłupa), ביין-שווינדזוכט, ליימונגען, פערקרימטע פיס ביי קינדער און ערוואקסענע, קינסטליכע הענד (פראטעזען) און פיס, ווי אויך די פראקטישסטע ארטאפעדישע אנטראטען פאר שמערצליכע פלאטפיס לויט גיפס-מאדעל.

אכטונג! / אכטונג!

אלע קראנקע אין מיין ארטאפעד. הייל-אנשטאלט, ווערען נאר פון מיר פערזענליך בעהאנדעלט.

30 יעהריגע פראקטיק. פולע גאראנטיע!

ערמעסיגטע פרייזען! עמפפאנגט טעגליך פון 9 פריה ביז 7 אוו.

עס ווערען אויך אנגענומען מיטגלידער פון אובעזפ. ספאל. (קאסא-כאריך).

ערשטע און איינציגע ארטאפעדישע הייל-אנשטאלט אין לאדז

Spec. Dyr. J. RAPAPORT, Ortoped.

פון לעמבערג

Łódź, Wólczańska 10, front, parter, tel. 221-77.

אנערקענונגס-בעשייניגונג

פון די פראפעסארען פון לעמבערגער אוניווערזיטעט

מיר בעשטעטיגען, אז ה' דיר. י. ראפאפארט, וואוינהאפט אין לאדז וואָלטשאנסקא 10, איז זעהר א פעהיגער ארטאפעד און פעררינט אויף איבערצייגעבען קראנקע אויף רעפערירען און ארטאפעדישע קראנקהייטען אונטער זיין אויפזיכט.

(-) Prof. Dr. R. Baracz, operator.
Prof. Dr. J. Mariszler
Prof. Dr. B. Kalinowski i inni.

גלאַנצע שווייס פון פיס

דאס בעסטע מיטעל געגען שווייס פון די פיס איז אטשיסקעס, גאראנטירט זיים 20 יאהר, צום פרייז פון 20 גר. און 30 גר. איז נאר צו בעקומען ביי די ציימונגס-פערקויפער וועלניאוש, אלט-שטאט 1. צגעלניאנא 1 און פיעטריקאָווער 27, וואהנ. 7. היט אייך פאר נאכמאכונגען. אויך א גוט מיטעל געגען וואנצען פרייז 50 גראשען א פלעשעל.

פאראפינערס,

צו שפּול-מאשינען!

בעקומט מען ביליג אין דער מעכאנישע שלאסעריי

J. REDER

11. ליסטאפאַד 11/13

(רוג זאכאדניע)

כעמיש-באקטעריאלאגישער לאבאראטאריום

מ. שאץ

לאדז, פעטריקאָווער 37.

פיהרט אדורך זעמטליכע ערצטליכע אנאליזען פון אורין, בלוט, פלעגמע, א.א

Dr. med.

OŁ. ZADZIEWICZ

ספעציאל-ארצט פאר האלז, נאָז, אוירען און קעהל-קאפף-קראנקה.

Piotrkowska 164

tel. 125-26.

נעהמט אן פון 4 ביז 8 אָוונד.

Dr.

Wajnberg

ספעצ. פון לונגען, הארץ און סקלעראָז-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

וואוינט יעצט פיעטריקאָווער 145

טעל. 126-02.

נעמט אן פון 9—10 פריה, 3—4, 8—9 אוו.

Dr.

S. Kantor

ספעציאליסט פאר הויט און ווענערישע קראנקהייטען (סיפיליס און טריפער), היילט מענער = שוואכע

וואוינט יעצט

Piotrkowska 90, tel. 129-45

נעמט אן פון 8—2 נאכמ. און פון 4—9 אוו., זונטאג און יום-טוב פון 8—2 נאכמ. פאר אונבעמיטעלטע – לעטשניצע-פרייזען.

DR. MED. M. RUNDSZTAJN

ספעציאל-ארצט פאר אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען

POMORSKA 7, tel. 127-84

נעמט אן פון 4 ביז אָוונד.

Dr. J. NEUMAN

כירורג און גינעקאלאג

(פרויען-ארצט)

נעהמט אן פון 3 ביז 4.30 נאכמיטאג און פון 7.30 ביז 8.30 אָוונט.

זאַכאָדניא 57, טעל. 128-95

Starszy Felczer

L. TAJCHNER

12 אלטשטאדט 12

נעמט אן ביי זיך אינדערהיים ביז 10 פריה. פאר אונבעמיטעלטע א וויזיט 1 זל. שטעלט פאקען און גיט ארויס בעשייניגונגען

Dr. med.

Z. DATYNER

אוראלאג

ספעצ. פאר נירען, בלאָז און אורין-קראנקה.

.ZACHODNIA 59a, tel. 148-95

נעהמט אן פון 2—3 און פון 6—8 אָוו.

Dr. med.

M. JAKOBSON

כירורג

פיליעהריגער אסיסטענט אויף K. Ch. אשיאדעק ולאטאן

Spec. Chirurgja Kostna

(צובראכענע און אויסגעלענקטע ביינער)

D-ra STERLINGA 22

telefon 174-42. (נאָוואָ-טאַרגאָווע)

Dr. med. ADAM BENDER

אָרדינירט זומער פון ערשטען יוני א גאנצען טאג אין קאלומנע ווילע-פענסיאנאט Wolfówka טעל. 15.

אין לאדז נעמט ער אן מאנטאג פון 5—7

פשעיאזד 30, טעל. 154-68.

לעטשניצע

פאר וועגערישע קראנקע

פון דאקטוירים ספעציאליסטען

לאדז, זאוואדזקא 1

טעל. 205-38

טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אָוענד.

וועגעריש-קראנקע, מענערשוואכע און הויט-קראנקהייטען, אנאליזען פון בלוט און אורין

די פערהיטונגס-סטאציע

איז טעטיג א גאנצען מעת לעת

פאר פרויען א ספעציעלער ווארטע-זאל

א בעראטונג 3 זל.

Dr. med. Niewiażski

ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט-קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון מענער-שוואכע

אנדזשעיא 5, טעל. 159-40

נעהמט אן פון 8—11 און פון 5—9 אוו. זונטאג און יום-טוב פון 9 - 1 פארמיטאג.

בעזונדערער ווארטע - זאל פאר פרויען.

Dr. MICHAŁ ASZ

צוריקגעקעהרט

32 Andrzeja 32

tel. 159-18.

אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען

נעהמט אן פון $4^{1}/_{2}$–$6^{1}/_{2}$.

קלעפּסידרעס

צו זעהר ביליגע פרייזען

נעהמט אן די דרוקעריי פון

„נייעם פאלקסבלאט"

די קלעפסידרעס ווערען אין משך פון 1 שעה אויסגעפערטיגט און פונאנדערגעקלעבט איבער שטאט.

די בעקאנטע מלעטשארניע אין לאדז
זיט א רייה יאהרען

מלעטשארניע

פאלודניאווא 8
טעל. 119-44

גיט פרישטיקעך און מיטאגען
גיט ארוים אויפ'ן זומער-סעזאן גע-
שמאקהאפטע א. געזונדע יארסקע
ערשטקלאסיגע קוך.
שנעלע און סאלידע בעדינונג.
אווענדברויטען
באמערקונג: מילך פון איינענער מעלקעריי.

קלאנג-קינא
CAPITOL
זאוואדזקא 16

היינט פרעזענטירען מיר דאס גלענצענדע ליבעס-פארל פון עקראן! DIANA WYNYARD i JOHN BARRYMORE אין רייצענדען פילם, פיל

RENDEZ-VOUZ אין ווריעז

מיט הומאר און פיקאנ-
טעריע געשאפען אויפ'ן
גרונד פון היירעט-דרייעק
רעזשי: S. Franklina

פילם-בלאדע וועגען ליבע איבער'ן בלויען דונאי. — ענטציקענדע וואלצען! — רייכע אויסשטאטונג! — קאפיטאל שפילען!

אויסערן פראגראם: קלאנג-צוגאבע פוי P. A. T. ווי אויך אקטואליטעטען פון דער גאנצער וועלט פון FOX

קלאנג-קינא-טעאטער
„CORSO“
Legjonów 2-4

צום ערשטען מאל אין לאדז! צום ערשטען מאל אין לאדז!

„דער געהיימנישפולער דעטעקטיוו“

— אין די הויפטראלען: — Lee Tracy, Madge Evans, Frank Morgan
הומאר! פלאמענדע ליבע!
אויסערן פראגראם: PAT i PATACHON און אקטואליטעטען פון P. A. T.

פרייזען פון די פלעצער: III פל. 54 גר., II 85 גר., I פל. 1.09. ערשטער סעאנס 50 גר. און 54 גר. דער זאל איז ענטשפרעכענד ווענטילירט.

איינציגער זומער-קלאנג-קינא אין גארטען
RAKIETA
Sienkiewicza 40. Tel. 141-22

דער זאל איז פערזעהן אין פאל פון א רעגען אדער קעלט.

לעצטע טעג!

Franciszka GAAL מיט „CSIBI“

די בעסטע קאמעדיע פון סעזאן
פון עסטרייכישער פראדוקציע
א. נ.

אויסערן פראגראם:
די לויה פון פערשטארבענעם
געוו. מיניסטער ב. פיעראצקי

קלאנג-קינא-טעאטער
PRZEDWIOŚNIE
זשעראמסקיעגא 74/76
(רוג קאפערניקא)

היינט און פאלגענדע טעג

Sylvia SIDNEY, Boris KARLOFF i Chester MORRIS

— אין דער דראמע א. נ. —

„דער בעל-מופת“

נאכמיטאג פראגראם: „JASNOWŁOSY SEN“
אין די הויפט-ראלען: Liljana Harvey i Henri Garat

פרייזען פון די פלעצער: I פל. 1.09 זל., II פל. 90 גר. III פל. 50 גר. הנחה-קופאנען צו 70 גראשען.
אנהויב פון די סעאנסען 4 א זייגער נאכמ. זונטאג 2 בייטאג.

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

לאקאלען

א ביר-האלע אין צענטרום שטאט, וואס עקזיסטירט שוין 30 יאהר איבער-צוגעבען. צו ערפאהרען 11 ליסטאפאד 59 ביי אדלער.

אבצוגעבען א בעקוועם צימער צום שלאפען פאר 2 יונגעלייט אויף זשע-ראמסקיעגא 103, צו פערשטענדיגען זיך אויף דעם אדרעס ביי מ. שווירץ פון 8 ביז 10 א זייגער פריה.

אפצוגעבען א זוניג, פריש רעמאנ-טירט צימער מיט בעקוועמליכקייטען, פראנט, 1-טער שטאק אויף חודש-געלד פון זאפארט, מיצלטשארסקיעגא 7, וו. 7.

2 פאבריקס-לאקאלען אויף זשע-ראמסקיעגא 8 אין צווייטען הויף פון זאפארט צו פערדינגען. צו ערפארען ביי וועלגער, 11 ליסטאפאד 36.

א צימער אבצוגעבען פאר 2 פער-זאן אדער אויף א פראצאווניע ביליג דירה-געלד. 11 ליסטאפאד גאס 58, בארפינקעל.

צו פערדינגען א פענסטער געאייג-נעט צו אלע צוועקען. פארן פענסטער איז א פשיסטאנעק, פיעטריקאווער 234, (מילינארסקי)

א צימער מיט א בעזונדערן איינ-גאנג, פארטער, נעגענד נאוואמיעסקא איז פון זאפארט איבערצוגעבען, געאייגנעט פאר געשעפט אדער ווערקשטעל, צו ער-פאהרען ביי ניימאן, פלאץ וואלנאשטשי 8.

א וואוינונג פון 3—4 צימער מיט בעקוועמליכקייטען, 1-טער שטאק צו פערמיטען, קילינסקיעגא 146.

צו פערמיטען 1 פראנט-צימער. עקסטרא-איינגאנג אויף א געשעפט, זא-פארט, צו ערפאהרען פיעטריקאווער 27, וו. 16.

אנ'ארט צו שלאפען פאר 1—2 יונגעלייט, ביי א בעסערער פאמיליע כמעט אליין אין א צימער, זגערזשער 38 קווער-אפיצינע ערשטער שטאק, וו. 61.

א קוילען-סקלאד איינגעפיהרט איז פון זאפארט איבערצוגעבען אהן אבטרעט געלד. צו ערפאהרען וואלטשאנסקא 52, אין קוילען-סקלאד.

צו פערמיטען 1 צימער מיט א קוך פארטער מיט ווינאדעס. ספעציעל געאייג-נעט פאר א קירזשנער - פראצאווניע Zawadzka 16a אינפארמאציעס ביים ווירט פון 1—4.

וואוינונגען געטיילט איבערגעאר-בייט, פון גרויסע אויף קלענערע, ווי 1, 2, 3, 4, 5 שטיבען און קוכען מיט אלע בעקוועמליכקייטען צענטרום שטאט אהן אבטרעט-געלד, ווי אויך מעבלירטע צימערען מיט בעזונדערען איינגאנג אויף מאנאטליכען דירה - געלד, געוועלבער געשעפטען און פאבריקס-לאקאלען, דינגט און פערדינגט הייזער, ווילעס, פלעצער קויפט און פערקויפט יעדער נאר דורך דער איינציגער פערמיטלונגס-ביורא „פא-לאנרוך“ וואס ערלעדיגט פינקטליך און סאליד.

Biuro „Polonruch“ Piotrk. 81
w podw. tel. 13201.
טעגליך פון 9 פריה ביז 8 אווענד.

זאפארט איבערצוגעבען 2 צימער און קיך וואסער, באלייכטונג, אויך א לעצט צימער פאר א סובלאקאטאר פייוו-לאוויטש פאדזשעטשנא 19 וו. 28.

אפצוגעבען אנ'ארט צו שלאפען אין א בעזונדער צימער פאר צוויי בע-סערע יונגעלייט אדער א יונגערמאן מיט עפיס אנ'ארבייט. צו ערפאהרען ביי ווישזביצקי פאלנאצנא 11. 2595

צו פערדינגען א שטוב מיט א קוך, און אנ'ענבעלע שטוב, פאדזשעטשנא גאס נומער 15 פראנט ערשטער שטאק, טע-לעפאנישע אויסקונפט 192-90 און 168-03

וויכטיג פאר זאקען און רענדער-מאכער! אין א ליכטיג קאנצעסיאנירטען פאבריקס-לאקאל מיט עלעקטרישען בע-טריב איז אבצוגעבען פלאץ פאר איינינע זאקען אדער רענדער-מאשינען. צו ער-פאהרען פאמארסקא 25 ביים רזשאנדצע.

פרייע פאסטענס

ס'ווערט געברויכט א קוואליפיציר-טע האנד-נייהערין צו סוועטערס אויף אהיימצונעהמען ארבייט פון גלאטע מא-שינען. אפערטען אונטער „קוואליפיצירט“ אין אדמינ. 2597

נויטיג א לערן-יונגעל צו א טאמ-בורירער באלד געצאהלט. צו ערפאהרען פייערמאן, זגערזשער 28. 2590

ס'ווערט געזוכט א קוואליפיצירטע קריטע-נייהערין צו וועש. צו ערפאהרען זגערזשער 49 שארפהארץ. 2571

עס ווערט געברויכט קוואליפיצירטע ארבייטער פאר רונד און פערשיבטע האנדשוה, איך צאהל גוטע פרייזען, „Elita“ פיעטרקאווער 44. 2572

עס ווערט געזוכט א קוואליפיצירטע מאגאזין-שניידערין צו דאמען קליידער זאפארט זיך מעלדען פיעטרקאווער 317 ביי פאלשלעגער. 2555

פערשידענעם

צו בעקומען שייטלען מיט פארי-זער שרינדען ביי פרוי ראזענבערג, קא-מיענא 5, צווייטער הויף, 2 שטאק, וו. 36. 2573

א שרייב-מאשין און אנ'אייז-קאס-טען ביליג צו פערקויפען, קילינסקיעגא 93, וו. 7.

בוכהאלטער און רוטינירטער בי-לאנסיסט מיט לאנגיעהריגער פראקטיק האט נאך איינינע פרייע שטונדען. פאר אנערקענען די ביכער גאראנטיר איך מיט קויציע. פרייזען מעסיגע.
Leon Krell, Piotrkowska 86, m. 37

שרייבען שעהן און שנעל לערנט אויס דער בעוואוסטער קאליגראף ל. בערמאן אין 15 לעקציעס. אויך ווערט אויסגעלערנט דעם בעסטען יודישען בריף מיט די נייעסטע ארטאגראפיע אין פער-לויף פון א חודש אפילו דעם וואס קען גארנישט. די עלטער שפילט נישט קיין ראליע. נוצט אויס די וואקאציע. די פרייזען זענען נישט טייער. אויך ווערט אויסגעלערנט גוט רעכענען אין 5 טעג. מיין אדרעס אלעי 1 מאי 4, וו. 25 ביי ליפשיק.

ס'ווערט געזוכט א רענדער-מאשין 4 און א האלב צאל ווי אויך א 12-ער שפול-מאשין. ווי אויך אנ'ארבייטער צו רענדער. צו ערפאהרען פולנאצנא 12, וו. 63. 2579

שדכנים, וועלכע פערקעהרען אין בעסערע הייזער, קענען זיך מעלדען, וואלטשאנסקא 78, וו. 1. 2592

כשר. פענסיאנאט „ראזאליא“ און דראווויסקא ווֹלאדזשימיערזשאוו נעבען פיעטריקאוו. געשמאקהאפטעס דיעטישעס עסען. הערליכע וואוינונגען.

א שרייב מאשין אין גוטען צו-שטאנד ווערט זאפארט געזוכט צו קויפען ווענדען זיך אין לינת הצדק, צעגעלניאנא 17, טעל. 11-115.

צו פערקויפען זינגער'ס אנ'אבער-לאק אין בעסטען צושטאנד, 11 ליסטא-פאד 3, וו. 42, ביי יאסקאוויטש. 2186

וואוהין קען מען עמיגרירען און איינארדנען זיך ? אינפארמאציעס ערטיילט דער ראטגעבער פאר עמיגראציע-ענינים פארזענטשעווסקי פיעטריקאווער 59 וו. 28 פון 3 ביז 6 אווענד, 2583

עס ווערט געזוכט א פערזאן וועל-כער האט אנ'ארויספאדערונג אדער א סערטיפיקאט וואס זאל קענען מיטנעהמען א פריילין קיין פאלעסטינא, איך בין גרייט צו בעצאהלען א גרויסע בעלוי-נונג, צו ערפאהרען ביי אייקע, פא-מארסקא 26. 2566

צו פערקויפען אנ'אויסלענדישע סוועטער-מאשין 8-ער, 80-ער, אין בעס-טען צושטאנד, פיעטריקאווער 114, וו. 38. 2564

מיט 3000 זל. וויל איך זיך בעט-טייליגען אין א פראספערירענדע אונטער-נעהמונג, אפערטען אונטער 18. H אין אדמינ. פון דער צייטונג. 2558

לעכער און געוואלדריסען אין דאמען און אין הערן-גארדעראבען ווערען קינסט-ליך פערשטאפט, נישט צו דערקענען, צו זעהר ביליגע פרייזען. נאד-לודקא 12, אין נייעם הויז, אין דער קונסט-שטאפעריי

געלעגענהייטליך פערקויף איך גלע-זערנע שילדען 5 מילמ. דיק 10 קוו. מעטער גרויס און א מעטאל הארמאניע צו א געוועלב 6 מעטער לאנג. צו ער-פאהרען אין דער פירמע „Włóczka“ נארוטאוויטשא 3. 2560

קיין ארץ-ישראל פאהרען אינפאר-מאציעס:
„Turystyka“ Śródmiejska 31 m. 4 front 2 p. od 2-4 pp. Na odpowiedź z prowincji załączyć znaczek.

לעכער אויף דער מאשין
ווערען אנגענומען אויסצונייען ביי
ג. נארדמאן, שרודמיעסקא 8

אנאנסען-פרייז פאר א מילימעטער-שורה

פאר'ן טעקסט	18 גר. פרייטאג און ערב-יו"ט — 24 גר. אין דער זייט — שפאלטען
אין טעקסט	40 — . . . . 60 — 4
נאכ'ן טעקסט	12 — . . . . 18 —

נייטער דער שטארט 50 פראצ. טייערער, אויסלאנד 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. א ווארט

נעקראלאגען — 20 גר. א מ/מ (אין דער זייט 2 שפאלטען) קליינע אנאנסען ביז 15 ווער-טער 1 זל. יעדעס ווייטערדיגע ווארט — 10 גר.

אבאנעמענטס-פרייז: אין לאדז — 4 זלאטעס א חודש מיט אפטראגען א היים. אויף דער פראווינץ — 5 זל. א חודש ; אין אויסלאנד 7 זל. אמעריקא — 1 דאל.

פעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פרינציפיעל דעם אינהאלט פון דער אנאנס בערעכטיגען נישט צום איבערדריקען די אנאנס אדער צוריקצוצאהלען פאר דעם אנאנס

פאר'ן אינהאלט און טעק-[illegible] פון די אנאנסען איז דער פערלאג אייגענטליך פעראנט-ווארטליך. די אדמיני. איז שטענדיג פעהיג ביי שטאם און פיינאנס.

Za wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg
Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. rotac. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 21.

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג
ט
22
תמוז תרצד

יוני
זון-אויפגאנג 3.14
זון-אונטערגאנג 8.01
ליכט-צינדען: 7.45

דער קריזיס אין דער דייטשער טעקסטיל-אינדוסטרי און די לאדזער אינדוסטרי

(אג.) די דייטשע טעקסטיל-אינדוסטריע געהט איצט אדורך אנ'ערנסטען קריזיס, וואס איז א פועל יוצא פון דער אלגעמיינער עקאנאמישער לאגע פון דייטשלאנד. דייטשלאנד איז נישט ביכולת אויפצוהאלטען די טעקסטיל-אינדוסטריע אויף דער ביזאיצטיגער הויך, ווייל עס האט זיך שטארק פערקלענערט דער אינערליכער געברויך, דער עקספארט און אויך דער דוחק אין דעוויזען ערלויבט נישט די דייטשע אינדוסטריעלער צו טרייבען די פראדוקציע אין ביזאיצטיגען מאס-שטאב.

אין די קרייזען פון דער דייטשער טעקסטיל אינדוסטריע הערשט איצט א געוואלדיגע דע-פרעסיע. די דאזיגע קרייזען ווייזען אן, אז די סיבה פון צוזאמענברוך פון דער דייטשער טעק-סטיל-אינדוסטריע זענען נישט קיין אינערליכע עקא-נאמישע פאקטארען, נאר דאס וואס דער סחורות-אויסטויש צווישען דייטשלאנד און די אנדערע מלוכות הינקט איצט שטארק אונטער. פון אלע טעקסטיל-ארטיקלען גהען נאך אמבעסטען, נישט קוקענדיג אויפ'ן קריזיס, די ברויגע שטאפען, וואס ווערען בענוצט אויף מונדירען פאר די היטלעריסטישע ארגאניזאציעס. די אנדערע צווייגען פון דער טעקסטיל-פראדוקציע זענען כמעט איינגאנצען אפגעשטארבען.

פאר דער לאדזער טעקסטיל-אינדוסטריע איז דער קריזיס אין דער דייטשער-טעקסטיל-אינדוסטריע דערווייל אהן שום בעדייטונג, ווייל זייט דעם צאל-קריג מיט דייטשלאנד האבען זיך דיביידע טעקסטיל-אינדוסטריען זיך פולשטענדיג אונאפהענגיג געמאכט איינע פון דער צווייטער. נאר די לאדזער טעקסטיל-גאלאנטעריע האט די מעגליכקייט אויסצונוצען די איצטיגע לאגע אין דייטשלאנד.

ווייסט איהר דאס

אז א פילישאבקע מיט מאנדאמין געקאכט, איז באזונדער געשמאק און לייכט פערדייליך? מען בעהמט אויף איין ליטער פליסיקייט 30—40 גראם מאנדא-מין, מען צומישט עס אין א פערטעל ליטער קאל-טען וואסער אדער אין מילך מיט א פלאבע און מען גיסט די מאסע אריין אין די קאכענדע זופ, דערנאך נאך 3—5 מינוט קאכען, פון פייער אוועקנעהמען און שנעל דעם אייד־שביי אונטערציהען, כדי אין דער הייסער זופ ווערט עס נאך געדיכטער.

ביילדונג און... נידערטרעכטיגקייט

אנדערטהאלבען יאהר טורמע פאר'ן אנשטעקען א 10-יאהריג מיידעלע מיט א ווענערישער קרענק

(2) אין אייבער פון די היגע פאלקס־שולען האט א מעדיצינישע אינספעקציע פעסטגעשטעלט ביי דער צעהן־יאהריגער שילערין, סטעפאניא לאמשינסקא, אז זי איז אנגעשטעקט מיט א ווענערישער קרענק.

די שול־דירעקציע האט וועגען דעם תיכף גע־מעלדען אין שול־אינספעקטאראט. און פון דארט האט דער ענין אנגעשפארט אין דער פראקורא־טור.

אין רעזולטאט פון דער אדורכגעפיהרטער אויס־פארשונג איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז דאס קינד איז אנגעשטעקט געווארען מיט דער מיאוסער קרענק דורך א געוויסען לעאן־איזידאר מאשליקאוו־סקי, (34 יאהר אלט), א זוהן פון דער אפיטרופטע ביי וועלכער דאס מיידעלע וואוינט — אויף גאסע קאוסקיעגא 23.

מאשליקאווסקי איז דערביי געכטען ארעסטירט געווארען אויף דער בעשולדיגונגס־באנק אין קרייז־געריכט האט ער האט בעקומען פאר'ן שענדען דאס קינד, און אנשטעקען זי מיט א ווענערישער קרענק — אנדערטהאלבען יאהר טורמע.

1000 זלאטעס שטראף

וועט מען דארפען בעצאהלען פאר'ן נישט שטעלען פאקען

(2) אין דער לאדזער סטאראסטווע זענען לעצטענס איינגעפלאסען א סך אנקלאגעס בעגען עלטערן פאר'ן אויסמיידען די פליכט פון שטעלען פאקען ביי קינדער.

די אנקלאגעס זענען א פועל יוצא פון די לעצטענס אדורכגעפיהרטע לוסטראציעס אין די שו-לעס, וואס זענען אדורכגעפיהרט געווארען דורך די סאניטאר־דאקטוירים.

ס'איז כדאי צו בעמערקען, אז דאס נישט אדורכפיהרען די פארשריפטען וועגען דער פליכט פון שטעלען פאקען דראהט מיט א געלד - שטראף פון 1000 זלאטעס.

דער עניין מעלדונגען

ביים ארויספאהרען אויף זומערוואוינונגען

(2) דער לאדזער מעלדונגס־אמט איינפארמירט אונז, אז אין פיל פאלען מעלדען די הויז־פערוואל-טערס אויס אויף ווייסע קארטלעך די פערזאנען, וואס פאהרען ארויס פון לאדז אויף זומער־וואוי-נונגען אדער אין אורלויב.

לויט די ביינע פארשריפטען אבער, זענען פער-זאנען, וואס פאהרען ארויס אין אורלויב אדער אויף זומער־וואוינונגען נישט מחויב צו דורכפיהרען קיין מעלדונגס־ענדערונגען. אויף דער זומערוואוינונג א־דער אויפן קור־ארט דארפען זיך די פערזאנען מעל-דען אויף בלויע קארטלעך פאר צייטווייליגען וואוי-נען.

בלויז פערזאנען אין מיליטער־עלטער פון 18 ביז 50 יאהר אונטערליגען די פארשריפטען פון מי-ליטער־מעלדונגען און אויב די פאהרען ארויס קיין אויסלאנד אדער אויף א העכער 2־חדשימדיגען אור-לויב מוזען זיך אויסמעלדען אויף גריגע צעטלען.

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט איז כדאי צו בעמערקען דאס אפט טרעפט זיך אז בעתן ארויס פאהרען פון א סובלאקאטאר אויף אורלויב מעלדען געוויסע הויפט־לאקאטארען אליין אויס די אוועק-געפאהרענע, אונטערשרייבענדיג אפילו זייערע נע-מען אויף די מעלדונגס־קארטען. וועלענדיג אזוי־ארום פטור ווערען פון א בישט־געוואונשענעם סוב־לאקאטאר, עס מוז דעריבער קלאר ווערען פאר אלע אז אויף א מעלדונגס־קארטע מוז פיגורירען די אייגענהענדיגע חתימה פון דער פארזאנטוואָרטליכער פערזאן. דאס נאכמאכען אנ'אונטערשריפט אויף א מעלדונגס־צעטעל איז א קרימינעליש פערברעכען.

געוואלט הערען די הויף-שפילער

אין איז אראפגעפאלען און אויף טויט צוגיז'קט געווארען

(2) די 4-יאהריגע פעסע נאכעם פון פאל-נאצנא 23 האט, ויצענדיג אויפן פענסטער פון 3-טען שטאק, אין איהר עלטערנס וואוינונג, זיך צוגעהערט צום שפילען פון א הויף-ארקעסטער.

זי האט זיך צו שטארק ארויסגעבויגען פון פענסטער, און איז פלוצים ארויסגעפאלען אין הויף.

ביים אומגליקליכען קינד זענען צובראכען געווארען ביידע הענדלעך, און עס האט בעקומען א מוח=דערשיטערונג.

מ'האט עס אין א האפנונגסלאזען צושטאנד אפגעפיהרט אין אננא-מאריא-שפיטאל.

שרעקליכער זעלבסטמארד פון אנ'ארבייטסלאזען

(א) דער 25־יאהריגער לאבגין שימאנסקי (מאר־ריבארסקא 9), וועלכער איז געווען א לאנגע צייט ארבייטסלאז האט פערלוירען דעם חשק צו לעבען און זייו א לאסט פאר זיין משפחה.

האט ער נעכטען אפגעהיט בעת קיינער איז נישט געווען אין שטוב, זיך פערשטאפט דאס מויל מיט א טיכעל, דערנאך ארייגעהאקט זיך צוויי מאל א לאנגען מעסער אין דער ברוסט אריין און אזוי ווי דאס איז נאך געווען קנאפ האט ער זיך אויפ־געשניטען דעם בויך אזוי אז די קישקעס זענען ארויס אין דרויסען.

געפינען האט מען איהם שוין א טויטען.

רייזע - ביורא'ס קענען דער-לייזען אויסלענדישע פעסער

(2) דער לאדזער וואיעוואדען-אמט האט נעכ-טען פונאנדערגעשיקט צו די צו איהר אונטערלי-גענדע ארגאנען, מכוחן ארויסגעבען אויסלענדישע פעסער פאר פערזאנען, וואס פאהרען קיין אויס-לאנד.

לויט דער דאזיגער פעראָרדענונג זענען די רייזע-ביורא'ס בעפולמעכטיגט צו ערלעדיגען די בי-טעס פון די פעטענטען וועגען בעקומען אויסלאנד-פעסער.

בלויז אין פאלען ווען עס וועלען דארפען בעשטעטיגט ווערען בעזונדערע דאטען, וועלען די פעטענטען געווענדען ווערען דירעקט אין אמט, וואס דערליידיגט די פעסער.

ארעסטירט 9 ענדעקעס אין זדונסקא-וואליא

(2) אין זדונסקא־וואליא האט פאליציי נעכ־טען ארעסטירט 9 ענדעקעס.

עקזעקוציע פון ערשטער און צווייטע ראטע פון לאקאל-שטייער

(2) לויט ווי עס אינפארמירט אונז דער לאדזער פינאנץ-אמט, האבען די פינאנץ=אמטען - מחמת דעם וואס עס זענען אפגעלאסען די טער-מינען פון איינצאהלען די ערשטע און צווייטע ראטע פון לאקאל-שטייער — צוגעטראטען צו איינ-מאהנען בדרך עקזעקוציע די פערלענגטע סומען פון דעם דאזיגען שטייער.

די דאזיגע סומען וועלען איצט איינגע-מאהנט ווערען צוזאמען מיט פראצענטער פאר'ן פערשלעפען און עקזעקוציע-קאסטען.

טעלעגראפישע אנווייזונגען

צוזאמען מיט געוועהנליכע דעפעשען

(2) דער לאדזער הויפט-פאסטאמט אינפאר=מירט אונז, אז עס זענען נאָוועליזירט געווארען די פארשריפטען וועגען די טעלעגראפישע פאסט-אנווייזונגען קיין אויסלאנד.

די פאסט-אמטען און אגענצען אין לאדז וועלען אננעהמען געלד=אנווייזונגען פעראייניגט מיט א געוועהנליכער דעפעשע, וואס ענטהאלט ידיעות, וואס זענען בעשטימט פארן אדרעסאט, און דערביי וועט פאר יעדען ווארט גענומען ווע-רען אנ'אפצאהל לויטן אויסלענדישען טעלעגראף-טאריף.

אפטייקען

היינטיגע נאכט-דיזשורען

(2) היינט דיזשורירען: י. קאפראוו-סקי (נאוואמיעסקא 15), ס. טראווקאווסקי (בזשע-זשינער 56), מ. ראזענבלום (שרודמיעסקא 21), מ. בארטשעווסקי (פעטריקאווער 95), י. קלופטא (קאנסנע 54), ל. משינסקי (ראקיטשינער 53).

יודיש טעאטער „פילהארמאניע" נארוטאוויטשא 20 טעל. 213-84

דאס איינציגע אפערעטען=טעאטער אין לאדז!
פריילליך! לעבעדיג! אוועק מיט דער מרה=שחורה!

גאסטאויפטריטען פון בעליבטען ארטיסט, זינגער און טענצער

בן=ציון וויטלער

מיט'ן אנטייל פון דער בעוואוסטער פרימאדאנע
יוכבד זילבערג און פילהארמאניע-אנסאמבל.

פרעמיערע! פרעמיערע!

צום ערשטען מאל אין לאדז! אייראפעאיש! מוזיקאליש! מעלאדיש! מאדערן!
היינט, פרייטאג, 9.45 אוונט, מארגען, שבת בייטאג 4.15 (בילינע פרייזען פון 50 גר. ביז 1.50) מארגען, שבת, 9.15 אוונט

פריילכער אפיציר

אפערעטע אין 2 אקטען פון פריימאן מיט 20 נומערן געזאנג און טענץ.

מארגען, שבת, 11.30 פריה גרויסער פריהמארגען
צו בילינסטע פרייזען פון 30 גר. ביז 1 זל. די שטארק אויסגענומענע אפערעטע

„יאנקא ציגיינער"

נייע אויסשטאטונג! — נייע דעקאראציעס! — נייע קאסטיומען!
פערגרעסערטער ארקעסטער, כאר און באלעט.
רעזשי: ב. ווישלער. — געה. רעזש. ק. גוטמאן.
בילעטען אויף אלע פארשטעלונגען צו בעקומען אין קאסע פון „פילהארמאניע".

פאהרען קיין ארץ-ישראל

אינפארמאציעס אין „תוצרת-הארץ" שרודמיעסקא 3.

Dr.
Wołkowyski

האט זיך איבערגעצויגען אויף
ציגעל-גאס 11, טעל. 238-02
נעהמט אן אין הויט- און ווענערישע קראנקהייטען, מענער-שוואכע
נעמט אהן פון 8—12 בייטאג, 4—6 און פון 7—9.

אַנ'אומגליק

דערצעהלונג

פון לעאָן קאָברין

איז אַ הייסען, זוממערדיגען באַכייטאָג איז עס געווען.

פּעני איז געזעסען ביי אַנ'אָפענעם פענסטער אין פראָנט־צימער און האָט געהאַלטען אויפ'ן שויס אַ קינדערשע בלוזקע און גענעהט.

זי איז געווען אַ קליינע, חנ'עוודיגע ברונעטקע פון אַ יאָהר צוואַנציג מיט שוואַרצע, קאָבעדיגע אויגען, מיט אַ קליין מיילעכל און פעררייסען נעזעל. לאָקענס שוואַרצע האָר זענען ביי איהר געפאַלען פון פאָרענט איבערן שמאָלען, גלאַנציגען שטערן און האָבען זיך געקרויזט אַרום איהרע אויערען. זי האָט געהאַלטען דעם קאָפּ אַביסעל צוגעבויגען צו דער קינדערשער בלוזקע, געהנגען פערטראַכט עפּעס אַ לידעל אונטער דער נאָז און גענומט.

איהר קליינער, דריי־יאָהריגער מאַקס — איהר איינציגינציג קינד — אַ ווייס, צאַרט יונגעלע מיט רויטע האָר, ווי ביי זיין טאַטען, האָט געהאַלטען אַ שטעקען צווישען די פיס און זיך געיאָגט איבער'ן שטוב.

די טיר האָט זיך אָנ'עפענט געטאָן, פעני'ס מאַן מאָריס איז אַריינגעקומען עפּעס ברוגז, אָנגעבלאָזען.

מאַקס האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו איהם, הייסענדיג אויפ'ן שטעקען.

— קום מאַקס, לאָז דיך, די מאַמע אַנטאָן. איך'ל דיך מיטנעהמען אין פּאַרק און וועל דיר קויפען שאָקאָלאַד.

פּעני האָט אָנגעקוקט איהר מאַן פערוואונדערט — זי האָט נישט פערשטאַנען, פאַרוואָס ער איז אַזוי פריה געקומען. דאָך האָט זי ביי איהם קיין זאַך נישט געפרעגט. זי האָט אַרונטערגעלאָזט ווידער די אויגען און האָט ווייטער געאַרבייט מיט איהר נאָדעל.

די לעצטע צייט האָט זי געזעהן, אַז זי זאָל ריידען מיט איהם. וואָס וויניגער, מחמה באַלד־וואָס האָט ער זיך אָנגעצונדען, וואָס דאָס איז פריי־הער ביי איהם קיינמאָל נישט געווען. זי האָט געוואוסט, פאַרוואָס דאָס איז איצט אַזוי געוועזן. זי האָט זיך אָבער געמאַכט נישט־וויסענדיג...

מאַקס האָט דערווייל אַ וואַרף געטאָן דעם שטעקען אָן אַ זייט, אַרומגעכאַפּט זיך מיט זיינע קינדערשע אָרעמס אַרום זיין טאַטענס קניע, צו־געטוליעט זיך מיט'ן קעפּעלע און געשריגען מיט התפעלות:

— וועסט מיר קויפען שאָקאָלאַד?

— יאָ, מיין קינד, זאָג מאַמען, זי זאָל איך אָנטאָן.

— ווילסט טאַקע מיט איהם געהן? (זי האָט געוואָלט פרעגען: „פאַרוואָס ביסטו הייט געקומען אַזוי פריה פון דער אַרבייט?" אין זייער בענעהמונג איינער מיט'ן אַנדערען, אין זייערע בליקען, אין זייערע קורצע פראַגען און ענטפערס — האָט זיך געפיהלט אַ געוויסע אָנגעשטרענגטקייט און גע־צוואונגענקייט).

— יאָ־יאָ, איך מעג דאָך אויך האָבען אַביסעל פערגעניגען, — האָט ער געענטפערט אין אַזאַ טאָן, ווי ער וואָלט אויסען געווען זי אַ שטאָך צו טאָן. און ער האָט צוגעלייגט — אַנ'אומשולדי־גען פערגעניגען...

ער האָט זיך געזעצט אויף דער זאָפע און, מיט פערהעכטיגענדיגע אויגען זיך איינגעגעסען אין זייז ווייבס פּנים.

— וואוהין ווילסטו געהן מיט איהם? — האָט זי געפרעגט.

— אין פּאַרק. מיר וועלען זיצען ביים וואַסער פאַרוואָס פרעגסטו? דיר איז עס אפשר אומאָנגע־נעהם?

— אַך! — האָט זי אַרויסגערעדט און אַ דריק געטאָן מיט אַבּיאַקסעל, ווי זי וואָלט וועלען זאָגען: פון מיינעטוועגען, מיין ליבער, קאָנסטו געהן וואו־הין דו ווילסט!

זי איז האַסטיג אויפגעשטאַנען און האָט גע־נומען זוכען דעם קינדס קליידער.

— מאַמע, — האָט געשריגען מאַקס — מייגע שיך אויך!

זי האָט איהם אָנגעזעצט אויף דער זאָפע בעבען פאָטער און גענומען איהם אויסטון. באַלד איז ער געזעסען אין העמדעל, האָט געמאַכט מיט די פיסלעך, זיך אויסגעצויגען אויף דער זאָפע און זיך געשפּילט מיט'ן טאַטען, ביז וואַנען די מאַמע זייגע האָט אויסגעפּוצט זייגע נייע שיך. דער טאַטע האָט איהם געקיצעלט. מאַקס האָט געלאַכט, זיך אַרומגעוואָרפען אויף דער זאָפע פון בויך אויפ'ן רוקען און פון רוקען אויפ'ן בויך און גערדיגעצט מיט די פיסלעך. דער טאַטע האָט אויך געלאַכט, אָבער זיין געלעכטער איז געווען אַ נערוועזער, אַנ'אויפגערעגטער...

די מאַמע האָט אָנגעטאָן מאַקסען, האָט פער־שפּילעט איהם די שיך און איז אַוועק מיט איהם אין קיך, כדי צו וואַשען און פעקעמען איהם.

מאָריס האָט זי בעגלייט מיט די אויגען. ער האָט געקוקט פון הינטען אויף איהר שלאַנקער טאַליע, ווי ער וואָלט דאָרט געזוכט שפורען פון אימיצענס הענד. און ער האָט טרויעריג אַ מאַך געטאָן מיט'ן קאָפּ, ווי ער וואָלט טאַקע דאָרט דער־זעהן יענע שרעקליכע שפורען. ער האָט אַ זיפץ געטאָן.

אָך, ווען ער זאָל עס ווייסען אויף געוויס, וואָלט עס איהם, דאַכט זיך, אַזוי נישט געפייניגט. עס וואָלט געווען אַ סוף דערמאָלט...

אָבער איז זי געווען אַ קינסטלערין זיך צו פערמאַסקירען ווען ער איז געווען הערביי, האָט זי מיט יענעם גאָר נישט גערעדט, און יע־נער איז אויך געווען אַזוי שטיל, אַזוי אנשטענדיג...

דער „יענער" איז געווען סעם, אַ יונגערמאַן, וואָס האָט געוואוינט ביי זיי.

פון דער זייט האָט ער, מאָריס, נישט לאַנג געפיהרט, אַז זייז פּעני האָט מיידעלאַיז געפיהרט אַ ליבע מיט דעמועלבען סעמ'ען, און זינט דע־מאָלט האָט ער נישט געקאָנט רוהען. אין זיין נשמה האָט זיך אויפגעוועקט אַ שוועערער חשד אויף זיין פרוי. ער האָט געזוכט און געפאָרשט פון דער זייט, איהם האָט נישט געפאַסט קיין מאָל אַרויסצוטרעטען אָפען. ער האָט עפּעס ווי מורא געהאַט צו זאָגען זיין ווייב, אַז יענער זאָל פער־לאָזען זיין הויז. ער האָט מורא געהאַט, טאָמער וועט דאָס ווייב איהם דעמאָלט אַרויסזאָגען דעם אמת... אוי וועה, אַז דאָס זאָל זיין אמת!...

דער אמת?... ביין, דאָס וואָלט געווען צו־שרעקליך. ער האָט דאָך זי אַזוי געליבט, זיין פּעניץ! שוין־זשע איז זי געווען אַזאַ פאַלשע פרוי?"..

בעסטען ביינאַכט איז זי מיט יענעם, מיט סעמ'ען הייסט עס, און מיט'ן קינד אַוועק שפּאַצי־רען. זי האָט געזאָגט איהם, מאָריס'ן, אַז זי וועט צוריקקומען אין אַ שעה אַרום. און געקומען איז די אַהיים נאָך צוועלף ביינאַכט... פון אַכט ביז צוועלף — פיר שעה! און ס'קינד נאָך געשלעפט. און פערגעסען גאָר, אַז זי האָט געהאַט אַ קינד מיט זיך!... און אַז זי איז געקומען אַהיים, איז זי געווען אויפגערעגט, און אַרום די אויגען ביי איהר זענען געווען רויטע פאַסען, ווי זי זאָל האָ־בען געוויינט....

אַ גאַנצע נאַכט האָט ער נישט געקאָנט שלאָ־פען. עס האָט איהם געפייניגט די אייפערזוכט, און נאָך מעהר די ליידע־שאַפט... און פיהלענדיג זייז ווייב בעבען זיך, האָט זיך איהם געוואָלט אַרייב־ען זיך מיט די בענעל און ציין אין איהר לייב און רייסען און בייסען זי ביז בלוט און שרייען: „פּעני, פּעני, גזלן, פאַרוואָס פייניגסטו מיך אַזוי?" אָבער אנשטאָט דעם, האָט ער זי געגלעט און געקושט און גערעדט צו איהר גוטע ווערטער, פיל מיט צאַרטקייט...

הייגט אַ גאַנצען טאָג האָט ער נישט גע־קאָנט אַרבייטען. ער האָט געמוזט דערגעהן, וואו ער האַלט אין דער וועלט! עס איז איהם איינגע־פאַלען צו פּרובען עס דערגעהן פון זיין קינד, פון מאַקסין...

ער האָט זיך אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צו דער קיך־טיר און האָט אַריינגעקוקט. זיין ווייב איז דאָרט געשטאַנען מיט'ן רוקען צו איהם און מי'ט'ן פּנים צום קינד, וואָס זי האָט פערשטעלט, די רויטע קימאָנע מיט די גאָלדענע קוויטען האָט שטייף אַרומגעכאַפּט איהר יונגען, שלאַנקען קער־פּער.

מאָריס האָט נישט געקאָנט אָפּקרייסען די אויגען פון איהר. ווער ווייסט, וויפיל מאָל איז זי אַט אַזוי, אין אַט דער קימאָנע, געלעגען אין די אָרעמס ביי יענעם... ווי אַזוי האָט ער געקאָנט וויסען... אפשר ביינאַכט אויך, ווען ער איז ביי דער אַרבייט...

עס האָט איהם אַ ברען געטאָן אין מוח.

פּעני האָט דערווייל געוואַשט מיט אַ האַנטוך מאַקס פּנימ'ל. ער איז געשטאַנען אומגעדולדיג.

— איז ער שוין פאַרטיג? — האָט מאָריס פלוצים אומגעדולדיג געפרעגט און איז אַרייבגעגאַנ־גען אין קיך.

פּעני האָט זיך אומגעדרעהט צו איהם, דאָס פּנים איז ביי איהר צוטראָגען געווען און די אוי־גען אומרוהיג, אַזוי ווי זי וואָלט זיך מיטאַמאָל אַנגעשטויסען. פאַרוואָס איהר מאַן האָט איצט גע־נומען מאַקסען אין פּאַרק מיט זיך. און זי האָט זיך דערפאַר דערשראָקען. זי האָט איהם נישט געענטפערט און אָנגעהויבען צו זוכען דעם קינדס היטעלע. זי האָט עס געזוכט אין פראָנט־צימער, אין שלאָף־צימער און אין קיך.

דעם קינדס ווייס היטעלע איז געהאַנגען דאָרט איז קיך, פאַר די אויגען.

מאַקס האָט עס דערזעהן:

— אָט איז מיין בייגע היטעלע! — האָט ער אויסגעשריגען.

מאָריס האָט עס אַרונטערגענומען און עס אָנ־געטאָן מאַקס'ן אויפ'ן קעפּעל, פּעני איז צוגעגאַנגען און עס פעררי'כט אויפ'ן רויטען קאָפּ און אַנגע־קרויזט מיט איהרע צאַרטע פינגער זייגע רויטע לאָקען פון ביידע זייטען אַרום די אויערען. נאָכ־דעם האָט זי אַ קוק געטאָן אויף מאָריס'ן פון דער זייט און געזאָגט:

— ווען דו וואָלסט איצט נישט געגאַנגען. וואָלטען מיר אויך. דער באָס געגאַנגען צוזאַמען...

— הם... — האָט מאָריס אַ ברום געטאָן איב־טער באָז און זיך געזעגענט צום קינד — מאַקס קום!

מאָריס מיט'ן קינד זענען אַרויס. זי איז גע־שטאַנען אַ ווייל נעבען דער טיר פערטראַכט, מיט אַרונטערגעלאָזטען קאָפּ, אַזוי ווי זי זאָל זיך צו עפּעס צוהערען: דערנאָך איז זי אַריינגעלאָפען אין פראָנט־צימער און האָט אַרויסגעקוקט דורכ'ן אָפענע פענסטער אין דרויסען. מאָריס מיט מאַקס'ן זענען דאָרט געגאַנגען אויפ'ן טראָטואַר. באַלד זע־נען זיי פערשוואונדען.

זי האָט זיך געזעצט. די שוואַרצע אויגען ביי איהר זענען נאָך מעהר אומרוהיג געוואָרען. זיי האָבען גענומען קוקען מיט אַנגסט. זי האָט אַרויס געמורמעלט:

— אַנ'אומגליק... אַנ'אומגליק.

* * *

ווי אַזוי דעריעהט מען דעם אמת דורך מאַקסן? וואָס וועט זיין, ווען אַט דער מורא'דיגער חשד, וואָס פייניגט איהם אַזוי, וועט זיך אַרויסווייזען פאַר אמת... ביין, ביין, דאָס קאָן נישט זיין! סטייטש, פאַרוואָס!? וואָס האָט זי צו איהם? איז ער דען געווען אַמאָל שלעכט צו איהר? די נשמה זייגע, דאַכט זיך, וואָלט ער איהר אַוועקגעגעבען...

זיי זענען אָנגעקומען אין פּאַרק. מאָריס האָט זיך דאָרט אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק מאַקס האָט זיך געשטעלט צווישען זייגע קניע.

אי'בם פּאַרק זענען געווען וויניג מענשען. אַ פּאָר פרויען האָבען אַרומגעפיהרט קינדער אין וועגעלעך.

מאָריס האָט אַ קוק געטאָן אויף זיין קינד, צוטראָגען און מיט אומעטיגע אויגען.

— מאַקסל, — האָט ער אַרויסגערעדט הייזעריג ליך, — מאַקס, דו האָסט מיך עפּעס ליב?

מאַקס האָט פערריסען זייגע אויגעלעך אויף זיין טאַטען, אַנגעלייגט זיך מיט זייגע ביידע עלענ־בויגענס אויף מאָריס'ס קניע און געענטפערט מיט קינדערשער לעבעדיגקייט.

— איך האָב דיך ליב, וועסט מיר קויפען אַ פערדעלע?

מאָריס האָט אַ מאַך געטאָן מיט'ן קאָפּ און ווייטער אויסגעפרעגט:

— און די מאַמען האָסטו ליב, מאַקס?

מאַקס האָט געענטפערט אין איין אָטעם:

— איך האָב ליב מאַמאַ, איך האָב ליב דיך און איך האָב ליב פעטער סעם. סעם וועט מיר אויך קויפען אַ פערדעלע און דו אַ פערדעלע. וועט זיין צוויי פערדעלעך.

— אוו וועמען, מאַקס האָסטו מעהר ליב, מיך אָדער די מאַמאַ?"

— איך האָב ליב מאַמאַ, איך האָב ליב דיך און האָב ליב פעטער סעם. — האָט מאַקס געענט־פערט מיט דעמזעלביגען טאָן ווי פריהער.

— פאַרוואָס האָסטו ליב דעם פעטער סעם, מאַקס?

— פעטער סעם וועט מיר קויפען אַ פערדעלע און דו אויך. איך האָב דיך אויך ליב.

מאָריס איז אויף אַ ווילע ענטשוויגען געוואָרען און האָט אַרונטערגעלאָזט דעם קאָפּ.

— מאַקס — האָט ער דערנאָך אַרויסגערעדט מיט אַ קול ווי איינעם האַלז וואָלט איהם געבראָכען.

— האָט סעם נעכטען דיך געזאָגט, אַז ער וועט דיר קויפען אַ פערדעלע?

— יאָ.

— ווען דו ביסט געווען מיט מאַמאַ און מיט איהם?

— יאָ.

— איהר זענט דאָ געווען, דאָ, אי'ם פּאַרק מאַקס?

מאַקס האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן. ער האָט אַריינ־געשפּאַרט אַ פינגערל אין מויל; זייגע בלויע אוי־גען האָבען גענומען קוקען שעלמיש, און ער האָט אַ דרעה געטאָן מיט די אַקסלען.

— איך וועל נישט זאָגען — האָט ער אַרויס־געריערט שטיל און אַרויסגענומען דעם פינגער פונ'ם מויל און אַרונטערגעלאָזט די אויגען.

— וואָס וועסטו נישט זאָגען? — האָט מאָריס געפרעגט, און ס'האַרץ האָט זיך ביי איהם גענומען צאַפּלען פאַר גרויס אויפרעגונג.

— איך וועל נישט זאָגען: פעטער סעם וועט מיר נישט קויפען קיין פערדעלע...

מאָריסן האָט אַ ברען געטאָן אי'בם מוח, ער האָט אַ כאַפּ געטאָן מאַקס'ן פאַר אַ האַנד.

— מאַקס — האָט ער זיך אָנגערופען, און די ווינקלען פון זייגע ליפּען האָבען זיך פער־קרימט — מאַקס, מיין קינד, איך וועל דיר קויפען אַ סך פערדעלעך אַ סך! זאָג, דו טאָרסט נישט זאָגען קיין ליגען דיין טאַטען.

— וועסט מיר קויפען צוויי פערדעלעך?

— יאָ, מיין קינד, יאָ, יאָ, נאָר זאָג, — האָט ער געמורמעלט אויפגערעגט, און אין דער איינ־גער צייט האָט ער געטראַכט: „אוי, וואָס טו איך! איך ברענג דערצו, אַז מיין אייגען קינד וועט נאָך לילה זיין מיין מלאך־המות!" און מיט'ן האַרצען האָט ער זיך ביי זיין קינד געבעטען: „נאָר נישט דאָס זאָג מאַקס, נאָר נישט דאָס, אַז דיין מאַמאַ און יענער האָבען חלילה... אוי, קומע נישט אַוועק דיין באָמען"...

— איך וועל דיר זאָגען אַז מע טאָר נישט זאָגען קיין ליגען אַ טאַטען? דו וועסט מיר קויפען צוויי פערדעלעך?

— יאָ, יאָ, נו, זאָג שוין מאַקס, זאָג שוין, העד אויף צו פייניגען! וואו זענט איהר נעכטען געווען? אָט דאָ? — האָט מאָריס זיך נישט גע־קאָנט העלפען און געפרעגט און געפיהלט, אַז ער קריכט אין אַנ'אומגליק.

— יאָ, אָט דאָ.

— וואָס האָט געטאָן די מאַמאַ?

מאַקס האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט קינדערישען אימפעט:

— די מאַמאַ האָט געוויינט און איך האָב געוויינט.

— געוויינט?

— יאָ, און פעטער סעם האָט איהר געווישט די אויגען מיט אַ טיכעל און זי געקושט, און ער האָט אויך געוויינט.

מאָריס האָט אַ קאָפּ־געטאָן מאַקסען צו זיך און צוגע־דריקט איהם צום האַרצען און צוגעשפּאַרט זיין הייסען שטערן צו מאַקס פּנימ'ל.

און אין אַ ווילע אַרום האָט מאַקס געפיהלט ווי אויף זיין פּנימ'ל פאַלען הייסע טראָפּענס און קייקלען זיך און קייקלען זיך...

כאָמה וועגען פרויען־רעכט

פון דר. מלכה רעזניק.

וועגען קאַמף פאַר גלייכע רעכט פאַר דער יודי־שער פרוי ביים יודישען פאָלק, איז גאָר קיין רייד נישט געווען, דאָס יודישע פאָלק האָט פון ששת ימי בראשית אָן אָנערקענט דער פרוי פולע רעכט, ביי יודען, לויט די יודישע דינים און מנהגים, איז די פרוי אָוועקגעשטעלט געוואָרען אויף אַ הויכער מדרגה, עס איז בעקאַנט פון דער תורה, און פון דער גאַנצער יודישער געשיכטע, אַז די פרוי ביי יודען איז פון די אוראַלטע צייטען אָן געווען געשעצט, געאַכטעט און געעהרט. זי איז שטענדיג געווען אַ עוזר כנגדו איהר מאַן און די יודישע מאָראַל האָט הייליג געשיצט איהר רעכט, אויך יעצט אין ארץ ישראל, וואו די יודישע פרויען בויען, פון דעם ערשטען טאָג אָן, צוזאַמען מיט די מענער, די יודישע נאַציאָנאַלע היים, האָבען די פרויען פולשטענדיג גלייכע רעכט, אמת טאַקע, די יודישע פרויען האָבען דאָרט מיט זייערע מעשים וואונדער גע־שאַפען, זיי האָבען אונטער זייער השגחה דעם גאַנצען חנוך, בריאות, סאָציאַלע אַרבייט און אויסער דעם, האָבען זיי אויך גענומען אויף זייערע פלייצעס שווערע, פיזישע אַרבייט אויפ'ן פעלד, ביי בויען הייזער, אין דער „הגנה". די פּראַקטיגע ארץ ישראל שאַפען, וועלכע עס

בעוואונדערען אַלע טוריסטען, האָבען, אונטער די ברענענדיגע שטראַהלען פון דער ארץ ישראל'ער זון געבויט און געשאַפען, ס'רוב יודישע פרויען האַנד און אויסגעלעגט זיי ווי אַלעבאַסטער מיט דער שוויס פון זייערע קערפּערס.

אין די אַרבייטער־פעראיינען, אין די מושבי עובדים, אין דער ציוניסטישער עקזעקו־טיווע, אין דער יודישער אַגענץ, אין די שטאָט־ראַטען און אין אַלע אַנדערע אינסטיטוציעס אין ארץ ישראל, זיצען די פרויען, ווי גלייכע מיט גלייכע, מיט די מענער, ערפילען צוגלייך מיט זיי די בירגערליכע און נאַציאָנאַלע פליכטען און געניסען צוגלייך פון אַלע רעכט.

די פרויען אין פוילען האָבען אויך פולע גלייכבערעכטיגונג, זיי פערנעמען בכבודיגע פּלע־צער אין סיים, אין די שטאָטראַטען און אַלע אַנ־דערע אינסטיטוציעס. אויך מאַנכע יודישע פרויען־געמען בעגעגענען מיר אין די שטאָטראַטען פון לובלין, לעמבערג און בענדין.

אין 1888 יאָהר האָט זיך אין וואַשינגטאָן געגרינדעט אַנ'אינטערנאַציאָנאַלער פרויען־פערבאַנד „Consiel International des Femmes" וועלכער האָט זיך געשטעלט פאַר זיין הויפּט אויפ־גאַבע אויסצוקעמפען פולע גלייכבערעכטיגונג פאַר פרויען אין אַלע לענדער.

דער אינטערנאַציאָנאַלער פרויען־פערבאַנד, וועלכער האָט צווישען אַנדערען אויפגעשריבען אויף זיין פאַהן: „פרידען אויף דער וועלט פאַר יעדען פרייז" שטעהט אין אַ ענגען קאָנטאַקט און אַרבייט האַנד־ביי־האַנד מיט דעם פעלקערבונד אין זשע־נעווע, פערנעמט דאָרט אַנ'אָנגעזעהענעם פּלאַץ אין די קאָמיסיעס, וואו עס ווערען בעהאַנדעלט די פראַגען פון פרידען, געזונדהייטס־וועזען, השגחה אויף קינדער, זיטליכע השגחה אויף פרויען, ער־ציהונג, אויסוואַנדערונג א. א. וו.

דער אינטערנאַציאָנאַלער פרויען־פערבאַנד צעהלט יעצט איבער 30 מיליאָן מיטגלידערינס, האָט אָפּטיילונגען אין אַלע לענדער. אויך אין פוי־לען איז דאָ אַנ'אָפּטיילונג פון פערבאַנד אין דער שפּיץ פון וועלכער איז צייט יאָהרען געשטאַנען די נישט לאַנג פערשטאָרבענע פרוי פון מלוכה־פּרעזי־דענט, מיכאַלינאַ מאָשטשיצקאַ.

דעם פערבאַנד האָט זיך איינגעגעבען אויס־צוקעמפען גלייכע רעכט פאַר פרויען אפילו אין כינאַ, אין אַראַביען, אין אינדיען, און טערקיי.

אַ סך יודישע פרויען־אָרגאַניזאַציעס האָבען זיך איינגעשלאָסען אין דעם פערבאַנד, אָבער

Dr. HELLER
ספּעצ. פאַר הויט און מענערישע קראַנקהייטען און מענער־שוואַכע
8 טראַוגוטאַ 8, טעל. 179-89
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8 אָוונט,
זונטאָג פון 11—2 מיטאָג.
פאַר פרויען אַ ספּעציעלער וואַרטע־זאַל.
אונבעמיטעלטע — לעמשניצע־פּרייזען.

געריכטס=אפּקלאַנג פון יודען=פּאַגראָם אין דער בײַעריִשער שטאָט גונצענהויזען

פּראָצעס פאָרגעקומען בסוד-סודות. — די פּרעסע טאָר נישט שרײַבען קיין וואָרט וועגען פּראָצעס

פּראַג (יט"א) דער פּאָגראָם, וואָס איז הײַנ־ט־יגען פריהלינג פאָרגעקומען אין דער בײַעריִשער שטאָט גונצענהויזען, בעת וועלכען עס זענען אויף אַ „סאָלידאַפּולען אופן" אומגעקומען צוויי יודען, האָט די טעג געפונען אַן אָפּקלאַנג אין געריכט אין יענער שטאָט אַנסבאַך.

אויף דער בעשולדיגונגס־באַנק זענען געזעסען 19 פּערזאָן, דאָס רוב נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטען, וואָס זענען פערמשפּט געוואָרען צו תפיסה־שטראָפען פון דרײַ ביז 10 חדשים.

דער פּראָצעס אין אַנסבאַך איז פאָרגעקומען אין פולסטער געהיימניש און וועגען דיין פערלויף איז פערעפענטליכט געוואָרען בלויז אַ קורצער אָפיציעלער קאָמוניקאַט, וועלכער שטעלט פעסט, אַז „די הויפּט־פערהאַנדלונגען האָט אויסער יעדען ספק בעוויזען, דאָס די סיבה פון ביידע טויט־פאַלען איז געווען זעלבסטמאָרד. וועגען אײַנצעלהייטען פון די פערהאַנדלונגען האָבען זיך אָבער אין דער דײַטשער אַרעסט נישט בעוויזען קיין שום ידיעות, פּונקט ווי די פּרעסע האָט בשעתו אויך נישט געטאָרט מיט־טיילען קיין פּרטים פון פּאָגראָם אין גונצענהויזען.

אַז די צוויי ערמאָרדעטע יודען זענען בעגאַנגען „זעלבסטמאָרד", האָבען אויך דאַמאָלס דערצעהלט די אָפיציעלע דײַטשע קוועלען, עדות־ראיה האָבען אָבער פעסטגעשטעלט, אַז די צוויי יודען — אײַנער אַ 16־יעהריגער און דער צווייטער אַ זקן פון העכער 60 — זענען ערמאָרדעט געוואָרען דורך די נאַצישע פּאָגראָם־העלדען.

ווי בעקאַנט, זענען צוויי ענגלישע זשורנאַליסטען, וואָס זענען נאָכ'ן פּאָגראָם אין גונצענהויזען געקומען קיין בײַערן אויסצופאָרשען די געשעהענישען, אַרעסטירט געוואָרען און נאָך אָבהאַלטען זיי פינף שעה אין אַרעסט זענען זיי הער־פּאָרטירט געוואָרען פון דײַטשלאַנד.

ליטווישע און לעטישע פּרעסע

וועגען בעזוך פון פאָלק. פּריסטאָר אין קאָוונע

דאַנציג, 21. (ספּ. טעל.) די דאַנציגער צײַ־טונגען כאַראַקטעריזירען די רייזע פון פולק. פּרי־סטאָר קיין קאָוונע אַלס אײַנע פון די גרעסטע פּאָלי־טישע סענסאַציעס, זיי ווײַזען אָן, אַז פולק. פּריסטאָר איז געפאָהרען קיין ליטע לויט'ן אויפטראַג פון די רעגירענדע פאַקטאָרען אין פּוילען, וועלכע זע־נען געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז נאָכ'ן אַדורכ־פאַל פון וואַלדעמאַראַסעס אַטענטאַט, קאָן מען צו־טרעטען צו רעדען, כדי צו ליקווידירען דעם פּויליש־ליטווישען קאָנפליקט.

די צײַטונגען אין דאַנציג האַלטען, אַז די טעג קאָן מען דערוואַרטען אַ וויכטיגע פּויליש־ליטווישע קאָנפערענץ אין ווילנע בפרט נאָך, וואָס מאַרש. פּיל־סודסקי געפינט זיך איצט אין דער ווילנער סביבה.

ריגע, 21. (ספּ. טעל.) די לעטישע פּרעסע ווידמעט אַ סך אָרט דעם בעזוך פון פולק. פּריסטאָר אין קאָוונע און שטרײַכען אונטער, אַז דער דאָזיגער בעזוך טראָגט אַ גרויסען פּאָליטישען כאַראַקטער.

אָנפראַגע אין ענגלישען פּאַרלאַמענט

וועגען די עליה=בעגרענצונגען קיין ארץ=ישראל

לאָנדאָן, 21־ (יט"א טעלעגראַפיש) אין פּאַר־לאַמענט איז דער קאָלאָניען־מיניסטער אינטערפּע־לירט געוואָרען וועגען די עליה־בעגרענצונגען פאַר יודען קיין ארץ־ישראל. אין דער אינטערפּעלאַציע איז אונטערגעשטראָכען געוואָרען די אונצופרידענ־הייט, וואָס עס הערשט צוליב דער בעגרענצונג בײַ די יודישע מאַסען.

דער קאָלאָניען־מיניסטער האָט געענטפערט, אַז די עמיגראַציע ווערט רעגולירט לויט די אויפנאַם־מעגליכקייטען פון לאַנד.

בריסקער יודען איז דער אַקציע צו בעפרייען סטאַווסקי'ן

געשאַפען אַ קאָמיטעט מיט הרב סאַלאָווייטשיק בראש

בריסק, 21־ (יט"א טעלעגראַפיש) אויף דער איניציאַטיוו פון הרב יצחק סאַלאָווייטשיק, האָט זיך אין בריסק געשאַפען אַ קאָמיטעט, צו שטיצען די אַקציע וועגען בעפרייען סטאַווסקי'ן.

אין קאָמיטעט זענען געוועהלט געוואָרען הרב סאַלאָווייטשיק — פאָרזיצער, ה"ה קאַראַקאָווער, קרעל־מאַן און אַבדערע.

דער קאָמיטעט האָט אַרויסגעלאָזען אַן אויפ־רוף צו די יודישע בעפעלקערונג, זיך צו בעטיי־ליגען אין דער אַקציע.

קאָנפיסקירט דאָס פערמעגען

פון יוד. אַרבייטער-פערבאַנד אין בערלין

בערלין, 21. (יט"א טעלעגראַפיש) אויף אַ פעראָרדנונג פון דער מאַכט, איז קאָנפיסקירט געוואָ־רען דאָס פערמעגען פון יודישען אַרבייטער־פער־באַנד.

אין דײַטשלאַנד טאָר מען נישט אַרויסגעבען קיין בוך וועגען לאָרד רעדינג

לאָנדאָן (יט"א) „ביוס קראָניקל" טיילט מיט, אַז אַ דײַטשע פערלאַגס־פירמע, וועלכע האָט בדעה אַרויסצוגעבען אין דײַטשער איבערזעצונג אַ בוך וועגען לאָרד רעדינג, האָט איצט צוריסען געגעבען דעם לאָנדאָנער פערלאַג פון דעם בוך וועגען „שוועריגקייטען, וואָס וועלען זיכער ענטשטעהען בײַם אַרויסגעבען דאָס בוך אין דײַטש, צוליב דעם, וואָס לאָרד רעדינג איז אַ יוד".

דער אויטאָר פון דעם בוך „לאָרד רעדינג און זײַנע פּראָצעסען" איז מר. דעלעק וואַקער־סמיטה.

דזשעמס מאַקדאָנאַלד קומט קיין אייראָפּאַ

ניו־יאָרק (יט"א) דער אויבערקאָמיסאַר פון פעלקער־בונד פאַר די ענינים פון דײַטשע פליטים, מר. דזשעמס מאַקדאָנאַלד, פאָהרט אַרויס קיין איי־ראָפּאַ אין די אַנגעלעגענהייטען פון אויבערקאָמי־סאַריאַט.

לכבוד מאַקדאָנאַלד'ן איז אײַנגעאָרדענט געוואָ־רען אַ געזעגענונגס־אויפנאַהמע מיט דער בעטיי־ליגונג פון בעקאַנטע יודישע און קריסטליכע פּער־זענליכקייטען.

אין דעם בײַ־אַרקער הײַנט און דער הילפס־קאַמפּאַניע פאַר דײַטשע פליטים איז ביז איצט גע־זאַמעלט געוואָרען אַ סומע פון 600 טויזענד פונט.

דאָס
יודישע ראַדיאָ
גרייט זיך צו פייערן
דאָס דערשײַנען פון צווייטען באַנד
„לעקסיקאָן
פון יודישען
טעאַטער"
און זאָגען אַ דאַנק דעם
רעדאַקטאָר, אונזער בן־עיר
זלמן
זילבערצווייג
ווען? וואו? וואָס?
אין די קומענדע אָנאָנסען.

PROSZKI
«KOWALSKINA»
STOSUJE SIĘ PRZY UPORCZYWYCH
BÓLACH
GŁOWY
KONIECZNIE ZE ZNAKIEM
„SERCE W PIERŚCIENIU"
FABRYKA CHEM-FARMAC. A. KOWALSKI, WARSZAWA

דער נײַער דיקטאַטאָר פון לעטלאַנד — ווער איז ער?

פון יעקב לעשטשינסקי

ווער איז דער דיקטאַטאָר אולמאַניס, וואָס האָט געמאַכט דעם פּוטש, די איבערקעהרעניש, וואָס האָט דאָס צוגעגרייט און וואָס וועט געוויס בלײַבען אויף לאַנגע יאָהרען דער בעל־הבית איבער לעט־לאַנד?

דאָס איז אַ ליטערער גוי'עלע מיט בילדונג פון אַגראָנאָם, אַ ספּעציאַליסט אין פאַרמערײַ, מיט דער גאַנצער אײַנגעשפּאַרטקייט פון אַ פּויער, אָבער קלוג און געניט. ער איז אויסגעפאָהרען אַ וועלט, האָט פערבראַכט אין אַמעריקע אַ יאָהר 7—8, האָט זיך בעטייליגט אין דער רוסישער רעוואָלוציע פון יאָהר 1905, דערנאָך איז ער אַנטלאָפען קיין אַמע־ריקע, ווען ער האָט זיך אומגעקעהרט אין אָנהויב פון דער מלחמה, האָט ער שוין פאָרגעפיהלט אַז נאָך דער מלחמה וועט זײַן אַ גוטע לאַגע פאַר לעט־לאַנדס זעלבסטשטענדיגקייט.

נאָך דער צווייטער רוסישער רעוואָלוציע האָט ער אָנגעפיהרט גרייטען אין ריגע אַ נאַציאָנאַלען ראַט, כאָטש די דײַטשען זענען נאָך געווען אין ריגע. נאָך דער דײַטשער רעוואָלוציע האָט ער פער־טריבען די דײַטשען פון לעטלאַנד, נאָכדעם האָט ער ביטרע אויסגענוצט די דײַטשען אויף צו פערטרײַ־בען די באָלשעוויקעס.

ער האָט געגרינדעט די רעפּובליק, האָט געשאַ־פען די דעמאָקראַטישסטע קאָנסטיטוציע, און איז געוואָרען ערשטער פּרעמיער־מיניסטער. זײַן פּויער־ערשע פּאַרטיי איז געוואָרען די שטאַרקסטע פּאַרטיי אין לעטלאַנד. ער איז געווען די גאַנצע צײַט דער פּאַקטישער פּאָליטישער פיהרער פון לעטלאַנד, ווען ער איז אַפילו נישט געווען אין דער רעגירונג.

פּאַראַגראַפען איז ער אַ גאַנצע מאַנאַט געווען סען אין היטלער'ס דײַטשלאַנד האָט געשטודירט די פאַשיסטישע תורה און איז געקומען צוריק אַ בעגײַסטערטער, און איצטער איז ער געוואָרען פּאַק־טיש דער מלך, און הערשער איבער זײַן פאָלק!

אָט דאָס איז דער לעבענס־גאַנג פון דעם לעט־טישען דיקטאַטאָר, ער איז געווען אַ פאָלקס־רעוואָ־לוציאָנער אין יאָהר 1905. איז געוואָרען אַ פּויער־שער דעמאָקראַט אין יאָהר 1917, און איז אַ פאָלקס־הערשער און דיקטאַטאָר איצט, אין יאָהר 1934, די וועלט דרעהט זיך אַזוי גיך, אַז עס שווינדעלט אַזש אין קאָפּ, און עס איז שוין באַלד שווער צו וויסען, צי די וועלט דרעהט זיך און דרעהט די מענ־שען, צי פערקעהרט.

און דער דאָזיגער בײַער שטיקער איז וואַר־גער פון סאָציאַליזם, פון מאַרקסיזם, פון יודען, פון פערזענליכער פרײַהייט און פון יעדער נאַציאָנאַלער פרײַהייט, ווען זיך, לידער קענען בעפרײַהמען, אַז ער האָט אַהן אײַן טראָפּען בלוט געמאַכט זײַן „רעוואָלוציע", אַז „דאָס גאַנצע פאָלק איז מיט איהם", ווײַל קיינער האָט זיך דאָך נישט געשטעלט אַנטקעגען. אויך דער אַרבייטער־קלאַס איז „מיט איהם", ווײַל אַהן קאַמף און אַהן איין שאָס האָט ער אַרײַנגעזעצט אַלע סאָציאַליסטישע פיהרער אין טור־מע און צוגענומען אַלע אַרבייטער־אינסטיטוציעס און אָרגאַנעזאַציעס אַלע רויטע פּעהנער.

ס איז אָבער כדאי אָביסעל צו דערצעהלען ווי אַזוי דער דאָזיגער אולמאַניס, וואָס איז דאָך שוין עטליכע מאָנאַטען פּרעמיער מיניסטער האָט גע־לאָזען הוליען די לעטישע היטלעריסטען. געלאָזט זיי טעראָריזירען סאָציאַליסטען און שלאָגען יו־דען, געלאָזט אומיסטען אום צו שאַפען אַן אַנאַרכי־שע שטימונג אום נאָכדעם צו ראַטעווען דאָס פאָ־טערלאַנד פון אַנאַרכיע, פון אונאָרדנונג, פון בור־

גער־קריג, פון אויפשטאַנדען, פון רעכטס און פון לינקס. וועלכע האַלטען באַלד אויסגעבראָכען.

פריהער האָבען די לעטישע היטלעריסטען, די „פּערקאָנקרוסטניקעס" בעדרעקט ממש גאַנץ לעטלאַנד מיט פּאַראַמישע פלוגבלעטלעך אין אַלע שטעט און שטעטלעך אין איין צײַט האָבען זיך אַרויסגע־שאָטען הונדערטער סטודענטען און שילער פון מי־טעל־שולען, און האָבען צעוואָרפען צעהנדליגער טוי־זענטער בלעטלעך. וואָס האָבען גערופען צו אַ פּאָ־גראָם, און די פּאָליציי וועלכע האָט שטענדיג געהאַט די גענויעסטע ידיעות וועגען דער קלענסטער סאָ־ציאַליסטישער דעמאָנסטראַציע אָדער שטרייק, וואָס מען האָט געגרייט, האָט נעביך נישט געוואוסט גאָרנישט, אַבסאָלוט גאָרנישט וועגען דעם, אַז די היט־לעריסטען גרייטען אין אַלע שטעט און שטעטלעך אַזאַ אַרויסטריט.

צוויי טעג פאַר דער איבערקעהרעניש זענען געפאָהרען צוויי וואַגאָנען סטודענטען צום ים. האָ־בען שוין יודען נישט געקענט פאָהרען. די סטודענ־טען, די קומענדע לעטישע נאַציאָנאַלע אינטעלי־גענץ האָבען געזונגען אַנטיסעמיטישע און פּאַשיס־טישע לידער, גערופען צו פּאָגראָמען, צו אַ מלוכה־איבערקעהרעניש, און קיינער האָט זיי נישט גע־טשעפּעט, קיינער האָט זיי נישט געשטערט.

די צײַטונג פון דעם איצטיגען דיקטאַטאָר האָט די לעצטע וואָכען געשיט פּעך און שוועבעל אויף די סאָציאַל־דעמאָקראַטען. זיי בעשולדיגט אין אַלע צרות פון דער וועלט און פון לעטלאַנד און האָבען גע־סטראַשעט זיך אָפּצורעכענען מיט זיי. זי האָט זיי אויך בעשולדיגט אין צוגרייטען אַן אויפשטאַנד, און מען האָט דערבײַ שטענדיג געמאַכט איין אויספיהר: מען דאַרף האָבען אַ שטאַרקע מאַכט, מען קען נישט רעגירען מיטן פּאַרלאַמענט, וואָרים ער שטערט.

אַז אולמאַניס וועט אײַנפיהרען אַ פאַשיסטישע אָרדנונג איז גאָר קיין צווייפעל נישט, אָבער ער וועט אײַנפיהרען אַ לעטישען פאַשיזם, יעדער פאָלק האָט זיך זײַנע פאַשיסטען. און לעטלאַנדס פרײַהייט וועט דערשטיקט ווערען נישט דורך לעטישע היטלער־ריסטען נאָר דורך לעטישע דאָלפוסיסטען, אַנהענ־גער פון נישט־אָפענעם אַנטיסעמיטיזם פון דעם עסטרײַכישען פאַשיסטישען דיקטאַטאָר, דאָס איז געוויס אַ שטיקעל טרייסט. ווײַל אַ פּאָגראָם צו אַ פּאָגראָם איז נישט גלײַך.

אמת, אַמאָל איז אפשר בעסער אַן אָפענער, אַ ברוטאַלער, אַ בלוטיגער פּאָגראָם, איידער אַ פערמאָס־קירטער, אַ פערבאָרגענער, וואָס וואַרגט צו ביסלעך, אָבער שטרעבט אויך סוף כל סוף אײַנגאַנצען צו דער־שטיקען, דער אָפענער פּאָגראָם האָט געגעבען זיך די וועלט־מיינונג, האָט געגעבען זיך אַלע יודען, צווינגט די יודען זיך צו פערטראַכטען אויף זייער שיקזאַל, וועקט זייערע נאַציאָנאַלע געפיהלען, טרײַבט צו האַנדלונגען, זיך צו ראַטעווען, זיך צו איבערבויען, זיך צו אָרגאַניזירען, זיך צוזאַמענצונעמען, און מיט געמיינשאַפטליכע כוחות זוכען אַן אויסוועג.

די בײַע פאַשיסטישע רעגירונג פון לעטלאַנד וועט האָבען מיט יודען נישט נאָר ווייניגער אַרבייט פון היטלער, נאָר אויך ווייניגער פון דאָלפוסן.

אין לעטלאַנד זענען נישטאָ קיין יודישע בעאַמטע, קיין יודישע פּראָפעסאָרען, קיין יודישע ריכטער, קיין יודישע באַמטאָרען, קיין יודישע אָפיצירען און אַזוי ווײַטער, אויף העכער צוואַנציג טויזענד בע־אַמטע זענען נישטאָ אַפילו קיין הונדערט יודען. צווישען 385 פּראָפעסאָרען פון ריגער אוניווערזי־טעט איז געווען קוים־קוים איין יוד — פּראָפעסאָר מינץ. פאַר די לעצטע פינף יאָהר איז געפאַלען פּראָצענט פון יודישע סטודענטען אין ריגער אוני־ווערזיטעט דרײַ מאָל און אין מעדיצינישען פאַקול־טעט, פיר מאָל.

אמת, יודען שפּילען אַ גרויסע ראָלע אין האַנ־דעל, כאָטש זיי זענען נאָר פינף פּראָצענט אין לאַנד גיבען זיי אַ דריטעל פון אַלע בעשעפטיגטע אין האַנדעל, און אין גרויס־האַנדעל געוויס צוויי דריי־טעל, אויך אין דער אינדוסטריע מאַכען אויס יודען אַלס אונטערנעהמער אַ היפּשען פּראָצענט; צוויי דריי־טעל פון אַלע טעקסטיל־פאַבריקען געהערען צו יודען, און טאַקע פון די גרויסע פאַבריקען.

האָבען שוין די בײַ־איצטיגע לעטישע רעגירונג גען אויך געזאָרגט אַז עס זאָל אויפקומען אַ לעט־טישער האַנדעלס־קלאַס. איצט וועט דאָס געהן. באַר שטייק ר. צ' ז' ון אַכ־ציג פּראָצענט פון קרעדיט־אַנשטאַלטען אין לעטלאַנד געהט דורך די רעגירונגס־בענק, איז קלאָר אַז די פאַשיסטישע רעגירונג וועט האָבען אין איהרע הענט אַ גאַנץ גוטע מאַשין אויף צו פיהרען אַ נאַציאָנאַל־שאָוויניסטישע קרעדיט־פּאָליטיק.

אויב אין דער הינזיכט פון אַסימילירטע יודי־שער אינטעליגענץ — פּראָפעסאָרען, ריכטער, בעאַ־אַמטע, דאָקטוירים, יוריסטען א. אַ. וו. האָט נישט די בײַע רעגירונג אַ סך וואָס צוצונעהמען בײַ יודען, האָט זי אָבער אַן אַנדער פעלד, וואָס זי קען און וועט געוויס אָנטאָן גרויסע צרות. מיר מיינען די יודי־שע קינדער־שולען.

אין לעטלאַנד האָבען אַלע נאַציאָנאַלע מינדער־הייטען געהאַט שול־אויטאָנאָמיע. און אויך די יו־דען האָבען געהאַט אַן אייגענעם שול־דעפּאַרטאַ־מענט, וועלכע האָט אָנגעפיהרט מיט דער יודישער בילדונג. אין לעצטען לערן־יאָהר זענען געווען אין לעטלאַנד 96 פאָלקס־שולען מיט 12.087 קינדער, וואָס האָבען געלערנט אויף יודיש אָדער אויף העב־רעאיש, מעהר פון אַכציג פּראָצענט פון אַלע יודי־שע קינדער האָבען זיך געלערנט אין יודישע אָדער העברעאישע שולען, 50 פּראָצענט קינדער האָבען זיך געלערנט אין יודישע שולען און דרײַסיג פּראָצענט אין העברעאישע, די איבעריגע צוואַנציג פּראָצענט יודישע קינדער האָבען זיך געלערנט אין רוסישע, דײַטשע און לעטישע פאָלקס־שולען.

אַלע שולען זענען אויסגעהאַלטען געוואָרען אויפן חשבון פון דער מלוכה, אַזוי פון די שטאָט־פערוואַלטונגען.

חוץ פאָלקס־שולען האָבען יודען געהאַט 22 מיטעל־שולען מיט יודישער און העברעאישער אונ־טערריכטס־שפּראַך, די יודישע גימנאַזיע אין ריגע, וואָס אין איהר שפּיץ שטעהט אַ בונדיסט, איז אײַנע פון די בעסטע גימנאַזיעס אין ריגע, און אויך די דאָזיגע שולען זענען כמעט אויסגעהאַלטען געוואָ־רען פון דער מלוכה.

מען מוז דעריבער מורא האָבען, אַז עס קומען אַן כאַר יודען אין לעטלאַנד שווערע צײַטען, אפשר וועט אָפּגעהן אָהן פּאָגראָמען, דאָס הייסט, אָהן אָפענע גאַסען־פּאָגראָמען, אָבער עס קומען צײַטען פון אַן אונאויפהערליכען שטילען פּאָגראָם

אויף די קאנאלן פון ווענעדיג

דער צוזאמענטרעף פון „פיהרער" מיט מוסאליני'ן

געבעלס איז געווען אין ווארשא. ווי מען האט פערזיכערט פון אלע זייטען אין דער פרעסע האלב־פריוואט, ער זאל, אזוי הייסט עס, האבען אראפ־געקומען בלויז אויף צו בעקענען דאס פוילישע פובליקום מיט דער טיפקייט פון זיינע געדאנקען וועגען מהות פון נאציאנאלען סאציאליזם, איז דער זעלבער צייט וואס געבעלס אין ווארשא, איז גע־ווען אויף א הויכגעשטעלטען וויזיט אין דער ער־שטער אפגאט פון נאציאנאלען סאציאליזם — היט־לער געווען אין ווענעדיג.

דער וויזיט פון היטלערן, דער צוזאמענטרעף זיינער מיט מוסאליני'ן איז צוגעגרייט געווארען מצד די דייטשען. פון זינט היטלער איז געקומען צו דער מאכט, אונגעפעהר מיט א יאהר צוריק זאל מצד דייטשלאנד האבען געקומען א פאר־שלאג אין דער הינזיכט, דער פארשלאג, האט אבער נישט געפונען אין רוים דעם געהעריגען אפקלאנג. ערקלערט האט זיך דאס דער עיקר דערמיט, וואס די עסטרייכישע פראגע איז אלין מעהר פערשארפט געווארען. א געוויסע בעדייטונג האט דא זיכער געהאט דער פאקט, וואס מוסאליני וועל־כער האט געלייגט זעהר גרויס געוויכט אויפן „פאקט פון די פיר", האט נישט געוואלט עס זאל אין דעם פאקט עמיצער אנהויבען צו צווייפלען, אויב ער. היטלער, וועט זיך פערזענליך זעהען און רעדען מיט מוסאליני'ן.

אין מאמענט, ווען היטלער איז אראפגעקומען קיין ווענעדיג איז די עסטרייכישע פראגע געווארען פערשארפט אויפן העכסטען אופן. עס איז נישט פאריבערגעגאנגען קיין טאג אז אין עסטרייך זאל נישט עפעס פאסירען, עס זאלען נישט אויפגעריסען ווערען וועלכע עס איז באהנען, בריקען, אדגל. די טעראריסטישע קאמפאניע פון די נאציאנאל־סאַ־ציאליסטען אין עסטרייך האט נאך קיינמאל נישט גע־האט אנגענומען אזא שטארקע מאס ווי אין די לעצ־טע טעג. דערביי האט די וויענער רעגירונג געהאט פולשטענדיגע בעווייזען אז די צענטראלע, וועלכע פירעוועט מיט דעם טעראר אין עסטרייך, זיצט אין מינכען.

א זעהר וויכטיגע ראלע האבען געהאט די רע־זולטאטען פון דער זשענעווער סעסיע. די סעסיע האט אפגענארט די אלע, וועלכע האבען ערווארט, אז צווישען ענגלאנד און פראנקרייך זאל ווירקליך און ענטגילטיג קומען צו אן'ערנסטער ריינונג. די רעזאלוציע פון בארטו וועלכע איז סוף כל סוף אין זשענעווע אנגענומען געווארען, האט געשאפען דעם איינדרוק אז עס איז צוריקגעשטעלט גע־ווארען דער פראנט, וואס א דאנק איהם איז מיט אכט חדשים צוריק דייטשלאנד אוועקגעגאנגען פון זשענעווע, נאך א גרעסערע בעדייטונג האט געהאט די קאנסאלידירונג פון דער צוזאמענארבייט מיט רוס־לאנד. רוסלאנד האט ארויסגעוויזען, אז זי איז מיט דער פולער ערנסטקייט גרייט צו גיין איינאייגעם מיט די לענדער, וועלכע טרעטען ארויס געגען רע־וויזיאניסטישע פלענער. אויב ערגעץ־וואו האט מען אנגעהויבען צו רעדען וועגען עפעס קאמבינאציעס פון דער איטאליענישער פאליטיק איז א פשיטא שוין אין דייטשלאנד. דאס צוזאמענטרעפען זיך פון מוסאליני'ן מיט היטלערן האט געדארפט זיין אן'ענט־פער פון די ביידע, אזוי צו זאגען, איזאלירטע מלכות, אויף די פארשטייענדיגע וויזיטען פון בארטו אין בעלגראד, אין בוקארעשט און אין לאנדאן.

די בעגעגעניש אין ווענעדיג צווישען די ביידע פיהרערס, האט קודם כל געהאט א דעמאנסטראטי־ווע בעדייטונג. אבער בעתן צוזאמענטרעפען זיך האבען די פיהרער פון די נאצי־לענדער געפרובט ער־לעדיגען, איינציגע באהעכסטע און זעהר ערנסטע פראגען, קודם כל איז, יעדענפאלס אויף דער נא־הענטער צוקונפט, ערלעדיגט געווארען די פראגע, פון וועלכער עס האט זיך אין די לעצטע טעג גע־טראגען איבער אייראפע צומייסטענס רויך און טו־מעל. דאס איז די עסטרייכישע פראגע. די קריגערישע און זיגערישע נאצים האבען דא ארויסגעוויזען דעמזעלבען מעכטיגען קאפ און קאמפס־גרייטקייט, ווי אין אלע אנדערע פראגען אין וועלכע די לעצטע פאר דער צייט פון זייער רעגירען געווען אין איי־ראפע אנגאזשירט. זיי האבען דערוויל פון עסט־רייך רעדיגירט, זיי האבען געהאנדעלט ווי ביי א רייה אנדערע וויכטיגע פראגען. די צייט איז מיט אונז. אלעס וועלען מיר אליין און מיט דער צייט צוריקקריגען. אזוי האט זיך דער פיהרער פון ביידעם דייטשלאנד דערוויל אינגאנצען אין די אויגען פון מוסאליני'ן אפגעזאגט פון די פרעטענזיעס אויף עסט־רייך. היטלער האט אנערקענט אז די פראגע וועגען עסטרייך, וועלכע איז ביז אין לעצטען מאמענט בע־טראכט געווארען אין בערלין פאר דער ערשטראנ־גיגער, וואס מוז באלד ערלעדיגט ווערען אז אט די פראגע קאן מען אפלייגען (ווייל די איבערציינגונג פון די נאצים איז דאך ווען זיי קאנען נישט בע־ווייזען פארן פאלק דעם בלאף, מיט וועלכען מען פיהרט איהם ארום: די צייט ארבייט אויסשליסליך פארן דריטען רייך!) אין דער פראגע פון עראבערונג עסטרייך, האבען זיך די נאצים פאר מוסאליני'ן יע־דענפאלס דערוויל אינגאנצען צוריקגעצויגען.

בעתן בעזוך פון היטלערן אין ווענעדיג איז אויך בעריהרט געווארען די פראגע וועגען דייטש־לאנדס צוריקקומען אין פעלקערבונד. אין בערלין האט מען נישט אויפגעהערט צו איבערחזרן, אז נאר אין פאל, אויב די דייטשע פאדערונגען וועגען גליי־כער בעוואפנונג וועלען בעפרידיגט ווערען קאן זיין א רייד וועגען צוריקקעהרען זיך אין דעם בונד פון די פעלקער. אבער אין זשענעווע האבען די דייטשען ארויסגעוויזען אז אויך אין אט דער פראגע זענען זיי גיכער גרייט אויף פערשידענארטיגע הנחות. די מעשה מיט דער גוט־פריינדשאפט צווישען די סאוועטען און די פעלקער פון בונד שמעקט גאר נישט די נאצים, אויב די סאוועטען וועלען ווירק־ליך אריינטרעטען אין פעלקערבונד, דאן וועט די בע־דייטונג פון דעם דייטשען פלאץ אין פעלקערבונד זיין פיל קלענער, און אין די געשפרעכען מיט מו־סאליני'ן האט דער פיהרער זיך געלאזט איבער־צייגען פון דוטשע, אז ס'איז גלייכער מיטצוהאלטען דאס שפיל און גלייכצייטיג צוריק אריינטרעטען אין בונד, וואו איינציגען וועט וואהרשיינליך סאוויעט־רוסלאנד פערנעהמען דאס גרויסע־ווע ארט.

און וואס עס בעשטייען די נצחונות פון היט־לערן בעת דער צוזאמענקונפט און צוזאמענטרעפען זיך מיט מוסאליני'ן — וועגען דעם וועלען שוין וויסען צו דערציילען אין דייטשלאנד די הערען, וועל־כע האבען בעגלייט היטלערן אין זיין רייזע, פאר אלע איז קלאר, אז היטלער האט אין ווענעדיג נאכגעזונגען אלע נאטען וועלכע עס האט געשפילט מוסאליני, אז די דייטשען האבען פון דארט נישט מיטגעבראכט פאר זיך, קיין שום, אפילו נישט די מינדעסטע ממשות'דיגע דערגרייכונג. (צ).

קיינער וועט אונז דעריין נישט איבערציגען

א ניכטערנע פוילישע שטימע וועגען געבעלסעס ווערטער מכח די יודען

דער שרעקליכער מאורד איבערן אינערן־מי־ניסטער פיעראצקי האט פאר דער פוילישער עפענט־ליכקייט אפגערוקט אין הינטערגרונט דעם נאר וואס אפ־געהאלטענעם וויזיט פון דעם דייטשען פראפא־גאנדע־מיניסטער געבעלס. עס זענען געווען צוליב פערשטענדליכע טעמים זעהר ווייניג קאמענטארען אין דער פוילישער פרעסע מכוח זיין פארטראג אין ווארשא. אבער עטליכע זענען געווען און די דאזיגע קאמענטארען זענען געווען גאנץ ניכ־טערע. א טייל פון דער פרעסע האט זיך פערנו־מען מיט די פאר ווערטער, וועלכע דער דייטשער מיניסטער פאר פראפאגאנדע האט בעוויליגט צו ערטיילען זיינע צוהערער בנוגע די יודען אין דייטשלאנד. פאר אונז יודען זענען דאס בעקאנ־טע זאכען. אבער דאך וועט זיין וויכטיג און אינ־טערעסאנט צו ברענגען די שטים פון א בלאט, וואס געהערט אין דער ערשטער רייה צו די עלט־סטע און צו די ערנסטע פוילישע בלעטער. עס גייט וועגען דעם ערנסטען אלטען קראקאווער „טשאס", וועלכער האט וועגען דער רעדע פון געבעלס אין ווארשא געשריבען אזוי:

אין דער רעדע איז געווען איין שטעלע וועל־כע איז הכלל נישט אויפריכטיג און איז פאלש אויפגענומען. דאס איז די יודען־פראגע. געבעלס האט דא זיך פערטיידיגט און זעהר נישט גע־לונגען, אפילו נישט פאליטיש אין בעצוג צו זיין אייגענעם פאלק. מיר קאנען דאס דאזיגע פראבלעם זעהר גוט, און דערפאר וואונדערט אונז, אז אזא מעכטיג פאלק, ווי עס איז דאס דייטשע, וועלכעס ציילט זעקס און זעכציג מיליאן מענשען, האט א קנאפער פראצענט יודען געקאנט אנווארפען זייער ווילען. 75 פראצענט פון די פרייע בערופען זענען דאך פלומרשט געווען אין די הענד פון די יודען. די בענק און דער יודישער קרעדיט האבען דערפיהרט מיט זייער ליכווע די ווארשטאטען פון לאנדווירטשאפט און פון דער אינדוסטרי צו רואין. די מאראלישקייט פון א געזונט פאלק, וואס האט מורא געהאט בלויז פאר גאט, האבען די יודען דעמאראליזירט, די ליטעראטור, די פרעסע, דאס טעאטער, דעם קינא, דאס אלעס איז גע־ווען דורכגעדרונגען מיט יודישען גייסט, פערפוילט און גאנגרענעזירט, א וואונד, וואס האט געשריגען פון ליידענדען קערפער פון פאלק.

אט די ארגומענטאציע קאן אונז נישט איבער־צייגען. מיר זענען דאך אונגעפעהר דריי און דריי־סיג מיליאן און דער פראצענט פון די יודען איז ביי אונז בעדייטענד גרעסער. און ביי אונז ווע־לען דאך אפילו די סאמע פערביסענע אנטיסעמי־טען זיך נישט דערוועגען צו בעהויפטען, אז אונ־זער פרעסע, אונזער ליטעראטור און טעאטער זענען דורכגעדרונגען מיט יודישען גייסט. איינס פון די ביידע: אדער דאס זעקס און זעכציג מיל־יאניגע דייטשע פאלק איז געווען זעהר שוואך און האט זיך געלאזט ארויפווארפען דעם שעבד אויף אלע געביטען, אויף'ן גע־ביט פון דער פאליטיק, פון דער ווירטשאפט, פון געזעלשאפטליכען לעבען און פון דער קולטור, אדער געבעלס האט א טעות, ריכטיגער, ער זאגט נישט דעם אמת און בעמיהט זיך אויפצובלאזען די יו־דישע סכנה, כדי צו בערעכטיגען די געוואלד־טא־טען, וועלכע זענען בעגאנגען געווארען איבערן יו־דישען פאלק. אט דער טייל פון דער רעדע איז געווען דער שוואכסטער און אומגלויביגסטער.

און אפשר דערפאר האט געבעלס, ווען ער האט שפעטער ארומגערעדט די פראגען וועגען פריי־הייט פון קולטור, זיך מודה געווען, אז צומייסטענס טוט די נאציאנאל־סאציאליסטען ווי דער פאר־וואורף, אז זיי זענען בארבארען. אויב אבער מיר ווע־לען נעהמען אין בעטראכט די בעציהונג פון היט־לעריזם צו די פראגען וועגען גלויבען און וועגען דער קירכע, דאן ווייזט זיך אונז אויס, אז די קאטוילישע בישאפען, וועלכע רעדען אין דייטש־לאנד גאנץ אפען צום פאלק, זענען הייליג גערעכט.

אויף דער דריסט געווארפענער פראגע, צי איז מעגליך, אז אזא גרויס פאלק, וואס גייט בלינד נאך היטלערן, זאל זיין אונטער דער ווירקונג פון עפעס א מאסען־פסיכאז, מוז אונזער פאזיטיווער ענטפער זיין: די געשיכטע קען אזעל־כע פאלען.

מיט רעכט חזר'ט איבער געבעלס נאך מוסא־ליני'ן, אז די אידייען, וועלכע ער פערשפרייט, זענען נישט קיין עקספארט־סחורה, וואס בוגע אונז, איז נישט מיר זענען פון זיי ענטציקט, נישט זיי איבערציינגען אונז. מיר שמידען אויס אונזער צוקונפטיגען גורל אפשר פאמעליכער, ווייניגער עפעקטפול, אבער שוין פולקאם זיכער, און איבער־גאנצען אנדערש.

ווען די וועלט ווערט רעגירט פון פערברעכער,

לאמיר הערען, וואס עס זאגען און טון די שריפטשטעלער

דער צוועלפטער אינטערנאציאנאלער פען־קאנ־גרעס האט זיך געעפענט דעם 17־טען יוני אין עדינבורג.

נאך דעם דורכשניטליכען צייטונגס־לייענער איז דאס נישט קיין געוואלדיג שטיקעל נייעס. קיין גרויסע ישועות ונחמות האט ער נישט פון אזא קאנגרעס.

ווארים מיר לעבען אין צייט פון קאנגרעסען און קאנפערענצען, מיר האבען: סאציאליסטישע קאנפערענצען, פאשיסטישע קאנגרעסען, עקאנאמישע קאנפערענצען, ענטוואפנונגס — קאנפערענצען, בע־וואפנונגס־קאנפערענצען, און צענדליגער אנדערע קאנפערענצען און קאנפערענצעלעך.

היינט וואס שפילט ביי אונז פאר א ראלע א קאנגרעס פון שרייבער? וואס וועלען זיי טון דארט די שרייבער פון דער וועלט?

אז די אידעע פון פען־קלוב איז געבוירען געווא־רען ביי עטליכע ענגלענדער (דער עיקר ביי דער אלטער ענגלישער שריפטשטעלערין מאדאם דאוסאן־סקאט און דזשאן גאלסווארטי), איז עס געווען א גרויסארטיגע אידעע, וואס קאן זיין פיינער ווי אן אינטערנאציאנאלע פעראייניגונג פון שריפטשטעלער און דיכטער, פון אלע קולטור־שפראכען, איבער דער גאנצער וועלט? וואס קאן זיין נויטווענדיגער ווי אזא אינטערנאציאנאל פון גייסט?

ווארים דער זין פון דער פען־פעראייניגונג איז געווען א פערברידערונג צווישען אלע פעלקער און ראסען. (נישט אויסגעשלאסען די פערברידערונג צווישען די צוויי האטענטאטישע שבטים יודישיאנער און העברעיאנער).

איז טאקע דער ערשטער קאנגרעס פון די פען־קלובען וואס איז פארגעקומען אין די ערשטע נאך־מלחמה־יאהרען בעטראכט געווארען אלס א געשעה־עניש פון גרויס בעטייט, און מען האט אויף איהם געלייגט גרויסע האפענונגען.

ליידער איז דער פען־אינטערנאציאנאל געווא־רען א לאנגווייליגע אינסטיטוציע און די קאנגרעסען זענען פערוואנדעלט געווארען אין א יעהרליכען אויספלוג, א מין זומער־אורלויב, וואו די שריפט־שטעלער פון פערשידענע לענדער מאכען זיך יעדעם יאהר אין אן אנדערער הויפטשטאט פון איי־ראפע הערען אויס א פאר דרשות, גייען אויף באנ־קעטען און רעגירונגס־בעלער און נעהמען אן וואר־טעדיגע רעזאלוציעס, פערבראכט מיט געשוואלענע פראזען וועגען „מענשליכקייט", „פערשטענדיגונג", „הומאניטעט", און נאך אזעלכע וואוילקלינגענדיגע זאכען, פאר וועלכע א לאמער הונט שרעקט זיך שוין נישט.

און דאך, גלויבען מיר, האט עס געקאנט אנ־דערש זיין. דערפאר טאקע ווייל דער פען־אינטער־נאציאנאל פעראייניגט אין זיך די ערשטע שריפט־שטעלער און דיכטער פון אונזער צייט, האט ער געקאנט ווערען א וויכטיגער פאקטאר אין לעבען, ווארום מיר ווילען נאך אלץ נישט גלויבען אז די פען איז ענטגילטיג בעזיגט געווארען פון דעם שווערד און פון קאנאן.

וואס האט דער פען־קאנגרעס געטון פארן קאמף קעגען פאשיזם, קעגען אנטיסעמיטיזם, קעגען דער נייער קריגס־געפאהר?

צי האלטען נאך די פען־שריפטשטעלער אז די דאזיגע פראגען האבען נישט צו טון מיט ליטערא־טור און קונסט?

אויב די האלטען אזוי איז ווי און ווינד צו אזעלכע שריפטשטעלער און טאפעלט ווי און ווינד איז צו דער ליטעראטור וואס ווערט פון זיי געשאפען.

אויך אונז יודען גייט דער פען־קאנגרעס נישט ווייניגער אן ווי די אנדערע פעלקער. אפשר נאך מעהר ווייל וואו נאר א וועלט־קאטאסטראפע זענען מיר די ערשטע צו פאלען. די יודישע ליטעראטור, אלס אויסדרוק פון דער יודישער קולטור, איז פונקט ווי אלע אנדערע פערטראטען אויפן קאנגרעס. צום איצטיגען פען־צוזאמענפאהר זענען געפאהרען דער עהרען־פארזיצער פון יודישען פען־קלוב, שלום אש, און דער גלענצענדער יודישער שריפט־שטעלער און קריטיקער לעא קעניג. אש איז א פאפולערע פיגור אויף די פען־קאנגרעסען און לעא קעניג האט א היסטאריש פערדינסט, וואס ער איז געווען דער ערשטער יודישער שריפטשטעלער צו ליינען די דעקלאראציע פון'ם „לאנד יודיש", ווען די יודישע ליטעראטור האט בעקומען איהר וועלט־בירגער־רעכט אויפן קאנגרעס אין בריסעל מיט עטליכע יאהר צוריק.

צו שיקען איצט לעא קעניג'ן אלס דעלעגאט קיין עדינבורג, איז געווען דער בעסטער אויסוואהל וואס דער יודישער פען־צענטער אין ווארשע האט געקענט מאכען. ווארום קעניג איז נישט בלויז א שריפטשטעלער, נאר א מענש מיט אחריות פאר זיין שרייבערישער טעטיגקייט, ווי זעלטען אן אנדערער יודישער שרייבער, איז לעא קעניג פעראינטערעסירט אין די בלוטיגע פראבלעמען פון אונזער צייט.

דער איצטיגער פען־קאנגרעס אין שאטלאנד קומט פאר אין א צייט, ווען איבער אייראפע שוועבען די שווארצע פליגלען פון א פאשיסטישען קריג. וועט דער פען־אינטערנאציאנאל איצט אויפ־הויבען זיין שטים קעגען א נייעם בלוט־באד? מיר האפען אז ער וועט דאס טון, פונקט ווי מיר האפען אז דער קאנגרעס וועט לאזען הערען זיין ווארט וועגען בראונעם פעסט־לאנד, וועגען די טויזענטער וואס ווערען געמאטערט אין די קאנצענטראציע־לא־גערן און תפיסות נישט בלויז פון נאצי־לאנד אליין.

כאטש מיר נארען זיך נישט און מיר וויסען, אז שריפטשטעלער אליין קאנען נישט פיל אויפ־טון ווען זיי שטייען נישט פערבונדען מיט די מאסען — ווייסען מיר אויך, אז הינטער יעדען פון די שריפטשטעלער, וואס פערזאמלען זיך אין עדינבורג, אויף דעם קאנגרעס שטייט א געטרייע מחנה פון לעזער, פון דער קעמפענדיגער יוגענט, פון דער גרויסער ארבייטענדיגער וועלט, וואס צוזאמענגע־רעכענט מאכען זיי אויס מיליאנען, אפשר צענדלי־גער מיליאנען.

און וועגען די מיליאנען האנדעלט עס זיך. וועט אייראפע איצט אונטערגיין און בלוט גייט אויך מיט די ליטעראטור און די קונסט און אלע אנדע־רע אוצרות פון דער קולטור. און מיר ווארטען צו צוהערען צי די הויכע פראגען וועגען איבערזעצ־צונגס־רעכט, קאפי־רייט, טאנטיעמען, בערנער־קאנ־ווענץ און נאך אזעלכע וויכטיגע זאכען (וואס ווערען יעדעס יאהר בעהאנדעלט אויף די פען־קאנגרעסען) שטייען טאקע העכער פון דעם, וואס מיר האבען אויבען אנגעוויזען.

דער איינציגער היטער פון מענשליכען לעבען, פון אונזער גייסטיגען און מאטעריעלען האב און גוטס, איז דער דענקער, דער דיכטער, דער שריפט־שטעלער, לאמיר איהם אנגעטרויען די וועלט! זינט דריי טויזענט יאהר ווערט די וועלט רעגירט אין ערגסטען פאל פון פערברעכער, אין בעסטען פאל פון שוטים. די געשיכטע פון אלעקסאנדער דעם „גרויסען", צעזאר, נאפאלעאן, ביז מוסאליני, הארטי און היטלער — איז איין קייט פון וואהנזי־ניגע פערברעכען.

טאמער דאך, אפשר טויג דער ארימער גייסט, דער בירגער אינטעלעקט טאקע צו עפעס. לאמיר געבען דעם גייסט א שאנס! (י. ה.).

אומגעזונדע באדען־שפעקולאציע אין ארץ־ישראל

ירושלים, (יט"א). אויף דעם יסוד פון די אפיציעלע ציפערן פון לאנד־דעפארטאמענט פון דער א"י־רעגירונג ווערט איצט אויסגעארבייט פארן פעלקער־בונד א בעריכט וואס וועט אויך געבען א בילד פון דער אומגעזונדער און אלגעמיין־קריטיקירטער באדען־ספעקולאציע, וואס ווערט געפיהרט אין ארץ ישראל.

לויט דעם דאזיגען בעריכט האבען יודען אין משך פון לעצטען יאהר ערווארבען הונדערט טויזענד דונאם לאנד, פון דער דאזיגער צאהל איז אבער 63 טויזענד דונאם געקויפט געווארען פון יודען ביי יודען. ד.ה. אז יודען האבען צווישען זיך געהאנדעלט מיט לאנד און עס פערקויפט פון האנד צו האנד, און בלויז 37 טויזענד דונאם האבען יודען געקויפט פון אראבער.

לאדז 22 יוני 1934 — ניי׳ער פאלקסבלאט — לאדז 22 יוני 1934

דער כוח פון גלות

שטודיען אין יודישער פסיכאלאגיע

פון לעא קעניג

עס קאן זיין, דאס ווען די ערשטע קריסטען וואלטען געבליבען אין פאלעסטינא און וואלטען בישט אוועק אין גלות אריין, און וואלטען זיך נישט צושפרייט איבער אלע ווינקעלעך פון דער רוימישער אימפעריע, וואלטען זיי אונטערגעגאנגען ווי איבעריגע אנדערע סעקטעס אין פאלעסטינא און מיר וואלטעך אפשר אציגד קיין קריסטליכע וועלט נישט געהאט. דער כוח פון גלות!

אפשר מעהר ווי די בייע אמונה, וועלכע האט דאן אזוי אפעלירט צו די אונטערדריקטע מאסען און שקלאפען פון דער געצעבדיבערישער רוימישער אימפעריע, האט די ערשטע קריסטען אויפגעהאלטען זייער גלות, זייער צושפרייטונג. און הויפט־זעכליך: די עקאנאמיש איינגנארטיגע קהלות, וואס די האבען איבעראל אין זייער גלות געגרינדעט. וואוהין א פראזעליט איז פעיפאהרען, האט ער דארט געפינען אנ׳אייגענע קירכע און אנ׳אייגענע קהלה, וועלכע האט געהאלטען פאר איהר חוב דעם ביים „ברודער" פון דער פרעמד פריהער העלפען דורך צדקה, און דערנאך מיט איבען פון זייערע פרנסות.

דאס הויפטזעכליך האט אפגעהאלטען די ערשטע וואנדערענדיגע קריסטען — א סך פון זיי יודען פון פאלעסטינא — פון אונטערגאנג, פון אויסמישען זיך עקאנאמיש און ממילא גייסטיג מיט די געצענדינערישע עמי הארץ.

וועד פון וועמען האט זיך געלערנט די הלכות גלות, די ערשטע גלות־יודען פון די ערשטע קריסטען ,צי פערקעהרט?

מיר דוכט ,אז די יודישע און אלגעמיינע היס־טאריקער געבען נישט קיין גענויען ענטפער אויף דער פראגע.

ס׳איז וואהרשיינליך, אז ביידע — די ערשטע קריסטען און די ערשטע גלות־יודען — האבען עס געלערנט גלייכצייטיג און איינער פון צווייטען.

אין דעם ערשטען יאהרהונדערט נאך׳ן חורבן בית שני, איז מסתמא קיין גרויסער אונטערשיד נישט געווען צווישען די ערשטע נוצרים און די יודען, בעזונדער ווען זיי האבען זיך געטראפען אויסער די גרעניצען פון זייער פאטערלאנד.

אין דער היים האבען זיי זיך געקעמפט צוליב פאליטישע און אידעאישע טעמים פיינד האבען, רייסען און בייסען זיך, אבער אין דער פרעמד, אין גלות, האבען זיי — די יודישע נוצרים און זייערע נאציאנאלע געגנער — זיך אפשר געפיהט איינער מיט׳ן צווייטען און איינער דעם צווייטען געהאלפען.

סוף כל סוף האט זיי פעראייניגט איין „היימ־ווע", איין שפראך אפשר, און די געמיינזאמע שנאה און פרעמדשאפט צו דעם פאגאנישען גלות, צו דעם שטאלצען, איבערראשטען און איבערראפינירטען רוי־מער.

ווער שמועסט, אז די קריסטליכע קירכע איז אין איהר 1־טען יאהרהונדערט נאך געווען שטארק „יודיש" און האט נאך אפגעהיט א סך דינים פון תורת משה, עס איז דעריבער גרייליך מעגליך, אז די ערשטע קריסטען און די ערשטע גלות־יודען האבען, נישט אויסנוצענדיג עס, צוזאמען געבויט אט די עקאנאמישע און נאציאנאלע גלות־צעלען, וועלכע האבען זיי אין דער פערשפרייטונג און דורך דער פערשפרייטונג אפגעהיט פון אונטערגאנג פון דעם, וואס מיר רופען אסימילאציע.

מיר קענען עס לייכט בעגרייפען, צוליב ביטערע פאליטישע געגנער טרעפען זיך אין דער פרעמד, אין גלות: אין דער היים האבען זיי זיך פיינט געהאט תכלית שנאה, אבער אין דער פרעמד — בעזונדער די ערשטע צייט, איידער זיי ארדנען זיך איין אין דער נייער סביבה — דערפרעהען זיי זיך איינער מיט׳ן צווייטען, און העלפען זיך אפילו אויס.

אבער אויב עס קען זיין א פראגע, צי די ערשטע קריסטען, אדער די ערשטע גלות־יודען זענען געווען די הויפט ארכיטעקטען פון די איינציגארטיגע סאציאל־עקאנאמישע קהלות אין גלות (און ס׳קאן זיין, אז די ערשטע נוצרים זענען געווען די בעסערע ארגאניזירער צוליב זייער „פאליטיש־דערצויגענע" רוימישע גרים) לעגט זיך אבער אויפן שכל, אז די אידעע פון מיסיאניזם, וועלכע האט געשפילט אזא געוואלדיגע ראלע אין אונזער גאנצער גלות־געשיכטע איז דער איינפלוס פונם קריסטענטום. די יודישע רעליגיע איז זיי תוך גענומען א נאציאנאלע, נישט קיין מיסיאנערישע רעליגיע; נאך גרים האבען זיך יודען קיינמאל נישט געיאגט.

די ערשטע קריסטען האבען זיך געלאזט אין דער וועלט אריין מיט א מיסיע — צו פערשפרייטען די „בייע בשורה"; די ערשטע יודען האבען זיך געלאזט אין גלות אריין נאך די נאציאנאלע חורבנות, ווען אין פאלעסטינא איז זיי געווארען ענג איב׳ם געצענדינערישען גלות האבען זיי זיך ווי עס איז צוזאמען געטראפען; מאנאטעאיזם פון איין זייט און שנאה צו געצענדינעריי פון דער אנדערער; דער גייסט פון נבואה האט אויף ביידע קא־טעגאריעס „עמיגראנטען" נאך געהערשט פון דער היים, אין גלות לייכט דער יוד זאל זיך אנשטער־קען פונ׳ם נוצרי מיט דער מיסיאניסטישער אידעע, מיט דער אידעע וועגען א ספעציעלער שליחות צווישען די פעלקער, וועלכע איז לכתחילה גאר געווען פרעמד דעם נאציאנאל געשטימטען יודען. דעם נארמאלען, נישט קריסטליך־געשטימטען יודען, — דער ערשטער גרויסער זיג פון דער אסימילא־ציע: א פרעמדע סעקטאנטישע אידעע, וועלכער ס׳איז בעשערט געווארען צו ווערען די שטארקסטע יודישע אידעאלאגיע איב׳ם לאנגען גלות; די אידעע וועגען א מיסטעריעזער און גרויסער יודישער שליחות צווישען די פעלקער.

און מערקווירדיג איז זעהר כאראקטעריסטיש איז: דאס איב׳ם גאנצען לויף פונ׳ם יודישען גלות זענען דווקא אונזערע אזוי גערופענע אסימילאטא־רען — און נישט אזוי אונזערע נאציאנאליסטען — די מאמינים און פרעדיגער פון א יודישער מיסיאן.

זייערע אורעלטערען האבען די אידעע אפ־שר איבערגענומען פון די ערשטע קריסטען, און די אייביקלעך געהען פון איין גלות צום צווייטען און גלויבען נאך אלץ אין דער שליחות.

———

אבער די אטמאספערע פון גלות, אין סיי ווי זעהר גינסטיג פאר פערשידענע משיח׳יסטישע און אתה־בחרתנו קאמפלעקסען.

זיהו פון נארמאלע פעלקער האלטען נישט אין איין זוכען דעם זין פון זייער עקזיסטענץ; זיי עקזיסטירען, זיי לעבען און גענוג.

אתה בחרתנו, משיח׳יסטישע אידעען ענטוויק־לען זיך בעזונדער שטארק (אלע הייליגע נאציא־נען ליידען אפיסעל אויף דער קראנקהייט), ביי קראנקע צובראכענע פעלקער פון איין זייט, און ביי גרויסע און רייכע פעלקער, ווען זיי הויבען אן געהן בארג ארויף.

אבער בעזונדער שטארק ביי פעלקער אין גלות, אדער ביי פעלקער נאך גרויסע מפלות, (ווי משיח׳איסטיש זענען געווארען די פאליאקען, ווען זיי האבען פערלוירען זייער נאציאנאלע זעלבסט־שטענדיגקייט! ווי קרענקליך שטאלץ זענען געווא־רען די נאציאנאלע דייטשען נאך דער מלחמה!) א פאלק ווידער אין א פערמאנענטען נאציאנאלען גלות מוז אוודאי זיין א גייסטיגער באדען פאר פערשידענע משיח׳איסטישע און אויסדערוועלטקייט אידעען. ווען מען פערלירט אנ׳ערדישען ירושלים מוז מען זיך טרייסטען מיט א ירושלים של מעלה.

קיין פאלק האט אזוי פיל נישט געקלערט וועגען דעם זין פון זייער געשיכטע, ווי דאס יודישע פאלק, און צי מען ערקלערט זיך צו א זין, צו א תכלית, צי ביין, איז אבער דאס איבערקלערען שטארקער, ווייזט אויס, ווי די שטארקסטע טעריטאריע איבעריגע קלערען, באקלערען און אין לאזט דעם „איבעריגען חקרן" נישט אונטערגעהן.

מען קען, ווייזט אויס, פסיכיש זיין מעהר צוגעבונדען צו א לאנד וואס מען האט נישט, ווי צו א ממשות׳דיגער רעאלער מלוכה, וועלכע האט פערשידענע ווערטען און חסרונות פאר איהרע פערשידענע קלאסען בירגער.

און אויך אט דער פסיכאלאגישער מאמענט לאזט דעם יודישען עמיגראנט זיך נישט אזוי לייכט אסימילירען, ווי עס איז אפשר דער פאל מיט יעדען אנדערען נישט יודישען טעריטאריאלען עמיגראנט.

דער ענגלענדער, פראנצויז, פאלאק א. א. ווען זיי עמיגרירען ערגעץ, טוען זיי עס ווי פריוואטע יחידים, וואס מוזען פאר זיך און זייערע קינדער אויף אזויעם באדען מאכען א לעבען.

קיין נאציאנאלע שמערצען פיהרט ער מיט זיך נישט ארום; טאקע ווייל ער ווייסט און פיהלט, אז ער האט זיין אייגען לאנד דערקוטשעט עס איהם נישט; נאר אין דער צייט פון א מלחמה קריגט ער א נאציאנאלע פראבלעמע און נאציאנא־לע וועהען. אין נארמאלע צייטען געדענקט ער אויך דעם הונגער און די נויט וואס ער האט געהאט אויסצושטעהן אין „זיין" לאנד.

דער יוד אין גלות אבער ווייסט און געדענקט שטענדיג, אז ער האט קיין לאנד נישט און דאס בעוואוסטזיין איז, ווייזט אויס, א שטארקערער, צובונד ווי א לאנד גופא, א מענש געדענקט גאט יעדע שעה פון זיין לעבען, אז ער האט געזונטע הענד און פיס, דער בעל מום געדענקט עס זעהר גוט. דאס בעוואוסטזיין, אז מען איז אין גלות, בינדט אונז צום פאלק אין לאזט נישט אונז אונטער געהן, שטארקער אפשר ווי אנ׳אייגען לאנד וואלט עס געטוהן. און אט דער בעוואוסטזיין האט אונז געהאלפען שאפען און אויפהאלטען אין גלות ביז צום הייטיגען טאג אט די פרימיטיווע און עקא־נאמיש־אייגענארטיגע קהלות, אט די במקום „טע־ריטאריעלען" צוליב, וועלכע דער יוד איז ערגעץ נישט אין דער היים, און ערגעץ נישט אין דער פרעמד.

———

דער גייסטיגער וועג פון יודישען פאלק

פון פראפ. מרדכי מ. קאפלאן

אין דער פערגאנגענהייט האט די יודישע רעליגיע שטענדיג בעגעגענט אנ׳אנגריף מיט אנ׳אנגריף. די יודישע רעליגיע האט אויך שטענדיג געשעפט פרישע כוחות פון דעם קאמף, וואס איהר איז אויסגעקומען אנצופיהרען און נאך יעדען בייעם קאמף פלעגט די יודישע רעליגיע ארויסקומען בעריכערט מיט בייעם כח און בייע גייסטיגע ווערטען.

דעם ערשטע קאמף אויף וועלכען דאס יודענטום האט זיך אנגעשטויסען איז געווען געגען דער גריכישער קולטור געגען העלעניזם. דער קאמף איז אויפגענומען געווארען אויף צוויי פראנטען, — אין פאלעסטינא און אלעקסאנדריע. עס קאן נישט זיין קיין צווייפעל, אז דער אוניווערסאליזם, ד. ה. דער וועלט־באגעהם פון דער יודישער רעליגיע, וואס זעהט זיך שוין ביי די נביאים און איז גע־ווארען כאראקטעריסטיש פאר דעם יודענטום, איז געקומען צו א פיל שטארקערן אויסדרוק אין פער־לויף פון דעם קאמף מיט׳ן העלעניזם. דאס זעהט מען קלאר אין די ליטעראריש און פילאזאפישע שאפונגען פון די יודען איז אלעקסאנדריע, וואס האבען געזוכט צו ווירקען אויף דער וועלט דורכ׳ן געשריבענע ווארט, אז מען זאל אויפגעבען געצ־ענדינעריי.

מיט דעם אנהויב פון צעהנטען יאהרהונדערט האט דאס יודענטום בעגעגענט דעם אנגריף פון דער גריכישער פילאזאפיע אנגעקליידט אין אראבי־שער קולטור. דאס האט געפיהרט צום דערשיינען פון א גאנצער רייה יודישע פילאזאפען וועמענס ווערק זענען געווען דער עלעמענט פון ראציאנאליזם און שכל׳דיגער אויפפאסונג, מיט וועלכער דאס יודענטום איז בעריכערט געווארען. מען האט זיך בענוצט מיט די דאזיגע ווערק אין מאדערנע צייטען, יעדעס מאל, ווען די וויסענשאפט איז ארויס־געטראטען אין קאמף געגען דער טראדיציאנעלער יודישער רעליגיע. די ארגומענטען פון די יודישע ראציאנאליסטען פון מיטעלאלטער זענען ארויס־געבראכט געווארען גאנץ אפט אינ׳ם 19. יאהר־הונדערט פון די יודען, וואס האבען געפיהלט דעם דרוק פון די מאדערנע וויסענשאפטליכע געדאנ־קען און וואס האבען געוואלט זיין איבערציוגט אין דער פעלזען־פעסטקייט פון דער יודישער רע־ליגיע.

דער איינציגער וועג, ווי אזוי מען קאן פער־שטעהן היינטיג די יודישע רעליגיע, איז אפצו־שעצן דעם איבדרוק, אז די יודישע רעליגיע איז א מין שטעהענדיג וואסער, וואס ריהרט זיך נישט פון ארט, און אז דאס יודענטום איז צוגעשמידט צו איין בעשטימטער פארם ווי זי איז אונז איבער־געגעבען געווארען. עס איז אמת, אז אין דער פארם, ווי מיר האבען איבערגענומען די יודישע רעליגיע, איז זי געווען א „יעגעוועלטיגע". דארף מען אבער אויך געדענקען, אז אט די אידעע, וואס האט געלעבט ביי יודען פאר די לעצטע צוויי טויזענט יאהר, איז נישט דאס ערשטע און אויך נישט דאס לעצטע ווארט פון דער יודישער רע־ליגיע. עס איז בלויז באר איין פאזע פון יודענ־טום, א פאזע, וואס האלט ביים געענדערט ווערען דורך די היסטארישע ענטוויקלונגען, וואס האבען שטענדיג געווירקט און ווירקען אויך היינט אויפ׳ן יודענטום.

עס איז אמת, אז אין א געוויסען פעריאד אין אונזער געשיכטע איז רעליגיע געווען ביי יודען א מין אפיום. איז דאס אבער געווען אין א צייט, ווען דאס יודישע פאלק האט שרעקליך געליטען פון אלערליי רדיפות. דעמאלט האט רע־ליגיע געמוזט דינען אלס אפיום, וואס זאל איבער־שטילען די טיפע ליידען און וועהטאגען, וואס יו־דען האבען איבערגעטראגען. עס זענען פערהאנען צייטען, ווען מען מוז געברויכען א פערטויבענדען מיטעל, ווען מ׳האט פאר זיך נישט קיין ראדיקאלע רפואה. איצט אבער, מוז די יודישע רעליגיע די־נען אלס אויפוועקונגס־מיטעל, וואס זאל אריינגע־בען ענערגיע אין דעם קערפער פון יודישען לעבען.

דאס יודענטום און די ענטוויקלונג פון דער יודישער רעליגיע מוז בעטראכט ווערען אין ליכט פון מאדערנער ביבלישער געשיכטע און היסטא־רישען רעאליזם. אין אט דעם ליכט זעהען מיר ווי יודען זענען אנגעקומען אין לאנד כנען אלס א פעדעראציע פון שבטים, וואס האבען געהאט געשלאסען א בונד מיט „גאט", די גאטהייט פון סיני, אזוי גיך ווי זיי זענען אריין אין כנען האט זיך באלד אנגעהויבען דער שטרייט צווישען די וואס האבען אנגענומען די ציווילזאציע און גאטס־דינסט פון כנען און די, וואס זענען פערבליבען ביי דעם איינפאכען לעבענס־שטייגער און ביי דער רעליגיע פון א וואנדערענדער לעבען. און עס איז שוין געווען אזוי, אז די רייכע און הערשענדע קלאסען, די, וואס האבען געוואוינט אין די שטעט און זיך אפגעגעבען מיט מסחר האבען אנגענומען די זיטען און די געצענדינעריי פון כנען, די ארימע עלעמענטען אבער, די פאסטוכער, זיי זענען גע־בליבען געטריי צום איינציגען גאט־קולט און צו די גע־זעלשאפטליכע געזעצען (משפטים) וואס זאלען הא־בען געשטאמט פון איהם. און אזוי ווי דער ארי־מער קלאס האט געליטען פון די רייכע און הער־שענדע וואס האבען זיי בעלאדען מיט שטייערען, מיט שווערער ארבייט, זענען אויסגעשטאנען אזעל־כע, וואס האבען אויפגעהויבען א פראטעסט.

דער נביא איז געווען דער, וואס האט אויפ־געהויבען דעם פראטעסט און ביים נביא איז שטע־ד׳יג געגאנגען דער קאמף געגען אומגערעכטיגקייט און אונטערדריקונג האנד־אין־האנד מיט פראטעסט געגען אומגעטריישאפט צו „גאט" און איבער־טרעטען די פארשריפטען און די געבאטען פון זיין משפט. משפט — דאס איז געווען גאטס סיסטעם פון געזעץ, וואס האט געזוכט צו בעווארענען, אז די ערד זאל נישט קאנצענטרירט ווערען אין די הענד פון די רייכע און אריסטאקראטען, און אז מען זאל נישט עקספלואטירען דעם, וואס דינגט א שטיקעל ערד, און דעם ארבייטער, און אז מען זאל נישט אוועקנעהמען קיין ערד צוליב א נישט־בעצאהלטען שטייער.

עס איז גענוג צו לייענען די ווארנונג פון שמואל הנביא וועגען דעם, און דעם שארפען פרא־טעסט מיט וועלכען אליהו הנביא איז ארויסגעקומען געגען מלך אחאב, אדער די פייערדיגע רייד פון מיכה און ישעיהו און עמוס. די נביאים וואס האבען געקעמפט געגען עקספלואטאציע און אונ־טערדריקונג און אויסבייטונג, זיי האבען פאראויס־געזאגט דעם אונטערגאנג פון א שטאט, וואס האלט זיך אויף סאציאלע איבלען. זיי האבען אויך גע־רעדט וועגען דעם אנקום פון א בייער, גערעכטער סאציאלער ארדנונג, וואס די „שארית הפליטה" וועלען אויפשטעלען, זיי האבען געשטראפט און געווארענט די, וואס זענען געווען בלינד צו זעהן, זייער לעהרע האט עבדליך געשלאגען ווארצלען, עס האט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט א יודישע רעליגיע וואס איהר הויפט־באזיס און לייט־מאָ־טיווי זענען געווען משפט.

די קאטאסטראפע וואס די נביאים האבען פאר־אויסגעזאגט איז געקומען, עס איז אבער נישט אויס־געוואקסען די בייע גערעכטע ארדנונג, פון וועל־כער זיי האבען גערעדט. און אזוי ווי די נביאים האבען דאך נישט געקאנט מאכען קיין טעות, איז געבוירען געווארען דער געדאנק, אז די בייע וועלט ארדנונג וועט ערשט קומען נאך א וועלט־קאטאס־טראפע. עס איז אויך אויסגעוואקסען דער געדאנק פון „באחרית הימים". מען זעהט אנדייטונגען דער־געגען דעם אין די אפאקאליפסען און אין די אנדערע ספרים חצונים און שפעטער אין דער ראל, וואס דאס קריסטענטום האט געשפילט.

שפעטער, ווען אפילו דער חורבן פון בית־שני און די איבערקעהרענישען אין דער רוימי־שער אימפעריע האבען נישט געפיהרט צו דער פערווירקליכונג פון די נביאות וועגען א בעסערער וועלט, איז געקומען דער בעגריף פון א „יענער וועלט", וואו גאט וועט בעלויגען יעדען גערעכ־טען און בעשטראפען די אומגערעכטע. דאס האט געפיהרט צו א רעזיגנאציע צו א שלום־מאכען מיט דער ארדנונג, ווי זי איז געווען.

עס איז אבער געקומען א צייט פון אויפקלע־רונג, — אומגעפעהר אין דער צווייטער העלפט פון 18. יאהרהונדערט, — ווען דער מענש האט אייבגעזעהען, אז זיין ראל אויף דער וועלט איז נישט קיין פאסיווע, אז דער מענש איז א שותף למעשי בראשית. און עס האבען זיך אנגעהויבען די פאליטישע רעוואלוציעס, וואס האבען געבראכט דעם סוף פון פעאדאליזם און דעם אויפקום פון מענשליכער פרייהייט.

מוז די יודישע רעליגיע צוריק דורכגעדרונגען ווערען מיט דעם גייסט פון די נביאים און מיט דער אויפפאסונג פון די נביאים וועגען דער וועלט און וועגען דער ראל, וואס דער מענש דארף שפי־לען דער וועלט.

———

די שוהל אין ווארמס

די עקזיסטענץ פון אט דער שוהל, וואס האט שוין א געשיכטע פון 900 יאהר, איז א סימן פון דער אייביגקייט פון יודענטום. פיל וואסערן זענען שוין איבערגעלאפען זינט די דאזיגע שוהל איז געבויט געווארען; ענדערונגען זענען פארגעקומען זינט יענער צייט אין דער גאנצער וועלט און אין דייטשלאנד גופא; פיל מלוכות זענען אונטערגעגאנגען און סיסטעמען האבען זיך געביטען, אבער די אלטע שוהל שטעהט נאך אלס א סימבאל פון דעם אייביגען אמת: עם ישראל חי!

צו אונזער גרויסען בעדויערן איז דער דאזיגער יודישער יום־טוב צושטערט דורך דער לאגע, וואס הערשט איצט פאר יודען אין דייטשלאנד. די אונטערדריקונג און פערפאלגונג פון די יודען אונטער דעם היטלעריזם, מאכט אוממעגליך, אז דער יום־טוב זאל געפייערט ווערען מיט דעם גאנצען פראכט און בעגייסטערונג. וואס ער וואלט געקענט ארויסרופען, ווען עס וואלט געווען אן אנדערער לאגע אין דייטשלאנד, וואלט ווארמס היינט געווען בעהאנגען מיט פאהנען, און יודען פון גאנץ דייטשלאנד און זאגאר פון דער גאנצער וועלט וואלטען אהין געקומען צו זעהן די אלטע היסטארישע מאנומענטאלע געביידע, און זיך פרייען מיט די יודען פון ווארמס וועגען דעם זכות, וואס זיי האבען צו בעזיצען אזא היסטארישען אוצר. ליידער אבער קען איצט נישט זיין קיין רייד פון אזא מאניפעסטאציע. עס קען קיין רייד נישט זיין פון א צוזאמענפאהר פון יודען פון דייטשלאנד און פון א צוזאמענפאהר פון יודען אין דער וועלט אוודאי און אוודאי נישט. מען דארף זיך איצט בעגנוגענען בלויז צו דערמאהנען דעם היסטארישען פאקט, אבער נישט איהם צו פייערן מיט דעם געהעריגען פראכט און גלאנץ.

* * *

דערצעהלט אונז די געשיכטע פון ווארמס, אז יודען האבען זיך דארט געפונען גלייך נאך דער צושטערונג פון בית שני, פון דער יודישער זעלבסטשטענדיגקייט אין ארץ־ישראל. עס זענען דא ערקלערונגען, אז די יודען זענען אהינגעקומען צוזאמען מיט די לעגיאנען פון די רוימער, וועלכע האבען איינמארשירט אין גערמאניא, אין דייטשלאנד. זיי זענען וואהרשיינליך אהין געבראכט געווארען פון די רוימער, כדי זיי זאלען דינען אלס פערמיטלער און פערזארגער פון פראוויאנט. די רוימער האבען פערשטאנען, ווי זיך צו בענוצען מיט יודישע פעהיגקייטען, ווי דאס פערשטעהען אויך אנדערע פעלקער. עס איז אויך דא אן ערקלערונג, אז די ערשטע יודען אין ווארמס, און דאס מיינט אויך אין דייטשלאנד, זענען סאקע דארט געבוירען געווארען. די ערקלערונג איז מערקווירדיג, זי לויטעט: „די ערשטע יודען אין דעם רהיינער געגענד זענען געווען די שפראצלינגע פון

צו דער 900־יעהריגער פייערונג

פון מארדים מייער

די לעגיאנען פון גערמאניא, וועלכע האבען זיך בעטייליגט אין דער צושטערונג פון דעם יודישען בית המקדש. די וואנגיאנער (ווי עס האבען געהייסען די מענשען פון וועלכע די לעגיאנען זענען געווען צוזאמענגעשטעלט) האבען זיך אויסגעקליבען די שעהנסטע פרויען פון דער גרויסער מאסע יודישע געפאנגענע, זיי האבען די דאזיגע יודישע פרויען געבראכט מיט זיך אין זייערע קווארטירען ביי די ברעגעס פון רהיין און מאין. די קינדער, וועלכע זענען געבוירען געווארען פון דעם געמיש פון יודישען און גערמאנישען בלוט, זענען פון זייערע יודישע מוטערס ערצויגען געווארען אין דעם יודישען גלויבען, ווייל זייערע פאטערס האבען זיך מיט די קינדער ווייניג וואס בעשעפטיגט. אט אזוי זענען די קינדער אויפגעוואקסען געווארען אלס יודען און זיי זענען געווען די גרינדער פון די יודישע געמיינדעס אין די געגענדען פון ווארמס און מאינץ.

איך גיב איבער די געשיכטע מעהר אלס קוריאז, ווי אלס פאקט. אבער אין יעדען פאל איז זי א בעשטעטיגונג, אז יודען האבען זיך שוין געפונען אין ווארמס אמאהר אין געגענד פון ווארמס און גלייכצייטיג אין דייטשלאנד. מיט לעך צוויי טויזענד יאהר צוריק. אט דער פאקט אליין זאגט שוין זעהר פיל, און גיט די יודען די פאלקאמסטע בערעכטיגונג צו פערדאמען אויף דאס שארפסטע, יעדען אנגריף אויף זייערע רעכטע אין דייטשלאנד.

* * *

פון דער געשיכטע פון ווארמס אין אלגעמיין, איז כדאי איבערצוגעבען די פאלגענדע פאקטען: ווארמס איז איינע פון די עלטסטע שטעט אין דייטשלאנד. זי געפינט זיך אין דער פראווינץ העססע, ביי דעם רהיין, איהר בעפעלקערונג איז לערך 50 טויזענד נפשות. זי האט געמוזט שפילען א ראלע נאך אין די אלטע צייטען, בעת די רוימער האבען פערנומען גערמאנישע געגענדען און איבער זיי געהערשט. א בעזונדערס וויכטיגע ראלע האט זי געשפילט אין דער צייט פון דער רעפארמאציע, ווען לוטהער האט אנגעפיהרט זיין גרויסען קאמף געגען דער דעמאלטיגער אליינהערשענדער קאטוילישע קירכע. עס איז געווען אין ווארמס, וואו לוטהער האט אין 1521 פערטיידיגט זיינע לעהרען פאר דעם קייזער, קארל

דער פינפטער, אויף א ספעציעלער פערזאמלונג פון קירכען פארשטעהער, וואס איז דארט פערופען געווארען. אין ווארמס געפינט זיך טאקע איינער פון די גרעסטע מאנומענטען, וואס זענען נאך לוטהערן געשאפען געווארען.

ווי שוין פריהער ערקלערט, האבען יודען זיך געפונען אין ווארמס שוין פון גאר אלטער צייט. זיי האבען דארט ענטוויקעלט, ווי ס'איז דער שטייגער פון יודען, זייער קולטורעלען און רעליגיעזען לעבען, און ווארמס איז געווארען א צענטער פון יודישער געלעהרטזאמקייט. זי האט געהאט איהרע ישיבות, פונקט ווי מאינץ, און איהרע רבנים זענען געווען בעריהמט אויף דער וועלט מיט זייער חכמה. אין ווארמס האט אויך געלערנט דער גרויסער יודישער דענקער הרב ר' שלמה יצחקי, וועלכער איז אונשטערבליך, אונטער דעם נאמען רש"י. דערפון אליין קען מען זיך פארשטעלען, וואס פאר א צענטער פון יודישער געלערנטזאמקייט ווארמס איז געווען.

אט אין דעם צענטער פון יודישער געלערנטזאמקייט האט א רייך יודיש פאר־פאלק, וואס האט קיין קינדער נישט געהאט, יעקב בן דוד און זיין פרוי רחל, אויפגעבויט אין 1034 א שוהל אין דעם ביזאנטישען סטיל, מיט זיילען און קופאלען. די שוהל איז צו יענער צייט בעטראכט געווארען אלס א וואונדערבארע קינסטלערישע ארכיטעקטאראלע ארבייט. און אט דאס איז די שוהל, וועלכע שטעהט נאך גאנץ און פייערט היינט 900 יאהר זינט דעם טאג, ווען זי איז פערענדיגט געווארען. מען בעהויפטעט אויך, אז די שוהל איז געבויט געווארען אויף א פלאץ, אויף וועלכען ס'איז פריהער אויך געשטאנען א שוהל, וועלכע איז נאך געבויט געווארען נישט פיל שפעטער נאך דעם חורבן בית שני, ווען עס האבען זיך צוערשט בעזעצט יודען אין ווארמס.

* * *

וואונדערבאר איז די אלטע שוהל פון ווארמס צוליב דער עקזיסטענץ פון דער געביידע גופא, אבער נאך וואונדערבארער איז זי דורך די לעגענדעס, וואס זענען ארום איהר געוועבט געווארען, און אויך דורך די בלוטיגע יודישע געשיכטע, וואס זענען ארום איהר אין בלוט און טרעהרען אין יודישען מארטירערטום און העלדענמוט געשריבען געווארען.

איינע פון די רירענדסטע און אויך וואונדערבארסטע לעגענדעס, וואס ווערען דערצעהלט וועגען דער שוהל פון ווארמס, איז פאלגענדער: אין דער שוהל ברענט שטענדיג א לאמפ מיט צוויי פלאמען. און אט וועגען דעם דאפעלטען נר תמיד ווערט דערצעהלט: אין די טרויעריגע טעג, ווען יודען זענען געבריהט און געמאטערט געווארען אין דייטשלאנד, האט מען אויסגעטראכט א בלוט בלבול אויף די יודען פון ווארמס. מען האט אין א קעלער פון א יודען אונטערגעווארפען א טויט קריסטליך קינד. מען האט דאס כלומרשט פערשוואונדענע קינד ארומגעזוכט, עס געפינען דערהרג'עט ביי דעם יודען אין קעלער, און די בעשולדיגונג איז גלייך געווען, אז די יודען האבען עס דערהרג'עט, כדי צו בענוצען דאס בלוט דערפון אויף פסח. די מאכטהאבער פון דער שטאט האבען געסטראשעט, אז זיי וועלען אריינווארפען אלע פראמינענטע יודען פון דער געמיינדע און די רבנים אין א קעסעל מיט זידיגען אייל, אויב מען וועט נישט ארויסגעבען די מערדער פון דעם קינד. דערווייל האט מען די יודישע פיהרער און די רבנים אריינגעווארפען אין תפיסה, געבונדען אין קייטען. ס'איז געקומען דער טאג, אויף וועלכען די בלוטיגע שטאט־הערשער האבען בעשלאסען דורכצופיהרען זייער סטראשונק. די אומגליקליכע ארעסטירטע האבען שוין געהערט ווי עס ברענט דאס פייער אונטער דעם גרויסען קעסעל מיט אייל, און ווי מען גרייט צו די מאטערונג פאר זיי. אבער פלוצלונג האבען זיך בעוויזען צוויי פרעמדע, וועלכע האבען אויסגעזעהען ווי יודען. זיי האבען זיך געמעלדעט ביי דער מאכט און ערקלערט, אז זיי זענען די שולדיגע אין דערהרג'ענען דאס קינד. מען האט די ארעסטירטע יודען בעפרייט און די צוויי פרעמדע, וועלכע האבען זיך אליין פרייוויליג איבערגעגעבען, האט מען אריינגעווארפען אין דעם זודיגען קעסעל אייל. אין די כוואליעס דאמף, וועלכע האבען זיך גלייך אויפגעהויבען פון דעם קעסעל, זענען ארויסגעקומען צוויי מילך, ווייסע טויבען און דאס איז געווען א בעוויז, אז די צוויי זענען געווען אומשולדיג. זיי האבען זיך אליין מקריב געווען צו ראטעווען די לידענדע יודען פון דער שטאט. אנדערע האבען אויסגעטייטשט, אז דאס זענען געווען מלאכים געשיקט פון הימעל צו ראטען די יודען. אין ערינערונג פון אט דער געשעהעניש האט מען אוועקגעשטעלט דעם לאמפ מיט די צוויי פלאמען, אלס אייביגער אנדענקען פון די צוויי אונשולדיגע, און די צוויי פלאמען פון דעם לאמפ ברענען ביז היינט צו טאג, און וועלען זיכער אויך ווייטער ברענען, כל זמן די שוהל וועט שטעהן.

די מפלה פון ווישניאווא...

אדער: צרות פון א שטאמלער

פון י. אבערזשאנעק

איך האב א שכן, האט ער צוויי נעמען. א וואכענדיגען נאמען און א יום־טוב'דיגען נאמען. אין דער וואכען רופט איהם זיין ווייב — שימשע, און שבת אדער יום־טוב, רופט זי איהם מיט'ן יום־טוב'דיגען נאמען — סעמעק.

האב איך צו דעם שכן שימשע — סעמעק קיין טענות נישט, א יודעל, וואס געהט זיין וועג, האט א ווייב מיט קינדער, איז א קבצן מיט זיבען פאלעס, זוכט אפט א גמילות־חסד — א יוד ווי אלע יודען!

נאר איין חסרון האט שימשע־סעמעק, וואס ער איז א שטאמלער, און אזוי ווי אלע שטומע רעדען א סך, האב איך פון איהם צו זינגען און צו זאגען.

אנימעלטען קומט ער צו מיר צו לויפען א פערשוויצטער:

— פ.. פא.. ביט ש.. ש.. שטש.. שטשופאק. ס'איז א.. איי.. אייך א.. א.. ארויס א...

האב איך דאך פערשטאנען, אז ס'איז מיר ארויס א געווינס, לויף איך אהן אטעם צום קאלעקטאר, שלעפ איהם ארויס פון בעט און פרעג איהם:

— פאניע קאלעקטאר, וואס איז מיר ארויס?

קוקט מיך יענער אן, ווי כ'וואלט געגאפט א „קריטש אויפ'ן קעסטעל", וואס ארויס, ווען ארויס? וואס איז אייך ארויס? ווער האט אייך געזאגט, אז ס'איז אייך ארויס?

געה איך שוין צוריק צו מיין שכן שימשע־סעמעק און גיב איהם ביין מאל ביין:

— ר' שימשע, איהר האט נישט פון וועמען חוזק צו מאכען? וואס בין איך עפעס א יונגעל, וואס איהר מאכט מיך צונאר?

שטעלט ער אויף מיר אויס א פאר אויגען און פרעגט מיך:

— א.. אי.. איך הא.. האב פו.. פון אייך גע.. גע.. חוזק'ט? ווי פ.. פ.. פאלט איהר ד.. דאס אויס?

ווער איך דאך נאך מעהר אין כעס: וואס מאכט איהר זיך געפגר'ט, וואס? איהר האט מיר נישט געזאגט ווירקליך, אז ס'איז מיר ארויס?

— א.. אוד.. אוודאי אי.. איז אייך אר... ארויס די ק.. ק.. קאץ — האט שימשע געענטפערט.

א צווייט מאל טרעפט ער מיך אין דער גאס, זאגט ער צו מיר:

— לוי... לוי... פט ש... שוין אהיים, אי... אי... אייער ווייב קר... קר...

האב איך דאך געוואוסט, אז ער איז א שטאמלער, און אזוי ווי כ'האב געוואוסט, אז מיין ווייב ליגט זיך אין קימפעט, האב איך פערשטאנען, אז ער וויל זאגען, אז מיין ווייב קרעכצט, האב איך נישט לאנג געטראכט, געכאפט די אקושערקע און אוועק אהיים.

קום אהיים, וואס מיר קרייסען, ווער מיר קרייסען? מיין ווייבעל שטעהט גאר ביים שפיגעל און פאפראווועט זיך מיט'ן שטיפטעל די אויבערשטע ליפ.

האב איך איהם ווידער געטראפען: ר' שימשע, וואס האט איהר מיך גענומען אויפ'ן זיכער, וואס? האט יענער מיר געגעבען צו פערשטעהן:

— אי.. איך ה.. האב ד.. דאך איי.. אייך גע... געזאגט, א.. אז איי.. איי.. אייער ו.. ווייב קר.. קר... קריגט זיך מ.. מיט דער ש..ש.. שכנ'טע.

אנימעלטען ווידער רופט ער מיר איין א סוד אויפ'ן אויער:

— איי.. איי.. ער ו.. ווייב אי.. איז גע... נעב... טען אהיי... א... היים גע... אגנען מי.. מיט א... א... בייטש שיי... שיי...

האב איך מיין ווייבעל געמאכט שווארץ־שבת און האב איהר געגעבען ביין מאל ביין:

— אוי גאר, מיט א שייגעץ גאר! מיט שקצים וועסט דו דיך ארומשלעפען?

האט זיך מיין יודענע צעוויינט, און גענומען שווערען, אז זי ווייס נישט פון וואס צו זאגען.

בין איך ערשט געווארען מלא רציחה און גענומען זעצען אין טיש אריין, אז די ווענט האבען געציטערט:

— וועמען געהסט דו איבעראדען, אז דו ביזט נישט געגאנגען מיט א שייגעץ? דער שכן שימשע האט דאך אליין געזעהען!

איז מיין יודענע אראפ צו שימשען און אויסגעלאזט איהר גאנצען כעס צו זיין קאפ.

האט ער דאך ווידער גע'שבועה'ט, אז ער ווייסט נישט, וואס זי וויל פון זיינע יאהרען, און אז איך האב איהם גענומען פאר א נ'עדות, האט ער קוים ארויסגעקאקעצט:

— אי... איך הא.. האב גע.. זאגט, א... אז איי... אייער וו.. ווייב איז גע.. גאנ... גאנגען מי... מיט א ב... בייטש שיי... שייטעל.

דא ערשט מיט א צוויי וואכען צוריק, קומט ער צו מיר און דערצעהלט מיר:

— אי... אי... איהר וו... ווייסט ווער ס... סאט איי... אייך גע... געזוכט?

—ווער האט עס מיך געזוכט?—פרעג איך איהם.

— די היט... די היט...

אגלייענענדיג זיך אין די צייטונגען פון די היטלעריסטען, און זעהענדיג אין די גאסען די גרינע לייט מיט די האקענקרייצען, איז מיר געווארען קאלט און ווארעם. ער מיינט דאך מסתמא די היטלעריסטען. אי, וואס פאר א געשעפטען האבען צו מיר די היטלעריסטען? א קשיא אויף א מעשה? און וואס ווילען זיי פון אנדערע יודען? איך האב שוין גענומען טראכטען פערשידענע פלענער, ווי אזוי צו אנטלויפען. און אז איך וועל אנטלויפען, טא, וואו לאז איך איבער מיין ווייב און קינדער? אפשר גאר מעלדען דער פאליציי.

מעהר טויט ווי לעבעדיג האב איך מיך אריינגעגנב'עט אין דער שטוב אריין אויף די שפיץ־פינגער, בעת מעשה האט זיך מיר פארגעשטעלט די ליים מיט די צאצקעס אויף די ערמעל. ס'האט מיר געהאקט א צאהן אין א צאהן. זעהענדיג אבער, אז ס'איז אלעס אין ארדנונג, פרעג איך מיין ווייב:

— א סך זענען זיי דא געווען?

— ווער געווען? וואס געווען? — האט מיך מיין יודענע אנגעקוקט, ווי איך וואלט גערעדט פון היץ.

— נו, זיי, די היטלעריסטען — האב איך געענטפערט.

— וואס פאר א היטלעריסטען? ווי פאלסט דו אויס? ווער האט עס דיר דערצעהלט אזא באבע־מעשה?

האב איך איהם, שימשען, ווידער גענומען אויפ'ן פעריהער, האט ער מיר אויפגעקלער'ט די מעשה:

— ס.. ס... ס'האט איי... אייך גע... גע... זוכט די היט... היט... היטעו־פי... פי.. צע־ין!

אזעלכע צרות לייד איך פון מיין שכן, דעם שטאמלער! אבער דאס איז אלץ גארנישט ענטקעגען דעם, וואס איך האב פון איהם געהאט די היינטיגע וואך.

די היינטיגע וואך קומט ער צו מיר צולויפען א צעקאכטער, די אויגען האבען ביי איהם געפינקעלט, כאפט מיך אן פאר די לאצען און דערצעהלט מיר:

— פא.. פא... ביט שטשו... שטשופאק, אי... איהר הא... האט גע... הערט?

—וואס אזעלכעס?—האב איך איהם געפרעגט.

— אי... איהר ווי... ווייסט גא... גאר נישט?

— וואס האט אזעלכעס געשעהען? — האב איך איהם געפרעגט.

— ג... ג... גאנץ וויש... וויש... ביאווע,,,

— וואס ווישניאווע? וואס האט פאסירט? בין איך שוין געווארען בייזעריג.

— א... מ... מ... מפ.. לה פו,, פון וויש,,,, וויש... ביאווע.

— א מפלה פון ווישניאווע? ווער האט עס אייך דערצעהלט? רעדט דייטליכער — בין איך צו איהם צוגעשטאנען.

— א... אלע איינ... גע... געזעצט.

— וועמען איינגעזעצט? פארוואס איינגעזעצט? ווען איז דאס געשעהען?

— די היינט... יגע נ... נאכט.

דערהערט די בשורה, און היות ווי מיין ווייב און קינדער זענען אין ווישניאווע אויף זומער־וואוינונג, האב איך איהם געלאזט שטעהן, געכאפט א טאקסובקע און אהן אטעם געלאפען קיין ווישניאווע זעהען, וואס ס'איז דארט געשעהען, פאר וואס מ'האט אלע איינגעזעצט.

איך קום קיין ווישניאווע. ס'איז לעבעדיג און לוסטיג. די ווייבער פרעגלען זיך ווי קיינמאל גארנישט. די מיידלעך באווייזען זיך אין פריידוואלדס קלאדניע. די בריטשקעס פליהען ווי די רוחות. די זעלבע קוזשאווע. דער זעלבער הראהא ווי תמיד. גארנישט געענדערט.

פרעג איך מיין יודענע: ס'איז דא גארנישט געשעהען?

האט זיך מיין יודענע פערוואונדערט: וואס האט דען געזאלט געשעהען?

האב איך פערשטאנען, אז מיין שטאמלער האט מיר ווידער אנגעארבייט א שטיקעל און אז איך האב איהם געפרעגט:

— ר' שימשע, וואס האט איהר מיר דערצעהלט וועגען ווישניאווע גורא? וועמען האט מען איינגעזעצט? וואס פאר א מפלה פון ווישניאווע? ס'איז דאך אלץ אין בעסטען ארדנונג?

האט זיך מיינער פונאנדערגעלאכט, און האט מיר ערקלערט:

— אי... איך הא.. האב גע... געזאגט, אז מ'האט אי... איי.. איינגע.. זעצט א.. אלע וויש—וויש... ווישניאווע... הע... הע... העמדלעך.

האב איך עס אביסעל צרות פון מיין שכן דעם שטאמלער — אז נישט געדאכט זאל ער ווערען!

ביבלישע דראמע
(פראגמענטען)

* * *

שאול

— ל״ב. —

און אויף מארגען איז א בייזער
גייסט אויף שאול'ן אריבער,
האט אין שטוב געזאגט נביאות:
דוד שפילט איהם, ווי טאג־טעגליך —
שאול האלט דעם שפיז אין האנט,
און ער האט דעם שפיז געווארפען
און געטראכט: איך ווארף און וואנט
און וועל טרעפען דוד'ן!...
אבער צוויי מאל האט אלץ דוד
אפגעקעהרט זיך אן א זייט.
און ס'האט שאול זיך דערשראקען,
ווייל מיט דוד'ן איז גאט
און פון איהם איז ער אוועק.
און ס'האט שאול דוד'ן
אפגעשאפט פון שטיין פאר איהם
און בעשטימט איהם פאר אנ'עלטסטען
איבער טויזענט; פלעגט שוין דוד
אפט ארומגיין פארן פאלק,
און ער איז אין אלע וועגען
קלוג געווען, און שאול זעהט, אז
ער איז קלוג אין אלע וועגען
האט ער שטארק געפארכט פאר איהם.
גאנץ ישראל און יהודה
האבען שטארק ליב דוד'ן,
ווייל ער גייט ארום פאר זיי.

— ל״ג. —

און ס'זאגט שאול דוד'ן:
אט האב איך א גרויסע טאכטער,
מרב, נעהם איהר פאר א ווייב,
נאר זאלסט זיין ביי מיר א העלד
און פאר מיר גיין אין מלחמות.
(שאול האט דעריבער געטראכט:
זאל מיין האנט נישט זיין אויף איהם
זאלען איהם די פלישתים טויטען).
דוד אבער ענטפערט איהם:
נער בין איך און וואס מיין לעבען,
די משפחה פון מיין טאטען?
איך זאל זיין דעם קיניגס איידעם?
און אזוי איז שאולס טאכטער
נישט געווארען דוד'ס ווייב,
נאר עדריאלס פון מחולה.
אבער מיכל, שאולס טאכטער,
האט געליבט שטארק דוד'ן,
האט מען שאול'ן דערציילט,
און עס איז איהם וואוילגעפעלען.
טראכטענדיג: כ'וועל איהר איהם געבען,
זאל זי זיין פאר איהם א שטרויכעל,
זאלען איהם די פלישתים טויטען.
האט ער דוד'ן געזאגט:
מיט דער צווייטער קענסטו הייבט
זיך מחתן זיין מיט מיר.
און ער האט די קנעכט בעפוילען:
רעדט מיט דוד'ן גאנץ שטיל:
זעה, דער קיניג וויל דיך זעהר
און די קנעכט האבען דיך ליב, —
ווער־זשע איצט דעם קיניגס איידעם!
האבען שאולס קנעכט גערעדט
יענע רייד מיט דוד'ן.
אבער דוד ענטפערט זיי:
צי איז עס א קלייניגקייט,
זיך פערבונדען מיטן קיניג?
כ'בין דאך אזוי קליין און ארים!
האבען שאולס קנעכט דערציילט איהם,
וואס ס'האט דוד זיי געענטפערט.
זאגט זיי שאול: זאגט אזוי איהם:
קיין געשאנק וויל נישט דער קעניג,
נאר בלויז הונדערט פלישתים־ערלות,
בלויז נקמה אן די פיינט!
(שאול האט דערמיט געטראכט,
איבערגעבען איהם די פלישתים).
און די קנעכט דערציילען איהם עס
און עס איז איהם וואוילגעפעלען
איז ער אויפגעשטאנען באלד,
מיטגענומען זיינע לייט,
און געטויט צוויי הונדערט פלישתים
און די ערלות אפגעשניטען
און דעם קיניג זיי דערלאנגט
און ס'האט שאול איהם געגעבען
פאר א ווייב זיין טאכטער מיכל.
און ווען שאול האט געזעהען
אז אין אלץ איז דוד גליקליך
און זיין מיכל האט איהם ליב,
האט ער נאכמעהר זיך געשראקען,
פיינט געקריגען דוד'ן.
און די הארן פון די פלישתים
זענען נאך אין שלאכט ארויס,
דוד אבער פלעגט בעגליקען
שטענדיג מעהר פון שאולס קנעכט,
איז זיין נאמען ליב געווארען.

— ל״ד. —

שאול פלעגט כסדר רעדען
מיט יונתן און די קנעכט,
טויט צו שלאגען דוד'ן,
נאר יונתן האט געליבט
דוד'ן און האט דערציילט איהם,
אז דער פאטער וויל איהם טויטען
און האט אלץ פאר איהם געבעטען.
איינמאל זאגט ער צו שאול'ן:
זאל דער קיניג נישט זיין זינדיג
קעגן דוד'ן זיין קנעכט
ווייל ער איז קיין זינד בעגאנגען
און האט דיר נאר גוטס געטון
האט זיין לעבען איינגעשטעלט
און דעם פלישתי טויטגעשלאגען
און געבראכט א הילף ישראל.
האסט געזעהען און זיך געפרייט
ווי־זשע קענסטו איצט איהם טויטען,
זינדיגען מיט הייבע בלוט?
שאול האט זיך צוגעהערט
צו די ווערטער פון יונתן
און געשווארען ביי גאטס לעבען.
האט יונתן איהם גערופען,
איהם דערציילט דעם גאנצען שמועס,
ווידער איהם געבראכט צום קיניג,
איז ער דארט געווען ווי פריהער.

יודיש: פון פסח קאפלאן

„דער טאטע איז געפאהרען האנדלען"...

א קאפיטעל פון ראמאן „אויף פעלדער" פון יודישער קאלאניזאציע אין ראטענפערבאנד

פון פרץ הירשביין

די תבואה איז געוואקסען; דער טאג איז גע־וואקסען; דער פריהלינג האט זיינע בליאכצען אי־בערגעגעבען דעם יונגען זומער. אויף א ברייטען פלאך האט זיך גערודערט דאס לעבען און אלערליי שטראמען האבען געריסען זייער וועג דורכ'ן לע־בען, נישט הערלאזען, אז רוה און גאנצקייט זאל הערשען אין די געמיטער.

די ביי־אנגעקומענע איבער־וואנדערער — כאטש מעהר אין צאהל ווי פאראיאהרען — האבען פאר זייער לייד און פרייד געזוכט דאס פעלד צווישען די אלטגעזעסענע. די דאוונערס האבען שבת גע־האט א גרעסערען מנין ביי די ברעזערס אין שטוב; און די, וועלכע האבען געהאט אמונה אין יודענס איבערגאנג צו ערד, האבען געפונען שותפים פאר זייער האפענונג. אפילו דער געדאנק פאר קאלעק־טיוויזאציע האט שוין אויך געפונען זיין פעסטונג. און ס'איז מיט'ן אנקומען פון די שטיינבערגס, דער עיקר, מאיר שטיינבערג און זיין עלטערער זוהן נחום, שטארקער געווארען ביי וואזיע ברע־זער און ביי פיניע זייטשיק דער חשק צו האנדלען.

פיניע זייטשיק האט פשוט בייזע כוחות דער־פיהלט און נישט נאר בשתיקה, נאר אימיצער נאך זאל עס הערען, האט ער ליב געהאט א זאג צו טון:

— דעם איזע־בעם טשיגאוויק אונזערען וועל איך די זייטען אונטערהאקען. זאל ער נאר פרובען אנווייזען אין די הויכע פענסטער, אז איך האנדעל.

צי בערע האט אנגעוויזען אין די הויכע פענ־סטער, צי נישט — האט מען דארטען, וואו מען בעדארף, גוט געוואוסט, אז די דריי: ברעזער, זיי־טשיק און שטיינבערג האנדלען שטארק. זיי פיה־רען דעם האנדעל מיט אוקראינע און ווייס־ריס־לאנד. אהער צו דער ערד איז מען נאר אריבער־געקומען, כדי צו קריגען שטימרעכט, זייטשיק האט נאך אלץ נישט אראפגעבראכט זיין משפחה.

לאבע האט עטליכע מאל געהאט א מחלוקה מיט'ן עלטערען זוהן שטיינבערגס, מיט נחומ'ען, די איז א פאר מאל געווען גאר נישט איידעל מיט איהם:

— עס טוט מיר באנג, וואס איך האב איז פריהלינג געפעפענט די שטוב פאר אייך. צוליב אייך איז אונזער שטוב געווארען א נעסט פון קאנטער־רעוואלוציע.

נחום איז געווען אפענהארציג מיט לאבען:

— מיר זענען נישט די איינציגע, וואס לאזען נישט, די מלוכה זאל זיי צוטרעטען מיט די פיס. יודען האבען אין רוסלאנד אין אלע צייטען בע־דארפט קעמפען געגען דער מאכט, כדי צו קענען לעבען. איצטער איז אויך דאס איינענע. איך ווייס נאר, אז דער וואס האנדעלט — האט א שטיקעל ברויט; און דער, וואס פאלגט אויס אלץ, וואס די בייזע טשיגאוויקעס פערלאנגען — זיי פגר'ען פאר הונגער. מיר ווייסען, אז פאראיאהרען נאך זשני־מען האט די מלוכה ביי אייך צוגענומען דאס ביסעל תבואה. זי וועט עס ווידער טון נאך היינ־טיגער זשניווע, אויב עס וועט זיין, וואס צו שניי־דען, ארט מיך נישט! זאל זי נעהמען. איך וועל קריגען תבואה אויפ'ן מארק. ווי ט'יער איך וועל נישט דארפען בעצאהלען — וועט עס אלץ קאסטען בילגער. איך נעם אויף וואס פאר א וועלט איך בין און וואס פאר א קאמף איך האב צו פיהרען פאר מיין שטיקעל ברויט.

און לאבע — איהר טאטע איז געשטארקט גע־ווארען מיט דעם אנקומען פון די שטיינבערגס. וואזע איז געווען מיט זיי צופרידען, זינט די שטיינבערגס וואוינען ביי איהם אין שטוב. איז וואזע גאר לעבעדיגער געווארען; אין זיינע באק־קען האט זיך בעוויזען א פארב...

איידם לאבען האט זיך געקליבען א שטורם. זי האט עס גוט געשפירט. דעם שטורם אויסצו־מיידען — האט זי דערווייל קיין אויסוועג נישט געהאט. בערע האט זי כמעט ווי אויסגעמיטען. איהם באכלויפען האט איהר נישט געפאסט, איהר איז אפילו נישט איינגעפאלען צו בעשטראפען איהם דערפאר, וואס ער דערוויטערט זיך פון איהר, מיט דעם, וואס זי וועט ארויסווייזען ליבע צו אימי־ייען אנדערש איהר טיפען צער האט זי נישט געקענט ליינדערען מיט ווינטיגער ליבע; מיט'ן טאן בערען צו להכעיס. עס איז געווען באטירליך, ווען בעניע פינטשוק א געבוירענער פויער, ווען ער האט געפונען צייט לאבען ארויסצוהעלפען אין פעלד, בשעת זי האט, ווי פאראיאהרען, פונאנ־דערגעגראבען א כאי בייטען פאר אוגערקעס, זונ־רויזען און קאוועגעס. אמת, ביי איהם האט עס אנגעצונדען דאס, בלוט — אוש זיינע איינענע רייד האט ער נישט געהערט, בשעת ער האט אנ־געהויבען צו דערצעהלען פון זיינס א מיידעל, וואס וויל נישט קומען אהער — און איהם ארט נישט, אויב זי וועט בלייבען וואו זי איז...

ניין, נישט דאס איז געווען דער אויסוועג פאר לאבען. ווידער צו קענען קוקען אויף איהר איצטיגען לעבען און דאס הארץ זאל זיך נישט קארטשען פאר בענקשאפט.

„אוועק פון טאטענס שטוב!"...

געווען צייטען, ווען אזא שטים האט צו איהר גערעדט. דאס איז געווען א שטים, וואס האט צו איהר גערעדט פון איינענעם בליט ארויס.

אבער ווי אזוי בעהמט מען און מען לאזט איבער אלץ מיט אנ'אנדער? עס איז נישט אזוי איהר טאטע — סיי ווי, פריהער אדער שפעטער וועט וואזיע ברעזער אוועק צוריק אין שטאט אריין, וואו זייבער א ברידער קעמפט נאך מיט דער מאכט, האנדעלט און לעבט ווי ער קען... און אוועק פון טאטענס שטוב, בלייבען אין דארף און פיהרען א קאמף מיט'ן איינענעם טאטען — פשוט און פראסט בעהמען און ארויסשיקען איהם פון דארף, ווי בערע האט עס איהר איינמאל געהייסען — דאס וואלט שוין געווען דאס סאמע לעצטע צו טון און א רגע פון פולער פערלוירענקייט.

„סיידען, אפשר בעהמען און אוועק צו בייל־קען"....

אויך דאס איז געקומען אויפ'ן געדאנק, ביילקע האט איהר אין א בריף, געשריבען, אז זי, לאבע, זאל זיך פון קאפ ארויסשלאגען די ערד און קומען אין שטאט. „בילדע וועלען מיר ארבי־טען אויף א זאוואד"... אזוי האט ביילקע געשרי־בען. און ווען לאבע האט זיך אין דעם אריינגע־טראכט, האט זי זיך דערזעהן ווי א שטיקעל שריי־בעל אין א מאשין; א שטיקעל אויסגעקריצעלט האלץ, וואס מ'בעדארף עס ערגעץ צוקלעפען. דא האט זי געגלויבט, איבאיינעם מיט בערען און איבאיינעם מיט יוסף'ן — מיט יענעם אויף זיין אופן — האט זי אויך געגלויבט, אז יודען בויען דא אהיים, מיט'ן אנקומען פון בייעם פריהלינג, מיט דער מחנה פרישע איבערוואנדערער — איינ־איינעם מיט דער פרייד פון בויען — האט זיך געקליבען א שטורם ארום איהר.

אין איין זוניגען האלבען טאג האט דער שטורם אויסגעבראכען; בערע קאוואלסקי איז א־ריינגעקומען צו די ברעזערס אין שטוב, ווען וואז־וועו ברעזער, זייטשיק און מאיר שטיינבערג האבען געהאט זייער בעראטונג מכוח א שטיקעל עסק, וואס האט זיך געמאכט דורכצופיהרען. אויף א גאנץ פשוט'ן אופן האט בערע געמאלדען:

— די מלוכה וועט עס לענגער נישט דערלאז־זען אין דער לאנגער באנק אריין; אויב איהר זייט אהערגעקומען צו ווערען כלומרשט פויערים, כדי מיט דעם פארשטעלען אייערע פערברעכענס מעלד איך אייך, אז לענגער וועט איהר עס נישט פער־שטעלען... איהר קענט אויסקלייבען איינס פון די צוויי: ערד־ארבייט, אדער טורמע!

בערע איז שנעל ארויס, איידער ברעזער, שטיינ־בערג און זייטשיק האבען אפגעכאפט דעם אטעם.

דער ערשטער איז ארויס דרויסען מאיר שטיינ־בערג און האט נאכגעשריגען בערען:

— זייער אזוי גוט, כ'האב נישט גוט געהערט, וואס דו האסט געזאגט: זאג עס מיר איבער נאמ־אל!

באלד נאך שטיינבערגען איז ארויס זייטשיק און נאכגעשריגען בערען:

— איך האב דיך אין דר'ערד, פאנראמשטשיק דו!

בערע, וואס האט געהאלטען ביים אריבער־געהן די ברייט פון גאס, איז געבליבען שטעהן, געוואלט הערען נאך עפעס.

— וואס ביסטו אנטלאפען? — האט שטיינ־בערג צו איהם אריבערגעשריגען, — אדרבה, אויב מיט דיר בעדארף איך מיך אויס'טענה'ן, איז גוט: לאמיר זיך אויס'טענה'ן.

בערע האט געמאכט עטליכע טריט אויף צו־ריק, געבליבען שטעהן און האט ווידער געזאגט:

— איהר זענט נישט טויב, איהר האט גע־הערט, וואס איך האב איך געזאגט. נישט צום ערשטען מאל ווארען איך אייך... איך ווארען אייך, ווי א פריינד און דו — האט ער זיך געווענדעט צו זייטשיק'ן — איך האב געהערט, וואס דו האסט אריבערגעשריגען; איך וועל זיך דערפאר נישט שלאגען מיט דיר. די צייט וועט קומען, ווערסטו אויך וויסען ווער עס איז דער פאנראשטשיק, אויפ'ן ערד־חלק.

דערווייל האט זיך אנ'עולם צונויפגעקליבען. ארויסגעקומען דער אלטער יאשע און יואזע ברע־זער; אונטערגעקומען דער אלטער פינטשוק מיטן עלטערן זוהן דוד'ן; כאסיע אסטראווער און לוי בער מאן איז צוגעשנעפט סורוויט — יעקב איז אונטער־געקומען מיט זיין בייגער, קינדערלעך זענען אנ־געלאפען און אנגעשטעלט אויגען און אויערן.

ווען דער עולם האט זיך אנגעהויבען קליי־בען, האט שטיינבערג געפונען א שעה־הכושר, זיך אראפצורעדען פון הארצען:

— ער סטראשעט מיך, — האט שטיינבערג געטייט צו בערען — מיר האבען שוין געהערט אזעלכע סטראשונקעס! גוט די זיי דארטען צו זיצען אין מאסקווע און ארויסגעבען דעקרעטען... און אז זיי האבען דעקלאסירט — איז דאס קארג?! אויסציהען זיך אויף דער ערד, מען זאל טרע־טען אויף מיר? א וועלט הונדערט — וועט זי עסען די ערד? די ערד וועט אויך אלעמען אויפפרעסען, כא־כא־כא... באדיר נאך גזירות; נישטא שוין וואו־הין צו אנטלויפען... געמיינט, דא וועל איך האבען א שטיקעל מנוחה; בא דיר נאך א סטראנזש ביי דער באלשעוויסטישער מלוכה!

אין געזעמעל האט מען געהרובט א לאך טון.

אין לוי בער־מאן ארויסגעשפרונגען זיך גע־שטעלט אויף בערעס זייט:

— חבר קאוואלסקי רעדט ווי אנ'אמתער פריינד; ער מיינט אייער טובה חברים. די מלוכה פערוועהרט צו האנדלען. ער ווארענט אייך — איז עס פאר אייער טובה וועגען.

— ווער פרעגט ביי דיר?! — האט שטיינבערג איבערגעשריגען צו בערמאנען.

— איך רעד נישט צו אייך; איך רעד צו אלעמען און צו זיך אליין... כ'בין אמאל געווען אזא קנאקער ווי איהר, חבר שטיינבערג; ביי מיר האבען געארבייט מעהר מענשען ווי ביי אייך! איך האב געוואוסט דעם טעם פון עקספלואטאציע פונקט ווי איהר חבר.

— טא וואס איז דיר מיטאמאל גוט געווארען, וואס דו קענסט ארומגעהן בארוועס. די פיס זאל־לען צופאלען ווערען? בענקסט נאך הונגער־טיף, יאלד איינער!

בע״ע איז אוועק זיין וועג. אבער דאס גע־זעמעל איז גרעסער געווארען.

באזיע קיעשמער איז ארונטערגעקומען און האט זיך איינגעשטעלט פאר בערען:

— איהר בעזעהט אנ'עוולה, ווען איהר בע־ליידיגט אונזער עלטסטען. מען קען איהם נישט חושד זיין, אז ער מיינט עפעס פאר זיך. ער וויל נישט פאר זיך מעהר, ווי פאר אייך, חברים. ער האט ליב דעם אמת; איך זאג אייך דאס איינענע; אויב די מלוכה האט יודען געגעבען ערד בתנאי, מען זאל אויפהערען צו האנדלען, באשר הענדלער זענען פאראזיטען אויף יענעם — איז אין דעם פערהאן א גרויסער יושר..

(סוף פון קאפיטעל זונטאג)

ר' שמואל הנגיד

היסטארישע ערצעהלונג

פון אהרן מאנספעלד

קאפיטעל 6

דער נייער בעקאנטער

דוד דאן מיגאעל איז נישט שטארק צופרידען געווען, וואס זיין איינציגע געליבטע טאכטער איז אויך איינגעלאדען געווארען אויפ'ן גראנדיעזער באל, וועלכער איז איינגעארדענט געווארען דורך דער שטאט, צוליב דעם גרויסען זיג, מיט וועלכען דאס לאנד איז ארויס פון די נאך וואס פערענדיגטער מלחמה. ער האט געוואוסט, אז ס'איז נישט פאסיג פאר אזא קינד ווי זיין תמר צו קומען אין אזעלכע קרייזען, זיך צוזאמענטרעפען מיט אזא געזעלשאפט, וועלכע וועט דארט זיין, דערצו איז זי נאך אזוי יונג און אונערפאהרען און ס'קאן נאך מיט איהר עפעס פאסירען.

אבער די ביטע האט ער נישט געקאנט אפזאגען. מען האט איהם צופיל געקענט, זיין נאמען איז געווען צו שטארק אנגעזעהען ביי די, וואס האבען זי בעוויליגט צו פערבעטען און דורך וועלכע דיין טאכטער איז געווארען שטארק געליבט און פערעהרט און דעריבער האט תמר די איינלאדונג דאך אנגענומען.

מיט גרויס פלייס האט זי זיך צוגעגרייט, זאל זי דאך צום ערשטען מאל זיין אנוועזענד אויף אזא גרויסער פערוויילונג, און איהר גאנץ וועזען איז דעריבער געווען שטארק בערויש. מיט דער גרעסטער מאס פעראנטווארטליכקייט האט זי אכט געלייגט אויף איהר טואלעט און פריזור, א זאך, וואס ביי איהר זעלטען געפלעגט טרעפען. זי פלעגט עס שטענדיג בעטראכטען פאר אנאיבריגקייט, ווען ס'איז נישט כדאי צו שענקען קיין גרויסע אויפמערקזאמקייט.

ערווין וועלכער האט זיך אויך געפינען צווישען די צאהלרייכע געסט אויפ'ן באל, האט געטראפען תמר'ן שטעהן אין גארטען אין שאטען פון הערליכע פאלמען און צעדער־בוימער. ווען זי איז געווען אין דער געזעלשאפט פון א פריינדין, ביידע מיידלער זענען געשטאנען אביסעל פון דער דייט, זייענדיג פערנומען מיט אנ'אינטערעסאנטער פאר זיי געשפרעך, וואס איז געפיהרט געווארען אויפ'ן קול. ערווין האט זי דערזעהן און עס איז... פערכישופ'ט געווארען, האט זייער אויס מעהר נישט געקענט פון איהר ארויסנעהמען, איהר פרעכטיגע עלאסטישע פיגור; דאס בעצויבערנדע אידעל געזיכט; איהרע שווארצע מיט פייער שפריצענדיגע אויגען; די האר־לאקען, וואס זענען אין איבערדונג געפאלען אויף איהר שניי־ווייסע אקסעל, און די חן, וואס איז געווען אויסגעגאסען אויף איהרע בלוט־רויטע ליפען — דאס אלעס האט איהם געפאנגען, צוגעשמידט... ער האט זי שוין אפילו איינמאל ביי א געלעגענהייט געהאט געזעהען, באכגעפרעגט זיך וועגען איהר שטאם און יחוס, אבער איצט, אין דער דאזיגער זיצע, ווען ער האט זי דערזעהען, שטעהענדיג צווישען רויזען־בייטען, און רעפלעקטארען פון זאל האבען געווארפען שטראהלען צו איהר זייט, בעלויכטענדיג טיילוויז איהר פנים — איז זי געווען פאר איהם א געטליכע טאכטער, א מיסטעריע...

תמר האט אינסטינקטיוו דערפיהלט א דורכדרינגענדע בליק, מיט וועלכען ער האט זי ארורכגעשפיזט, און זי האט אומגעקעהרט דעם קאפ צו זיין זייט. א לייכטער שמייכעל האט פערבלאנדזשעט אויף די ווינקלען פון זייבע ליפען, און אנגענעהמענדיג זיך מיט מוט און דרייסטקייט, האט זיך ערווין צו איהר דערנעהנטערט. האט זיך טיף פערנייגט און פארגעשטעלט זיך, זאגענדיג זיין נאמען און דעם הויכען אמט, וועלכען ער פערנעהמט אין דער מלוכה.

ביידע האבען פערבראכט א גאנצען אוונד צוזאמען. ערווין האט זיך בעמיהט, זי צו פעראינטערעסירען מיט זיין געשפרעך. בעזיצענדיג גוטע ערציהונג, און זייענדיג געניט גייסטרייך, איז עס איהם אויך גאנץ לייכט געלונגען. ער האט בעזיצט ערצעהלערישע טאלענט, האט ער טאקע דערצעהלט, און זי האט מיט פערגעניגען אויסגעהערט. האט געשילדערט וועגען די מלחמות, וואס ס'איז אויסגעקומען צו פיהרען, געהערט וועגען די גרויסע זיגען, וואס ער האט אפגעהאלטען. און הגם די דאזיגע זאכען זענען פאר איהר פרעמד געווען, נישט געפינענדיג אין די קיינמאל קיין אינטערעס, האט ער אבער בעוויזען מיט זיין אופן בעשרייבען וועגען דעם זי צו פעראינטערעסירען.

ווען דער באל האט זיך דערנעהנטערט צום סוף, און די געסט האבען איינצי ווייז אנגעהויבען פערלאזען די סאלאנען, האט ערווין זי געפרעגט:

— צי קען איך אויך האבען דאס פערגעניגען דיך צו בעזוכען אין דיין הויז?

זי האט זיך פערטראכט.

— מיין פאטערס הויז שטעהט אפען פאר יעדען מענשען — האט זי ליבענסווירדיג געענטפערט.

א גאנצען וועג אהיים האט תמר געטראכט וועגען דעם שעהנעם און שטארקען בחור, מיט וועלכען זי האט זיך אקארשט געזעגענט. זי האט אבער געוואוסט, אז א הויבע און דיקע מויער טוט זיי ביידע פונאנדערשיידען, און דאס האט זי ווידער ארויסגעפיהרט, צו טראכטען וועגען יענעם איידעלען, יונגענמאן, וואס זי האט געזעהען ביי איהר פריינדין חנה.

א שטילקייט האט געהערשט אין גאנצען הויז, ווען תמר איז אהיימגעקומען. אומעטום איז געווען פינסטער, נאר אין פענסטער, וואס גערט ארויס פון דוד דאן מיגאעלס שטוב, האט זיך נאך געלויכטען. קענטיג, האט זיך דער פאטער נאך נישט געלייגט שלאפען, נאך ווארט אויף איהר צוריקקומען.

די דינסט האט איהר געעפענט די טיר און ארייגעפיהרט אין שלאף־צימער. זי איז געווען מיד, האט זי דעריבער געוואלט וואס שנעלער אראפכאפען פון זיך די קליידער, בכדי צו זיין אויסגעשטאנד געשווינד צו געניסען פון נאכט־מנוחה. איהר בליק איז אבער פלוצלונג געפאלען אויפ'ן טיש, וואס איז דארט געשטאנען, צו איהר גרויסער ערשטוינונג, איז אויף איהם געלעגען א בריף, אדרעסירט צו איהר. זי האט שנעל גענומען אין האנד אריין, אויפגעמאכט און געלייענט. זי האט געלייענט איינמאל און נאכאמאל. און ביי יעדען מאל האט איהר דאס בלוט מעהר געשלאגען אין קאפ אריין, איינאנצען עטליכע ווערטער, אבער אויף איהר האבען די שרעקליך געווירקט. זיין איבהאלט איז געווען:

— „סדראהט דיר א סכנה, היט דיך!“

זי האט אין די דאזיגע ווערטער אריינגעטראכט ווי זי וואלט פון זיי וועלען געוואויר ווערען ס'האט זיי געשריבען. פון דער האנדשריפט האט זי געקלערט, ווערט זי ארויסדריגלען, וואס ס'איז דיזער אויטאר, לסוף האט זי אומגעדולדיג געפרעגט דעם דינסט־מיידעל:

— ווער האט דעם בריף אריינגעברענגט?

יענע האט אבער אויף דער דאזיגער פראגע נישט געוואוסט צו ענטפערען. דאס האט נאך מעהר געוואונדערט, זי האט נישט געקענט פערשטעהן, אויף וואס פאר א געהיימניספולען אופן דער בריף איז דא אריין. דאס אלעס האט זי איז דענערוווירונג אריינגעפיהרט. עפעס איז דאך דא א מענש, וואס שפירט איהר נאך.

פלוצלונג האט זי דערהערט טריט. יא! עמיצער געהט אין קארידאר. פון אנהויב האט זי זיך דערשראקען, ס'איז דאך שוין שפעטע שעה און אלע שלאפען. אבער אין א רגע ארום, האט זי זיך דערמאהנט, אז ביים פאטער אין שטוב האט זיך נאך געלויכטען. ביי איהר אריינקומען.

נישט וויסענדיג אליין פארוואס האט זי א כאפ געטאן דעם בריף און צוריסען אויף שטיקלעך. זי איז צוגעגאנגען האסטיג צו דער טיר. אויפמאכענדיג זי.

אויף דער שוועל האט זי דערזעהען דאס שעהנע געשטאלט פון דוד דאן מיגאעל.

— אה! דו שלאפסט נאך נישט, מיין טאכטער — האט ער שמייכלענדיג געפרעגט — איך האב נאר וואס געוואלט אריינגעהן צו דיר.

תמר האט געשוויגען. זי איז געווען אין א פערלעגענהייט, נישט וויסענדיג, צי זי זאל א סוד מאכען פון דעם, נאר וואס צוריסענעם בריף, אבער נישט. דער פאטער האט דאס שטילשווייגען איבערגעריסען.

— נו, ווי האסטו דארט פערבראכט? האסט געמאכט עפעס נייע בעקאנטשאפטען? — איז ער ביי גערייג געווען.

— געווען זארט זעהר היימליך: מען האט אויסגעצייכענט פערבראכט די צייט.

זי וואלט צופרידען געווען, ווען דער פאטער זאל זי יעצט נישט מעהר פרעגען, ווייל דאס האט זי צופיל געמאטערט. זי איז שוין אזוי אויך מיד געווען פון דעם, וואס זי האט אין היינטיגען טאג איבערגעלעבט. אלעס איז געקומען פאר איהר אזוי פלוצלונג, אזוי אומגעריכט, אז דאס בעסטע וואלט געווען, זי זאל זיך אויסניכטערען, און אויפצומארגען, בעטראכטען, וואס זי דארף טון.

אבער דאן מיגאעל האט פון דעם נישט געוואוסט, איז ער נאך געזעסען, אויספרעגענדיג זיך פערשידענע פרטים און איבערצעלהייטען פון דער פערוויילונג, ביז ער איז ארויפגעקומען צו רעדען וועגען זיין היינטיגען בעזוך ביי ר' שמואל הנגיד (דער אייגענטליכער ציל פון'ם גאנצען איצט געפיהרטען געשפרעך).

ער האט איהר דערצעהלט. ווי שטארק ר' שמואל האט זיך מיט איהם געפרעהט, ווי גערן ער נעהמט איהם אויף און, דער עיקר, וועגען דעם, אז ר' שלמה אבן גבירול זאל זיין איהר בעשערטער.

זי האט זיך בעמיהט אויפמערקזאם אויסצוהערען, ס'איז איהר אבער גאנץ שווער אנגעקומען, ווייל איהרע געדאנקען האבען ערגעץ אנדערש געשוועבט.

ווען דער פאטער האט געענדיגט און איז ארויס פון שטוב, האט זי זיך תיכף געלייגט שלאפען.

(פארטזעצונג — פרייטאג)

(■) פראגען פון יודישען געזונד־שוץ (■)

(צום צווייטען צוזאמענפאהר פון „טאז“)

פון ד"ר מ. שוואלבע

דעם 9. און 10־טען יוני איז אין ווארשא פארגעקומען דער צווייטער צוזאמענפאהר פון „טאז“. ס'האבען זיך צוזאמענגענומען אין ווארשא 74 דעלעגאטען פון 51 טאז־אפטיילונגען אין גאנצען לאנד און 25 מיטגלידער פון צענטראל־ראט און הויפט־פערוואלטונג פון „טאז“.

וויכטיגע אויפגאבען זענען געשטאנען פאר דעם צוזאמענפאהר: אונטערפיהרען א סך־הכל פון די ביז־איצטיגע בעמיהונגען פון „טאז“ צו פערבעסערען דעם געזונט־מצב פון דער יודישער בעפעלקערונג אין לאנד; טיילען זיך מיטאיינאנדער מיט די דערפאהרונגען פון דער ביז־איצטיגער ארבייט און דערגרייכונגען; זיך בעראטען וועגען דעם, וואס עס דארף נאך געטון ווערען אויף ווייטער אויפ'ן געביט פון סאציאל־היגיענישער ארבייט ביי יודען, זוכען וועגען ווי צו פערהיטען די יונגע טאז־אינסטיטוציעס פון שווערע ליכער פעררינגערונג דער ווירקונג פון היינטיגע שווערען עקאנאמישען קריזיס.

שטיל און בעשיידען איז פארגעקומען דער צוזאמענפאהר. אין פשוט'ע ווערטער האט געעפענט די פערזאמלונג דער בערי־המטער ווארשאווער דאקטאר, דער פארזיצער פון דער הויפט־פערוואלטונג ד"ר גרשון לעווין.

נאך די אפיציעלע בעגריסונגען, איז דער פארזיצער מזכיר די פערשטארבענע מיטגלידער פון „טאז“, און ווייזט אן אויף די אויסערסט שווערע בעדינגונגען, אין וועלכע ס'קומט אויס צו ארבייטען. איך דערמאהן זיך — זאגט ער — א פאקט, וואס איז געשעהן מיט איינעם א פריינד, א בעקאנטען יודישען דאקטאר, וועלכער האט זיך געפינען אונטער א שטארקען איינדרוק פון די לעצטע פאליטישע געשעהענישען. און ער האט זיך ארומגעטראגען מיט פעסימיסטישע געדאנקען, צי לוינט צו לעבען. ער איז געזעסען ביי א חולה, און דערוועהענדיג ווי די ארומיגע לעגען איין וועלטען, כדי צו ראטעווען דעם קראנקען — גיט ער א פרעג די ארומיגע: צי לוינט טאקע צו לעבען?

אט דער פעסימיזם פון דעם דאקטאר האט טאקע געשוועבט אויף דעם צוזאמענפאהר.

וואס איז יודישע געזונד־שוץ? ווי זעהט אויס מיט דער שטערבליכקייט און קרענקעוודיגקייט ביי יודען? און צי איז די שטערבליכקייט גרעסער ביי יודען, ווי ביי די ארומיגע פעלקער? און ווי אזוי געהען אדורך די פערשידענע חולאת'ן ביי יודען, אזוי ווי ביי קריסטען, צי ערגער? און ווי איז די ריינליכקייט ביי יודען? ווי איז דער וואוקס, די שטארקייט פון יודישען גוף? צי איז טאקע דער קליינער וואוקס די שוואכע מוסקולע פון דורכשניטליכען יוד א נעבאך ווע דערשיינונג? צי אפשר גאר א פאזיטיווע דערשיינונג — ווייל דער יוד מיט זיין שוואכער, פיזישער קראפט, איז דאך ווידערשטאנדפעהיגער צו איפעקציאנס־קראנקהייטען, ווי דער שטארק־געבויטער ביי אנדערע פעלקער ווייל דער שוואכער אויסגעקרומטער יודישער קערפער, ווייזט דאך ארויס א קלענערע שטערבליכקייט פון טובערקולאזע און אנדערע קראנקהייטען, און פערגלייך מיט דעם שטארקען אטלעטיש־געבויטען קערפער פון די ארומיגע פעלקער? וועלכע זענען די ווירטשאפטליכע סטאנדארטען, וועלכע דערלויבען אורטיילען וועגען די פאגע און געפען דעם, אדער יענעם ענדגילטיגען ענטפער?

די צאהל קראנקע אויף בויך־טיפוס אין לאנד איז זעהר גרויס און דווקא צווישען יודען, וועלכע וואוינען אין דעם אמסטען געגענד — אויף באלוט. וועלכע זענען די אורזאכען? עדווארד ראססעט, דער פערוואלטער פון לאדער סטאטיסטישען אמט, אויפ'ן גרונד פון זייבע אונטערזוכונגען, שטעלט פעסט, פון די יודישע בעפעלקערונג אויף באלוט האלט נישט פון היגיענע, פון ריינליכקייט, טרינקט נישט געקאכטע וואסער, עסט, נישט־געוואשענע פרוכטען א. אז. וו. און דאס זענען די אורזאכען, פאר וואס בויך־טיפוס ווערט פערשפרייט אין באלוט.

דא שטעלט זיך אויף דער גרייז־גראהער ד"ר לעווין און זאגט: „יודען זענען נישט א היגיעניש פאלק. נישט אמת. ביי רייכע, ביי פארמעגליכע יודען איז ציכטיג ריין. אויף אלע יודען געזאגט ווי ריין, ווי זויבער ס'איז ביי מיינע יודישע פאציענטען, וועלכע וואוינען אין פיר־פינף צימערדיגע און גרעסערע וואוינונגען.

אבער ביי די יודען, וועלכע וואוינען אין קעלערס און אין דאך־שטיבלעך, קען נישט זיין קיין אנדערער אויסוועג, ווי נאר דעם שווער פערהארעוועטען גראשען אויסגעבען אויף ברויט און נישט אויף זייף, — אלזא, היגיענע, ריינקייט איז נישט קיין פראגע פון ספעציפיש פאלקס־אייגענשאפטען, היגיענע איז א עקאנאמישער פראבלעם.

„טאז“ — זאגט ד"ר וואולמאן, — האט זיך געשטעלט קאנסטרוקטיווע צילען, נישט פילאנטראפיש. שוין 10 יאהר דויערט דער אויפבוי־פראצעס. אבער די געשיכטע געהט געגען דעם. די יודישע מאסע ווערען מעהר און מעהר פעראארימט. מיר געפינען זיך אין א ים פון נויט, און דאס ווירקט אויף „טאז“. ווילענדיג, נישט ווילענדיג, מוז „טאז“ אראפ פון קאנסטרוקטיווען — אויף פילאנטראפישע וועג. אבער — „טאז“ בעהמט ווייט נישט ארום אלע פראבלעמען פון געזונדהייטס־וועזען.

ד"ר רובינראוט וועקט אויף די פראגע וועגען בעוואוסטזיניגע מוטערשאפט. ער שטעלט פעסט, אז דער נאטירליכער צוואוקס פון דער יודישער בעפעלקערונג האט זיך אין די לעצטע יאהרען פערקלענערט. די צאהל פון געבורטען ביי יודען פערקלענערט זיך ווייטער פון יאהר־צו־יאהר. די יודישע פרויען „גיבען זיך שוין אנ'עצה“. דאס הייסט, זיי בענוצען אומוויסענדיגע אקושעריגס, אדער פרייע מיט וו.ז. זבאכער'ישע מיטלען, וועלכע ווירקען זעהר אפט פאטאל אויפ'ן געזונט. און לענט פאר, שוין צו שאפען אין ווארשע אין לאקאל פון „טאז“. די ערשטע יודישע קאנסולטאציע פאר בעוואוסטזיניגער מוטערשאפט.

פראפ. שניאורסאן, איז א העכסט אינטערעסאנטען רעפעראט, ווייזט אן אויף דער קאמפליצירטקייט פון אונזער מאדערנעם לעבען, פון אונזער „בערוועזען יאהרהונדערט“, פון וועלכער ס'לידט אממייסטען: דאס יודישע קינד. וועלכע מאכט אדורך, סיי אין שולע, סיי אין דער היים, שווערע אפט ערשיטערנדע איבערלעבענישען. ער פאדערט, דער „טאז“ זאל ארויסווייזען מעהר אינטערעס פאר דעם אומנארמאלען „עפעקטיווען קינד“, און „טאז“ זאל שאפען בעראטונגס־שטעלען פאר פסיכא־היגיענע פון יודישען קינד, ווי „נערוועזע“ קינדער זאלען בעהאנדעלט ווערען.

דער שרייבער פון די שורות ווייזט אן אויף א וויכטיגען געביט, וועלכע „טאז“ האט דאנט זיך, איינגאנצען פערגעסען. „טאז“ האט געשאפען בעראטונגס־שטעלען פאר זויג־קינדער, האט געשאפען „שול־היגיענע“, וואס זאל זיך אבער ווענדען די מוטער מיט איהר קליין קינד, מיט דעם קינד פון 2 יאהר ביז 7 יאהר. גראד אין דעם עלטער איז די פראפאגאנדע פון היגיענע נאך דאנקבארער. אויב דאס קינד וואלט אין דעם עלטער זיך צוגעוואוינט רייבהאלטען זיין קערפער, זיין קליידונג, און די ארומיגע געגענשטענדען, וואלטען דאך די געוואוינהייטען פערבליבען אויף שטענדיג. אבער אין דעם עלטער זענען אויך אויסערסט וויכטיג די דערציהעריש־פסיכאלאגישע מאמענטען. דערציהונגס פעהלער נן, וועלכע ס'מאכט די פשוט'ע יודישע מוטער, קענען שטערען די פסיכישע גלייכגעוויכט פון קינד, קענען פיהרען צו נערוועזער צורודערונג. אויב, — ווי פראפ. שניאורסאן מאהנט, — ס'איז נויטיג זיך פערטראכטען איבער דעם שיקזאל פון יודישען דע־עקט־יווען קינד, איז דאך נאך וויכטיגער די סיסטעמאטישע פראפילאקטישע ארבייט ביים נאר מאלען יודישען קינד, כדי נישט צו דערלאזען צו דער נערוועזער צורודערונג, כדי צו שטארקען די פסיכישע ווידערשטאנדסקראפט פונ'ם וואקסענדיגען דור אנטקעגען די נסיונות פון אונזערע שווערע צייטען. בעראטונגס־שטעלען פאר קינדער אין פאר־שול־עלטער, וועלכע זאלען גלייכע אויפמערקזאמקייט לעגען אויף דער פיזישער און פסיכישער דערציהונג — דאס דארף זיין פאר'ן „טאז“ דאס געבאט פון מארגען.

אבער אויב אין די רעפעראטען האט זיך גערעדט אנ'אפטימיסטישער רוף צום שאפען, צו ארבייט, איז אין די דיסקוסיע ווייטער פון די דעלעגאטען ארויסגעטראטען אין דער גאנצער בורייט די הארטע ווירקליכקייט, דער דוחק און מאטעריעלע קרעפטען און אין אלע טאז־אפטיילונגען אין גאנצען לאנד, דער שטענדיגער געקעג נאך מיטלען צו דעקען די בויטיגסטע בעדערפענישען ביים פיהרען די צאהלרייכע עקזיסטירענדע טאזאנ־שטאלטען.

דא האט זיך צו אפט געלאזט הערען די „פעסימיסטישע“ באטע פון דעם מידען, היינטיגען כלל טוער, וועלכער טרעפט אויף יעדען טריט און שריט שוועריגקייטען, מאנגעל אין פינאנציעלע מעגליכקייטען. אין דער היבזיכט איז דער צוזאמענפאהר געווען א גוטוועדיגקייט. ער האט געוועקט מוט און ווילען ביי די מיטארבייטער אין „טאז“־טוער צום ווייטערדיגען קאמף און ווייטערדיגען אויסדויער אין דער וויכטיגסטער ארבייט פון יודישען געזונד־שוץ.

פיניעלע מזיק
גים לשון

כ'זאָג ענק, יאַשן, אז זימער איז אַ גיטע זאַך, אַז די ווילקער ציהען אַז קאַ שביאַווע. קען מען נאָך לעבען. אין סטאַשיקס פּאַרק קריגט מע אַ באַנק צי זיצען. אין אגשטאַטס אליי קען מע אַדורכגייז. אַפּן באַליטער פלאַץ איז ליידיק. אין לינא קען מע גייז אַף גאַסע, אַף אַ מענטש קען מען אַדאַרועך דאַרכן פלאַט, אַפּיליק אַף דער סאַמע פּיעטריגדע קען אינדזערס אַ יאַטל גיין שפּאַנצירן — ס'איז דאָך אַ מיכאַיע!

לאָזען זיי, די ווילקער פירן קאַ שביאַווע, מיר יאַטן פון שמולן געסל דאַרפן ניש קא שום שביאַוועס. מיר אַבן פּראַים לוזערס פּאַריק, גייען מיר שאַבּיס באַכן טשולנט, מ'שיט זיך אַעס באַרויס מ'ציט זיך אַעס אַף אַ באַנק. מ'שפּילט קליפּע אַהער פּאַטיפּיקופּיק, מ'קנאַקט באַניקערן און מע־טרינקט נועך סיבאַלקע און מיר אַזן אַ גאַנץ גיטע שביאַווע!

זאָלען זיי, די ווילקער פירן קאַ שביאַווע, מיר, באַליטער יאַטן לאַכן פון די אַלע ווילקער שביאַר וועס! מיר קענע אין באַליט אַבעט גיט פּער־שוואַרצט ווערן!

אַך מיר אַ גיטן שאַבּיס. מאָרגן מאַכן מיר אַ טשעטשקע אין, פראַים לוזערס פּאַריק!

לאָדז נאָך 12 ביינאַכט

פאַר אַ לאַמטערן שטעהען צוויי שיכורים, ביידע האַלטען זיך קוים אויף די פיס. זאגט איינער צום אַנדערען:

— דו ווייסט לוטעק, אז דער וואָס האָט ער־פינדען דעם שפּירט, האָט געמוזט זיין אַ גע־ניאַלער מענש.

— יאַ, אַבער דער, וואָס האָט אויסגעטראַכט, צו בעצאָהלען פאַר שכירות, איז געווען אַ גרויסער פּאַסקודניאַק.

אַ קלאַפּ אין טיש...

— האָסט געהערט. מיין זיידע האַלט זיך ביים פאַרייגגערן.

— דורך אַ מאַלבע?

— אידיאָט! וואָס בעליידיגסט דו די פּאַניע קע, מיט וועלכער ער געהט חתונה האָבען?

היינטיגע סקראָמנע ווייבלעך

ערשטע: וואָס האָבען זי בעקומען צו איהנס אורודזשיגעס?

צווייטע: אַ צווילינג: אַ יונגעלע און אַ מע־דעלע.

ערשטע: „נאַ וו'ע פּאַני" — איך פרעג איהן, וואָס זי האָבען בעקומען פון איהנס מאַן.

א „טויבע", נעביך!...
די פּאַציענטקע ביים דאָקטאָר

צו אַ היגען אויערן־דאָקטאָר קומט אַ יונג מיידעל און בעקלאָגט זיך, אז זי הערט שלעכט.

ביים אונטערזוכען, האָט דער דאָקטאָר איהר דערציהלט אַ וויץ, פון וועלכען דאָס מיידעל האָט זיך שטאַרק פונאַנדערגעלאַכט.

— איהר הערט, וואָס איך האָב געזאָגט? — האָט זי דער דאָקטאָר געפרעגט.

— אַ שאלה, צי כ'האָב געהערט? ס'איז אַבּ־„אורדאַנע דאַוושיפּ" — האָט די פּאַציענטקע גע־ענטפערט.

— הייסט „יאָ, אז איהר הערט יאָ?

— איך הער גאָר נישט מיין אייגענעם הוסט, אז איך הוסט, הער איך נישט מיין אייגענעם הוסטען.

דער דאָקטאָר האָט איהר פאַרשריבען אַ מע־דיצין.

— פאַניע דאָקטאָרשע האָט די פּאַציענטקע געפרעגט, נאָכן בעקומען די מעדיצין, וועל איך בעסער הערען?

— ניין, איהר וועט העכער הוסטען — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט.

הימן
צום שטרויענעם אלמן

אַ, שטרויענער אלמן,
דו אלמן פון שטרוי,
עס איז דיר דאָך וואויל איצט
און וואַזשנע אזוי...

אין קיבייך, אין שביאַווע,
צי אין פּיטשיפּוי
דו האָסט איצט וואו שטעקען
דיין „ליבליכע" פרוי!...

זי זיצט דאָרט אויף פּאַשע,
זי ברענט אויף דער זון
אין בלויז עולם הזה
זי איז דאָרט פּערטון...

און דיקער און ברייטער
זי ווערט פון אַ טון...
און ס'האָבען די געסט דאָרט
הנאה דערפון....

דיין ווייב לעבט אַ טאָג איצט,
זי שלאָפט נישט — זי וואַכט...
מיט די פּשיאַטשולקעס
פאַרברענגט זי און לאַכט....

טאָ טראַכט נישט, אַ, „אלמן",
נישט קלערן, און נישט טראַכט,
קוים לעבט זי אַ טאָג איצט,
טאָ, לעב דו ביינאַכט...

אַ, שטרויענער אלמן,
דו זיי נישט קיין יאָלד,
דו האָסט פאַר דיין רוה איצט
בישקשה בעצאָהלט...

טאָ, לאָז זיך גוט וואוילגיין
אויף לעקטרע און דאַמף,
און גרייט זיך בעצייטענס
צום זיג איב'ם קאַמף!

מאַך איצטער טשו טשעניעס
מיט ווייבער אַ סך,
און טו נאָר געהעריג,
דו טו צו דער זאַך...

געדענק, אז דיין פלוניה,
וואָס האָט טויזענד חן,
זי שרייבט איצט קיין תפילין
איך שווער דיר, אוי, ניין!

איקסיגרעק.

לאָדזער קינד

לעהרער: אויב איך באָרג עמיצען טויזענד זל. אויף 8 פּראָצענט, טאָ, וויפיל...

שילער: אַ, דאָס איז נישט קיין שלעכטס גע־שעפט!

ווערטער ווי קלעצער

אַ מענש, וואָס האָט דעם שטאַרקסטען מאָגען, קען נישט איינבייסען אַ זעמעל... אויב ער האָט נישט די 5 גראָשען.

אַ פרוי איז אזוי לאַנג ליכט. ווי לאַנג איהר מאַן האָט אַ שווערען בייטעל.

ווי אזוי האָט ער דערקענט

גאָדעלע: דו ווייסט, מאָטעלע, איך האָב היינט געכאַפּט פיר פליגען, זענען צוויי געווען זכרים און צוויי נקבות.

מאָטעלע: ווי אזוי האָסטו דאָס דערקענט?

גאָדעלע: ווייל צוויי זענען געשטאַנען אויפ'ן שפּיגעל און צוויי אויף דער ספרים־שאַנק.

א מענש איז געגליכען צו א בייגעל-בעקער

— דו ווייסט, איך האָב איינגעזעהן, אז אַ מענש איז געגליכען צו אַ בייגעל־בעקער.

— פאַרוואָס עפּעס צו אַ בייגעל־בעקער?

— וואָס איז? אַ בייגעל־בעקער איז שוין ביי דיר קיין מענש נישט?

קליינע אנאָנסען
ביז 15 ווערטער צאָהלט מען צו 1 זל.

מאַטוזשיסטען

ווערען געזוכט צו ברוק־אַרבייט. אַנערקענען אין מאַגיסטראַט אונטער „אינטעליגענטען".

אַ פּאַננע מיט מאַטורע

גיט לעקציעס לאַטיין. פראַנצויזיש און ענגליש. אין אויך גרייט אַנצונעהמען אַ פּאָסטען אין אַ כלאַדניע.

אַ יונגערמאַן מיט העכערע בילדונג

וויל חתונה האָבען מיט אַ רייכער אלמנה אָדער גרושה. ווען נישט, על מיט אַ קינדערלאָזע פּאַניענקע.

אַ וויגאָדנע דאַטשע

מחמת דעם, וואָס מיין קוה איז געפּגר'ט, גיב איך אָפּ די שטאַל אויף אַ זומער וואוינונג. דירה געלד 3 זל. אינטעליגענטען קענען זיך מעלדען אין קאַלומני ביים ווירט באַנאַלסקי.

דער קונדס

הומאָר ● סאַטירע ●

● צוזאַמענגעשטעלט פון אַב — נעק ●

ביילאַגע צום „נייעם פאָלקסבלאַט" נומער 145 — פרייטאג, דעם 22 יוני 1934

דער ענדעק אגיטירט געגען יודען!...

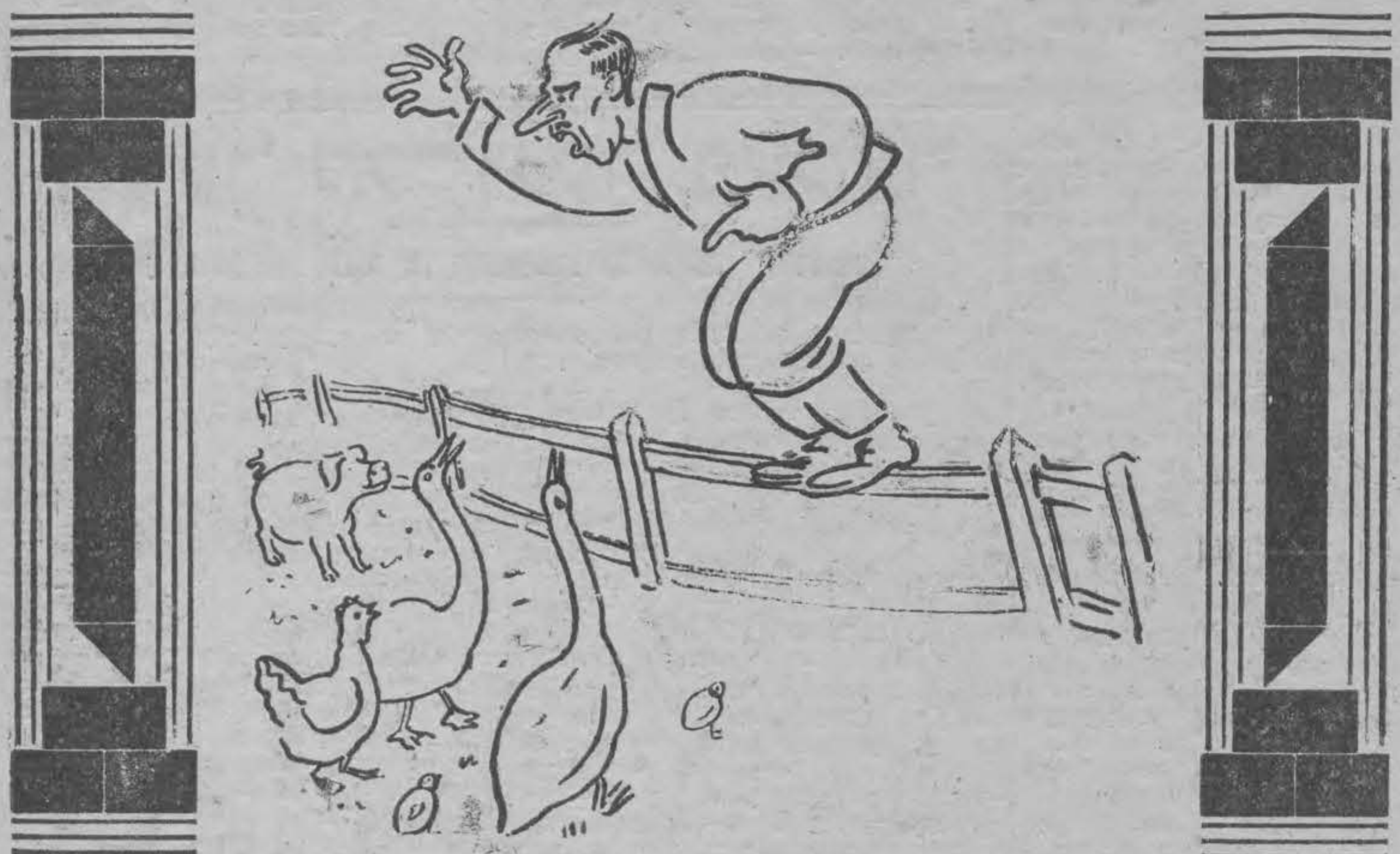

דער ביי־געוועהלטער ענדעקישער ראַטמאַן, קען נישט אויספּאַקען זיינע „דרשות" אין שטאָט־ראַט, האַלט ער אַנ'אַנטיסעמיטישע רעדע פאַר אַנ'אַנדערען „עולם"...

פּאָליטיק פון וואָך

אין דער איבערליכער פּאָליטיק האָבן מיר איז די לעצטע טעג, צו פערצייכענען אידעאלירונגס־אָנגערען אין אין דער וועלט־פּאָליטיק וואָס?

נישט קיין וויכטיגע געשעהענישען. עס איז נאָר כדאי צו געבען אַ קוקעל מיט אַן אייגעל אויף דייטשלאַנד. דאָרט האָבען זיך די גדולים גע־נומען רעדען און וואַזשנע רעדען.

פּאַפּען האָט בעקומען לשון און אזא מין לשון, האָט מיט הדשים צוריק, וואָלט ער אזא לשון נישט געגעבען, ווייטער האָט ער געהערט, דער אדון היטלער אַליין און דער פּרייסישער גערינג. זייערע האָבען נישט גערעדט גלאַט אזוי זיך, נאָר שוין געסטראַשעט.

געהערט אַ מעשה, מען סטראַשעט שוין גאָר. ווי זאָגט דער פּאָליטיקער פון דענעמאַרק, האַמלעט:

אין קעניגרייך פון דענעמאַרק איז עפּעס נישט אין אָרדנונג.

יאָ, אין היטלער־לאַנד איז עפּעס נישט אין אָרדנונג.

ס'איז נישט אַנשטענדיג

אויפגעכאַפּט אין אַ היגער לייה־ביבליאָטעק

אין אַ היגער לייה־ביבליאָטעק, זאָגט דער לייענער צו דער פריילין, וואָס גיט אויס די ביכער:

— פאַרוואָס לייגט איהר רחל פייגענבערג'ג אין דער זייט און נישט צוזאַמען מיט אַש'ן און סעגאַלאָ־ווישען, אזוי ווי איך האָב אייך געהייסען?

— עך..... ס'פּאַסט נישט... אַ פרוי צווישען מאַנצבילער... ס'איז נישט אַנשטענדיג!...

די „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ" פּראָטעסטירט

אויף געבעלס וויזיט אין פּוילען

די „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ" איז שטאַרק אויפגעבראַכט אויף געבעלס וויזיט. זי שרייבט:

„צו וואָס האָט מען געדאַרפט ברענגען אַן אויסלענדישען אַנטיסעמיט? האָבען מיר דען נישט דעם אַרטיקעל גענוג אויף'ן אָרט? מיר קענען דאָך אָך עקספּאָרטירען קיין אויסלאַנד!"

הלמאי זאָלען מיר זאָגען, זי איז דען נישט כשר געמאַכט?

אויסגעטוישט די וויזיט־קאַרטען...

סצענע אין קאַלושעק

אין קאַלושעק טרעפען זיך צוויי יודען. ביידע זיצען אין דער פּאָטשעקאַלביע פּערטראַכט. פרעגט איינער דעם אַנדערען:

ר' יוד, וואָס טראַכט איהר?

— עך, ס'איז ביטער, ברודער.

— וואָס איז?

— כ'בין געפאָהרען פון לאָדז קיין ראַוואַ אַביסעל אָפּרוהען זיך פון דער שווערער אַרבייט. אָפּגעשפּאַרט אַ הונדערטער. כ'האָב געוואָלט אויף אַ צוויי וואָכען אַנטלויפען פון דעם גרויסשטעטישען לאָדזער הו־האַ. פון טאַראַראַם און געפּילדער. האָט מען מיר אויף דער באַהן אַרויסגעגנב'עט ס'געלד, און איצט וועל איך מוזען צוריקפאָהרען קיין לאָדז.

— און איך, האָט דער צווייטער געזאָגט, אַנטלויף טאַקע פון ראַוואַ. כ'בין אַ סטאַלע ראַוואַוער איינוואוינער און מיר אין דעם העק סמוטנע, אז מ'קען שטאַרבען פון אומעט. וויל איך טאַקע אַביסעל פאָהרען קיין לאָדז, אין דער גרויסער שטאָט, וואו אַלץ קאָכט און ברויזט — אַ מחיה די גרויסע שטאָט! נאָר וואָס קומט אַרויס, אז איך האָב ווייניג געלד.

— ווייסט איהר גאָר וואָס? — האָט דער צווייטער יוד געענטפערט. איך האָב אַ פּלאַן, ווי אזוי איהר זאָלט פאָהרען אָפּרוהען קיין ראַוואַ.

— ווי אזוי?

— גאָר פּשוט.

— איך וועל אייך געבען אַ וויזיט־קאַרטע צו מיין ווייב קיין ראַוואַ און איהר גיט מיר אייער וויזיט־קאַרטע צו אייער ווייב קיין לאָדז. וועל איך האָבען אַן אומזיסטע דירה און אומזיסטע קעסט אין לאָדז, און איהר וועט האָבען אַן אומזיסטע דירה און אומזיסטע קעסט אין ראַוואַ.

— געמאַכט!

— מסכים!

ביידע האָבען זיך אויסגעטוישט מיט וויזיט־קאַרטען, האָבען זיך געזעגנט און צוקושט. איינער איז געפאָהרען קיין לאָדז און דער צווייטער — קיין ראַוואַ.

דער קלוגער בעקער

אַ מעשה'לע פאַר קינדער און דערוואַקסענע ● פון ב. קאַוונער

אַמאָל האָט געלעבט אַ קעניג אין אַ רייך אַ שיין לאַנד; און אַ גרויס לאַנד.

אין איין מאָל דער קעניג אויפגעשטאַנען פאַר טאָג, ווען די זון איז אַרויס און בעשילדערט די פעלדער און די קלאָרע וואַסערען, געלאָזען צו־זאַמענרופען אַלע מענשען פון שטאָט, וואָס זיינען פאַראַן איז געשטאַנען, און געגעבען אַ בעפעהל, יעדער איינער זאָל ברענגען עטוואָס, וואָס ער פערמאָגט אין וואַלד אַריין. דאָרטען אין וואַלד, געפינט זיך אַ הויז, וואו עס האַלטען זיך אויף אָרימע, קראַנקע יתומים. וויל ער, דער קעניג, אז מען זאָל זיי העלפען.

האָבען זיך מענשען אַוועקגעלאָזט צום בית־יתומים מיט אַלערליי אַרט קלייען; מיט די בעסטע מתנות.

מענשען האָבען געבראַכט קישלעך מיט גאָלד, מיט זילבער, מיט קופּער און אַנדערע מעטאַלען. אַנדערע ווידער, האָבען געבראַכט זייד, און סאַמעט, און אַטלעס, און די טייערסטע שפּיצען, וואָס מענשען־הענד האָבען נאָר געקענט בעשאַפען.

די דאָרפס־מענשען האָבען געבראַכט קוישען מיט די שענסטע רויזען, בלומען פון אַלע פאַר־בען; מען האָט אויך געבראַכט שעהנע בילדער געמאָלען פון בערימטע מאָלער.

אַ סך מענשען האָבען געבראַכט שאַלען און טעפּיכער, און אַנדערע האָבען געבראַכט ביכער פון די גרעסטע דיכטער, פילאָזאָפען, הייליגע און נביאים.

פּאַלמעלאַכעס, שניידערס האָבען אָנגעטראָגען אַ סך קליידער; שוסטערס האָבען געבראַכט שיך. און די גרויסע רעדנער זענען געקומען מיט אַ סך טרייסט־ווערטער.

דער קעניג איז געווען שטאָלץ מיט זיינע מענשען, מיט זיין פאָלק,

— די יתומים וועלען גע־אַלפען ווערען מיט כל־טוב, — האָט ער געזאָגט, — מיין פאָלק איז אַ רחמנות'דיג פאָלק, עס פיהלט־מיט דעם צער, דעם עלענד פון בידנע יתומים!

און ער האָט געשמייכעלט מיט זיין קעניגליכען שמייכעל, און די קעניגין, אַ שעהנע, אַ יונגע, בלוט און מילך, איז געשטאַנען נעבען דעם קעניג און זיך געטיילט מיט זיין פרייד.

— אונזערע בירגער זענען געהאָרכזאַם, — האָט זי בעמערקט, — זיי ליבען זייער לאַנד, זייער קעניג און די אָרימע יתומים פון זייערע שוועסטער און ברידער.

פאַר גרויס פרייד האָט אויך דער קעניג גע־געבען צעהן טויזענד דוקאַטען אין גאָלד.

זאָל דער קעניג אויך האָבען אַ חלק אין די אַלע מתנות.

און בשעת ער האָט אַוועקגעלעגט די צעהן טויזענד גאָלדענע דוקאַטען, האָבען זיך זיינע קעניגליכע אויגען צושטראַהלט מיט לוסטיגע פייערען און זיין האַרץ האָט זיך צוזונגען און צו־שפּילט אויף אַלע סטרונעס.

אין מיטען דער שמחה האָט מען געלאָזט וויסען דעם קעניג, אז די אַלע רייכע מתנות האָבען גאָר נישט געהאָלפען; די אָרימע יתומים געהען ממש אויס פאַר הונגער.

אויב עס וועט נישט זיין קיין ברויט, וועלען זיי אַלע אויסשטאַרבען.....

יתומים קענען נישט עסען קיין גאָלד, קיין זילבער, קיין קופּער און קיין מעש; יתומים קענען נישט ווערען זאַט מיט זייד, און סאַמעט, און אַטלעס, און געהעקעלטע שפּיצען, יתומים קענען נישט שטילען זייער הונגער מיט בלומען, און רויזען און ביכער.

אַפילו נישט מיט'ן קעניגס געלד; מיט די צעהן טויזענד גאָלדענע דוקאַטען!

יתומים מוזען האָבען ברויט, און דווקא דאָס נויטיגע אַרטיקעל האָט קיינער נישט געבראַכט.

עס איז קיינעם גאָרנישט איינגעפאַלען אזא פּראָסטע זאַך.

און די יתומים האָבען גענומען וויינען און בעטען ברויט.

פאַר זייערע אויגען זענען געלעגען בערג מיט גאָלד, און געלד, און זייד, און פּעל, און בלומען — נאָר נישט קיין ברויט.

דער קעניג איז געוואָרען טרויעריג, אומעטיג; זיין פּנים האָט זיך פערצויגען מיט אַ טונקעלען וואָלקען.

און די יתומים וויינען און בעטען עסען; נישט מעהר ווי עסען — ברויט, ברויט, ברויט...

און, אַז בעווייזט זיך אַ מענש איינגע...

שבת הגדול און קורצער פרייטאג

קורצער פרייטאג: ווי געהט עס אייך, פּאַניע שבת הגדול?

שבת הגדול: כ'לעב מיר ווי אַ פייגעלע.

קורצער פרייטאג: ווי אזוי?

שבת הגדול: כ'פליה און פליה און האָב נישט קיין גראָשען ביי דער נשמה.

אויף דער נאַוואָמיעסקאַ

שמועס צווישען כוחרים

— וואָס הערט מען עפּעס ביי אייך? ווי געהען די געשעפטער

— ס'איז איז דר'ערד. מ'זעהט נישט קיין גראָשען לייזונג פאַר די אויגען. קומט שוין אַ סוחר, גיט ער מעוברת'ע וועקסלען.

— וואָס הייסט מעוברת'ע וועקסלען?

— אויף ביין חדשי

אויף דער יודישער גאַס

קונה (צו אַ סוחר פון פערטיגע מלבושים): זעהט נאָר, איהר גיט דאָך מיר אַן עלעקטרישען אנצוג־

— וואָס הייסט דאָס, אַן עלעקטרישער אנצוג?

— ער דאַרף דאָך 2 קילאָ־וואַטע!

אַ צובראָכען האַרץ

זי האָט זיך ביטער ענטוישט

אַ וואָך נאָך דער חתונה קומט די טאָכטער צולויפען צו די מוטער מיט אַ געוויין:

— אזא דראַן, אזא ליידאַק, איך וועל מיך מוזען גט'ן!

— וואָס איז געשעהען? — האָט די מוטער אַ פערוואונדערטע געפרעגט.

— נעכטען ביים מיטאָג, האָט ער מיר געזאָגט, אז צווישען הונדערט פרויען, וועט מען נישט געפינען אזא פּיענקנאַשטש ווי איך....

— נו, הערפּאַר וויינסטו? — האָט זיך די מוטער געחידוש'ט.

— אזוי? פאַר דער חתונה, האָט ער געזאָגט, צווישען טויזענד!....

ביז מנחה למעריב

— דו האָסט געהערט בערל, אז די קומענדיגע מלחמה, וועט פאָרקומען אין דער לופט.

— אך, גוט, וועלען מיר אויף דר'ערד כאָטש האָבען מנוחה.

פאַר אונזער קליינוואַרג

צום סוף שול־יאָהר

אויף דער מאַפּע

אויף דער לעצטער לעקציע געאָגראַפיע אויף דער וואַנד הענגט די מאַפּע פון פּוילען. איבער פון די שילער הייבט אויף די הענד.

— וואָס ווילסטו ,רובינשטיין? — פרעגט איהם דער לעהרער.

— פּאַניע לעהרער, שוין אַ האַלבע שעה דרעהט זיך אַ כראַבאַנשטש אַרום סאָבאָטשאָוו.

1:0 לטובת פייגעלען

בערילע און פייגעלע סקומען אַהיים מיט די צייגנזורקעס.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרעגט זיי דער פאָטער.

— נישט קשה 1:0!

— וואָס הייסט דאָס?

— דאָס הייסט, אז פייגעלע איז אַריבער, און איך בין געבליבען זיצען

די מאַמע איז צופרידען

די מאַרטווען זיך מסתמא וואָס איהם הע־

ביעקל איז געבליבען זיצען נאָך אַ יאָהר אין דער 6־טער קלאַס?

— ס'הייבט זיך גאָר נישט אָן. פערקעהרט: איך בין זאָך צופרידען.

— פאַרוואָס?

— וועט ער מיר אַ יאָהר שפּעטער ווערען אַן אַרבייטסלאָזער

די שטאָלצע סאַלטשע

סאַלטשע און מיעטעק זענען געווען גוט בע־פריינדעט. סאַלטשע האָט געענדיגט די פאָלקס־שולע און מיעטעק איז געבליבען זיצען אויף נאָך אַ יאָהר.

אַרויסגעהענדיג פון דער שולע, זאָגט מיע־טעק צו סאַלטשען:

— דו ווילסט הייבט געהען אין קיבא?

— טשעפּע דיך אָפּ ,סמאַרקאַטש איינער — איך גיב מיך נישט אָפּ מיט קיין שטובאַקעס — האָט סאַלטשע שטאָלץ געענטפערט.

זאָל איהם די ערד גרינג זיין!

אָפּשריפט פון אַ מצבה

אין אַ שטעטעל נישט ווייט פון לאָדז, געפינט זיך אויפ'ן בית־החיים אַ מצבה מיט אזא אויפ־שריפט:

„דאָ רוהט מענדעל גאָלדעס, זיין גאַנץ לעבען האָט ער זיך געפיהלט גוט און פריש, איינמאָל האָט זיך איהם פערגלוסט צו געהען אויף אַ באַ־דאַנגע און דער קאָסע כאָריך — זאָל איהם די ערד גרינג זיין!

אין מעהל, אַרים געקליידט, אַ שוואַכער, אַנ־אויסגעמוטשעטער, מיט אַ גרויסען קויש אויפ'ן פּלייצע.

אַוודאי אַ בעטלער! — האָבען מענשען גע־טראַכט.

אָבער דאָס איז נישט געווען קיין בעטלער, נאָר אַ בעקער.

ער האָט געבראַכט אַ קויש מיט גרויסע ברויטען, גוט אויסגעבאַקענע.

עס איז געוואָרען אַ גרויסע שמחה. אַלע קינדער האָבען זיך אַוועקגעלאָזען אין אַ טאַנץ, אין אַ רעדעל.

ווי שעהן עס איז געווען צו זעהן אַ טאַנץ פון אויסגעהונגערטע יתומים!

אַ סך האָבען געטאַנצט מיט טרערען אין די אויגען, טרערען פון פרייד, יום־טוב'דיגע טרערען

דער אָרימער בעקער מיט זיין אַרימע מתנה האָט געראַטעוועט די בידנע יתומים פון טויט, פון אונטערגאַנג.

די יתומים האָבען זיך באַלד נאָכ'ן טאַנץ צו געכאַפּט צום ברויט און זייערע אויגען האָבען אויפגעלויכטען.

נאָכ'ן עסען האָבען די יתומים ווייטער גע־טאַנצט און געזונגען.

דער קעניג האָט געפרעגט דעם בעקער: „ווי קומט עס, וואָס דו האָסט זיך פערשעמט מיט דיין מתנה?"

האָט דער בעקער געניידערט דעם קאָפּ צו דער ערד און געענטפערט מיט אַ ציטערדיג קול:

— איך האָב זיך געשעהמט צו קומען מיט אזא אָרימער מתנה. אַנדערע האָבען געבראַכט קאַסטענס מיט גאָלד, מיט פּערל, מיט זייד און סאַמעט,

וואָס וועל איך זיך בעהמען שטופּען מיט עלליכע ברויטען? האָב איך זיך נישט געאיילט; נאָר אזוי ווי איך האָב געוואוסט, אז דו וועסט מיך שטענ־דיג בעשטראָפען פאַר גאָרנישט ברענגען, האָב איך גע־בראַכט דאָס ברויט.

— איך האָב מורא געהאַט פאַר אַ בייזע שטראָף, — האָט דער בעקער געענדיגט.

— דיין מתנה איז די בעסטע, די נוצליכסטע פון אַלע מתנות, — האָט דער קעניג געזאָגט, — דיין ברויט האָט געראַטעוועט די הונגעריגע קינדער פון טויט.

און דער קעניג האָט ערקלערט דעם אָרימען בעקער פאַר דעם קליגסטען מענשען אין דער מדינה, פאַר דעם קליגסטען און ניצליכסטען.

און דער קעניג האָט געהייסען דעם בעקער אַוועקלעגען אַלע טייערע מתנות, וואָס דאָס פאָלק האָט אָנגעטראָגען, אפי' ער זאָל ברענגען נאָך ברויט, וואָס מעהר ברויט.

דער בעקער האָט געשמייכעלט און געזאָגט צום קעניג:

— וואָס איך דאַרף, איז מעהל, אַ הייסען אויוועז און כוח, אז איך וועל האָבען אָט די דריי זאַכען, וועט קיין ברויט נישט פעהלען.

— איך בין דיר מוחל דאָס גאָלד מיט די פּערל; איך דאַרף די זאַכען נישט האָבען; דאָס איז לוקסוס.

— זאָל דאָס פאָלק זייהען קאָרן, זאָל מען שניידען און טר־קענען, און דרעשען, און מאָלען און מיר ברענגען דאָס מעהל.

— דאָס איבעריגע וועל איך שוין בעזאָרגען.

דער בעקער איז מיט דער צייט געוואָרען אַ שני־למלך.

אזוי ענדיגט זיך דאָס מעשה'לע.